

KRONIKA

WYIMKI Z KALENDARZA SOCJOLOGII POLSKIEJ

1865 [140 lat temu]

[I]

W zakończeniu drugiej części dzieła *Szkola polskiego gospodarstwa społecznego* Józef Supiński pisze: „Nauki społeczne są ostatnim u nas zadaniem, bo polem ich widzenia jest ziemskie istnienie narodu, a nie «rajska kraina uludy». Skutkiem tych jednostronnych usposobień i tej lotności ducha naszego nikniemy szybko, bo z dniem każdym, a wkrótce może szyderskie tylko zostaną wspomnienia!”

Supiński Józef: *Szkola polska gospodarstwa społecznego*. Lwów 1865 cz. 2, 353 s.

[18 maja]

„Przegląd Katolicki” drukuje wielkopostne kazania Ks. Josepha Celestina Félix SJ, głoszone w katedrze Notre-Dame, w których m. in. poddał on surowej krytyce pozytywizm i socjologię. Zdaniem jezuita kształtuje się dziś nowy światopogląd, który „wyróżnia się odmienną fizjonomią i występuje jako najzupełniejsza zbieranina negacji, jaką kiedy widziano w historii ducha ludzkiego” (s. 305). (...) Jego „urok wywierany na młode inteligencje tłumaczy z jednej strony zaparcie wielu pewników wiedzy, z drugiej zwolnienie hamulca namiętności” (s. 306). „W żadne nie wchodzi spory z teologami i metafizykami; obraca się do nich plecami i wypycha za drzwi naukowe (...). Prowadzi umiejętności od najniższej podwaliny aż do najwyższego szczytu, to jest od pierwszych zasad matematyki aż do świetlanej wyżyny «socjologii», ostatniego krańca, dokąd z czasem sięgnie filozofia pozytywna. Żywioł tej nowej nauki są to fakta i nic więcej tylko fakta” (s. 307). „Nie jesteście wysłannikami nieba – grzmiał z ambony kaznodzieja – nie jesteście wynalazcami. (...) Jesteście burzycielami nauki (...), gromadzicie kupę gruzów z prawd obalonych i podkopanych” (s. 310).

Tegoroczne postne konferencje O. Feliksa. Konferencja piąta. *Przegląd Katolicki* 1865 nr 20 s. 305–10

[1–3 VIII]

„Praca Józefa Supińskiego – pisał ks. Franciszek S. Krupiński w recenzji *Szkoły polskiego gospodarstwa społecznego* – należy pod względem treści do rzędu tych dzieł, które trudno podciągnąć pod jakąś z istniejących nauk. Nie jest to w ścisłym znaczeniu wykład ekonomii politycznej (...). Czymże więc, zapyta czytelnik? Oto, nazwalibyśmy tę młodą naukę socyologią, która porzuciwszy sztuczne węzły, tj. państwa, zastanawia się nad organicznymi, które służą za podstawę społeczeństwa, bez względu na państwa, rasy, języki (nr 172 s. 3). (...) Wnosić można, że nowa nauka, zastanawiająca się nad społecznością za granicami państwa, jest potrzebą wieku i że powoli wyrobi sobie obywatelstwo, tak jak ekonomia (nr 172 s. 4). (...) Radzi widzielibyśmy książkę p. Supińskiego – dodał – w ręku wszystkich myślących ludzi. Byłoby to podniętą dla autora, który zniechęcony obojętnością ogółu czytelników naszych, myśli zaniechać dokończenia swego dzieła. Uważalibyśmy to za istotną stratę dla literatury naszej, tak ubogiej w dzieła oryginalne i dobre. Niech jednak p. Supiński pamięta, że gutta cavat lapidem. Choć tylko szczupłe koło czytelników znalazł, to przecież dobrze wie, co znaczy «nagromadzona praca wiedza w zasobie społecznym», o którym tak dobrze pisze” (nr 174 s. 4).

F.S. Krupiński: *Szkoła polska gospodarstwa społecznego*, przez Józefa Supińskiego. Oddział pierwszy, Lwów 1862; Oddział drugi, Lwów 1865. *Gazeta Warszawska* 1865 z dn. 31 lipca nr 171 s. 3–4; 1 sierpnia nr 172 s. 3–4; 2 sierpnia nr 173 s. 3–4; 3 sierpnia nr 174 s. 3–4

[X–XI]

Wykład w Szkole Głównej profesora Józefa Kasznicy z zakresu encyklopedii prawa rozpoczął się od prób klasyfikacji nauk. Głosił on m.in., iż przedmiotem nauki jest także człowiek, a nauka ta dzieli się na umiejętności o indywidualium i o społeczeństwie. „W czasach najnowszych – informował – rozwinęły się umiejętności społeczne [będące] także wiedzą o człowieku, [a] pochodzi to stąd, że człowiek swoje rozwinięcie znajduje w społeczeństwie. (...) Grupa nauk społecznych zawiera w sobie trzy podziały: umiejętności prawnicze, polityczne i ekonomiczne. (...) Obok tych trzech umiejętności można uznać jeszcze pewne zdobycze wiedzy teraźniejszej, jako tworzące całość z tymi trzema wymienionymi, tj. że są jeszcze badania, z których by można utworzyć umiejętność ogólną społeczną, którą by można nazwać filozofią społeczną”.

Encyklopedia prawa. Wykład prof. Józefa Kasznicy według not stenograficznych. Biblioteka UW Rękopis nr akc. 1113

[]

„Brak wszędzie specjalnego wykształcenia w naukach ekonomiczno-politycznych, administracji i prawodawstwa, nie tylko miejscowego, lecz europejskiego, brak nawet głębszej znajomości kraju (...). Nauki społeczne, handlowe i przemysłowe kwitną za granicami naszego kraju. My tylko ani teorii ich nie nabywamy, ani nie chcemy pójść w naukę praktyczną” – pisał Jan Dobrzański na łamach lwowskiego „Dziennika Literackiego”.

Cytat za T. Jaske-Choiński: *Pozytywizm warszawski...* W: *Pozytywizm w nauce i literaturze*. Warszawa 1908 s. 113

Wydawnictwa książkowe:

Supiński Józef: *Szkoła polska gospodarstwa społecznego*. Lwów 1865 cz. 2, 358 s.

Przekłady na język polski:

Buckle Henry Thomas: *Historia cywilizacji w Anglii*. Podług 2-go wydania oryginalnego angielskiego przełożył Władysław Zawadzki. Lwów Karol Wild t. 2, 368 s.

1875 [130 lat temu]

[I]

Jan Jeleński, zgodnie z postulatem sprzed roku, iż należy „stosunki krajowe badać w najdrobniejszych szczegółach, badać je z gruntu i badać wszędzie”, prezentuje obecnie obraz stosunków społecznych w Kaliszu i okolicy, będący w naszym piśmiennictwie jedną z prekursorskich prac socjograficznych. „Prasa postępową – odnotowywał po latach Stanisław Rychliński – ożywia ogromnie dział kronik prowincjonalnych, stara się zbadać potrzeby życia na partykularzu. Ukazują się większe monografie z życia prowincji, zebrane przez specjalnych korespondentów prowadzących nawet, jak to czynił np. Jeleński, dość sumienne badania na miejscu” (s. 613).

J. Jeleński: *Kalisz i jego okolica*. Niwa 1875 t. 7 s. 12–14 s. 86–93 s. 157–67 s. 368–78 s. 429–33 s. 933–41 1876 t. 8 s. 34–38 (Też Odb.: W. 1875, 129 s.); S. Rychliński: *Program społeczny pracy organicznej* [Fragment niepublikowanego doktoratu, 1931]. w: *Wybór pism*. W. 1976 s. 523–615

[1 II]

Józef Kasznica postuluje poszerzyć zakres prowadzonych dziś badań „ducha narodowego z przeszłości” przez tych, co to „wzięli się z zapałem do zbierania pieśni i podań ludowych, (...) [oraz] zaczęli rozkopywać kurhany i cmentarzyska” (s. 49), o poznanie prawa zwyczajowego ludu wiejskiego. Nie gubiąc z oczu całego sposobu życia społecznego ludu, jego zwyczajów

i obyczajowości, proponuje koncentrować się na poznaniu wyobrażeń i pojęć prawnych ludu wyrażanych w słownictwie, „mniemamy bowiem – pisze – że istota prawa z istotą języka w ścisłym i żywotnym jest związku” (s. 52). Uważał przy tym, iż na tym polu „jedna z najnowszych nauk społecznych, nauka mianowicie psychologii społecznej, będąca w związku dopiero, znajdzie dla siebie obfitą treść i prawdziwie żywotne zastosowanie” (s. 52).

Józef Kasznica: Wyobrażenia ludowe o prawie i prawo zwyczajowe. Gazeta Sądowa Warszawska 1875 nr 7 s. 49–55

[III]

We Lwowie ukazała się praca Bolesława Limanowskiego pt.: *Socjologia Augusta Comte’a. Rozprawa filozoficzna*, którą przedstawił na Uniwersytecie Lwowskim jako dysertację doktorską.

„Książka moja – pisał – miała powodzenie. Bartoszewicz, u którego był główny jej skład, mówił, że jak na galicyjskie stosunki szła ona dobrze; podczas mego pobytu w Warszawie księgarz Margulec też mi mówił, że się nią interesują i że jest popyt na nią” (Pamiętniki, t. 2 s. 115). Tymczasem, jak donoszono w pół wieku później „jest naprawdę rzeczą zdumiewającą – że w tym czasie kiedy pozytywizm był na ustach u wszystkich, kiedy czytano krótkie, często niedołączone i z drugiej ręki zapożyczone artykuły o Comte w czasopiśmie, dzieło źródłowe, poważne, a przy tym żywo i jasno napisane, jak *Socjologia [Augusta] Comte’a*, uszło uwagi czytelników tak dalece, że nakład jego dotąd jeszcze nie został wyczerpany i że książka ta obecnie sprzedaje się po cenie niższej. Tym bardziej dziwną wydaje się ta okoliczność, jeśli zważymy, że jest to jedyny dobry wykład w formie książkowej nie tylko socjologii, ale w ogóle zasad filozofii pozytywnej Comte’a w języku polskim” (W.M. Kozłowski, s. 44).

Bolesław Limanowski: Pamiętniki 1870–1907. Warszawa 1958 t. 2 s. 15

Władysław M. Kozłowski: Życie i praca Bolesława Limanowskiego. W: Socjalizm. Demokracja. Patriotyzm. Wydawnictwo w celu uczczenia czterdziestoletniego jubileuszu pisarskiego 1860–1900 Bolesława Limanowskiego. Kraków 1902 s. 44

[III]

Bolesław Limanowski przystępuje na Uniwersytecie Lwowskim do egzaminu na stopień doktora filozofii, którego podstawę stanowi dysertacja o socjologii Comte’a. Był to w nauce polskiej pierwszy de facto egzamin doktorski z zakresu socjologii. Zakończył się on niepowodzeniem (powtórzony został po roku).

„Zostałem przez [promotora prof. Euzebiusza]Czerkawskiego odpalony – wspominał po latach – Czy słusznie? (...) Okolicznością, która zachwiała moją ufność w siebie, było zapytanie Czerkawskiego, czym poznał filozofię Herberta Spencera.

– Znam ją ze sprawozdań innych pisarzy – odrzekłem – ale dzieł samego Spencera nie czytałem.

– Znajomość ze sprawozdań nie wystarcza. (...) Dla należytego ocenienia pozytywizmu, jako systemu filozoficznego, poznanie Spencera ma bardzo wielkie znaczenie.

(...) Wróciłem do domu w stanie rozpaczliwego przygnębienia. (...) Przyślugało mi prawo po pół roku przystąpić ponownie do egzaminu”.

Limanowski B.: Pamiętniki 1870–1907. Warszawa 1958 t. 2 s. 111–12

[23 IX]

Redaktor naczelny pisma „Przyroda” (T. Skomorowski) odmawia przyjęcia do druku artykułu Bolesława Limanowskiego pt. *Socjologia*. „Nie tylko odmawia – wspominał autor tego tekstu – ale jeszcze namiętnie występuje przeciwko traktowaniu socjologii poważnie”.

Limanowski B.: Pamiętniki 1870–1907. Warszawa 1958 t. 2 s. 145

[]

Dr Ludwik Gumplowicz po niepowodzeniach w Polsce (upadek „Kraju”, niechęć środowiska akademickiego do jego osoby) opuszcza wraz z rodziną Kraków udając się do austriackiego miasta Grazu, gdzie zaoferowano mu pracę na Uniwersytecie Karola Franciszka. Tu w rok później habilitował się w zakresie ogólnego prawa państwowego i austriackiego prawa administracyjnego (przy Katedrze Prawa Ustrojowego, Historii Statystyki i Administracji). Tu też z powodzeniem rozwijał twórczość socjologiczną. Zarówno wcześniejsza próba zatrudnienia na uniwersytecie w Krakowie, jak i też późniejsza próba podjęcia pracy na uniwersytecie we Lwowie nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Do kraju nie powrócił już nigdy, choć utrzymywał żywe kontakty z polską kulturą.

Stanisław Posner: Ludwik Gumplowicz 1938–1909. Zarys życia i pracy. Warszawa 1911, 206 s.

[]

„Warszawski Rocznik Literacki” dokonuje przeglądu i zarazem oceny polskiego piśmiennictwa naukowego, w tym i socjologii za rok 1875:

„Mimo wielkich utrudnień myśl oryginalna nie mogła zrzec się swego głosu. Ponieważ zaś zwykle więcej posiadała natchnień niż wyrobienia, a warunki nie pozwoliły jej ani wzmóc się, ani szerzej wypowiedzieć, bo na pierwsze nie było czasu i środków, a na drugie kupca i słuchaczy, więc przybrała się w formę małych broszurek. Są to po największej części improwizacje na tematy filozoficzne lub socyologiczne, wreszcie pobieżne monografie z ubogim materiałem naukowym. Dzieł poważniejszych rozmiarem i treścią ledwie dopatrzeć się można. I tak *dział socyologiczny* reprezentowały (...) głównie: przekłady, króciutkie i pobieżne opracowania zagadnień specjalnych, a w największej części podręczniki informacyjne (...). O pojawieniu się nowych systemów nie ma mowy i nawet tego nie żądamy ale nawet wykład starych, oprócz jednej monografii rozbiegającej teorię Comte'a, nie uzyskał żadnego ważniejszego przyczynku (...). O *etnografię* ledwo w naszym piśmiennictwie upomnieć się wolno”.

S. K.: Ogólny pogląd na ruch umysłowy w r. 1875. Warszawski Rocznik Literacki 1875 R. V (wyd. 1877) s. 5

□

Wydana w Wiedniu po niemiecku pierwsza socjologiczna rozprawka Ludwika Gumplowicza *Rasse und Staat* spotkała się z bardzo nieprzychylnym przyjęciem w naszym kraju. Dostrzeżono w niej nie pracę naukową lecz niebezpieczną doktrynę „sprzeczną z całym naszym narodowym rozwojem i politycznym interesem” (Czas, s. 1). Teza autora o konieczności stopienia się podbitej rasy z panującą w jeden naród „wygląda jakby umyślnie napisana była na zamówienie matiuszki Moskwy” (L. Powidaj, s. 308). Anonimowy autor recenzji zamieszczonej w „Czasie” twierdzi wręcz, iż „darwinizm polityczny, naturalizm historiozoficzny Buckle'ów i Draperów, pozytywizm socjalny Augusta Comte'a, a wreszcie dogmata państwa stawiane przez profesorów berlińskich i heidelberskich w literaturze naszej wsiąkają wszystkimi porami i zatrują atmosferę” (s. 1).

Ludwik Gumplowicz *Rasse und Staat. Eine Untersuchung über das Gesetz der Staatenbildung*. Wien 1875, V, 58 s.

Rec.: F. K[asperek]: Przegląd Krytyczny 1876 nr 2 s. 18–21; Powidaj L.: Przegląd Polski 1875/76 t. 1 s. 304–8; Teorie o rasach i państwie. Czas 1875 nr 154 s. 1

Wydawnictwa książkowe:

Kamiński Jan Maurycy: O prostytutce. Warszawa 1875 Nakł. i drukiem Aleksandra Pajewskiego VIII, 213 s. Wyd. 2, pomnożone

Jeleński Jan: Kalisz i jego okolica. Warszawa 1875 Odbitka „Niwy” 129 s.

Limanowski Bolesław: Socjologia Augusta Comta. Rozprawa filozoficzna. Lwów 1875, 156 s.

Prądyński Edward: O prawach kobiet. Warszawa 1875 Nakł. C. Lewickiego i S-ki. 472 s. Wyd. 2 pomnożone

Przekłady na język polski:

Bagehot Walter: O początku narodów: myśli o wpływie doboru naturalnego i dziedziczności na rozwój społeczności politycznej. Tł. z ang. [Franciszek Krupiński]. Warszawa 1875 E. Wende VIII, 237 s.

1885 [120 lat temu]

[3 I]

Aleksander Świętochowski odnotowując kryzys życia naukowego w Królestwie, dodaje, iż „tylko socjologia posiada urok świeżo zdobyty i historia Polski dawno pozyskana. Inne gałęzie wiedzy schną w skwarze praktycznym, który rozpałił wszystkich” (s. 2).

[A. Świętochowski]: Obecna doba. Prawda 1885 nr 1 s. 1–3

[I]

„Socjologiczne poglądy Spencera są najsłabszą częścią jego systematu *Filozofii syntetycznej* – stwierdził Ludwik Krzywicki w obszernym omówieniu polskiego przekładu spencerowskiego *Wstępu do socjologii* – „Dlaczego więc rzucono się u nas do tłumaczenia dzieł socjologicznych Spencera?” – zapytuje. „Objasnić to łatwo (...). Czym była teoria Malthusa w początkach obecnego stulecia, a Carey-Bastiatowskie hymny o harmonii społecznej w ostatnich latach, tym jest z jednej strony obecnie teoria Spencerowska organizmu społecznego, a z drugiej apoteoza walki o byt, przykrytej maską *laissez faire*. Są to wszystko filozoficzne tkanki, potrzebne dla pewnych specyficznych celów społecznych. Społeczeństwo nasze od 1863 weszło na drogę (...) kapitalistyczną. Kapitalizm niszczy i rwie wszystkie dawne więzy społeczne (...) rozdrabniając społeczeństwo na oddzielne, izolowane, walczące ze sobą o kawałek chleba społeczne atomy. Ta walka (...) jest zabójczą dla jednych atomów, korzystną dla drugich. W interesie tych ostatnich leży apoteozowanie takiej walki i wyidealizowanie pierwiastka samolubnego, będącego jej substratem. A Spencer dostarcza...” (107–108).

L. Krzywicki: Rec.: Herbert Spencer: Wstęp do socjologii. Warszawa 1884. Przegląd Tygodniowy. Dodatek miesięczny 1885 pierwsze półrocze z. 1 s. 106–24

[20 I–3 II]

„Możliweż to – zadaje pytanie retoryczne Teodor Jeske-Choiński – aby młodzieńcy, którzy przekroczyli dopiero dwudziesty rok życia, byli panami tytułu naraz umiejętności – filozofia, socjologia, przyrodoznawstwo? . Każda

z tych nauk wystarcza do zapełnienia całego życia jednego człowieka” (z. 243 s. 204). Dodaje przy tym, iż „nie było w redakcji «Przeglądu [Tygodniowego]» ani jednego człowieka, który by się znał choć pobieżnie na ekonomii politycznej i socjologii” (z. 244 s. 263).

Pewnym usprawiedliwieniem dyletantyzmu młodych pozytywistów, wytykanego przez Teodora Jeske-Choińskiego, jest spostrzeżenie świadka tamtych czasów, który po latach odnotował w pamiętniku: – „W Warszawie dla ludzi kończących uniwersytet zamknięte były urzędy, posady w szkołach rządowych wyższych i średnich, zajęcia związane z administracją kraju, słowem wszystkie postępowania odpowiednie właśnie dla tego rodzaju inteligencji. Cóż mieli robić i z czego żyć ci wszyscy młodzi ludzie, o ile nie zajęli się przemysłem, handlem lub nie byli lekarzami albo adwokatami? Brali się do dziennikarstwa, do pisania „artykułów” po miesięcznikach, tygodnikach lub dziennikach, a wiadomo, że takie pisywanie dla zarobku, z konieczności prędkie, musi często być powierzchowne. Było też w Warszawie dość wiele osób piszących o wszystkim: socjologii, fizyce i chemii, biologii i filozofii, psychologii i historii, na czym oczywiście cierpiała gruntowność pracy”.

Teodor Jeske-Choiński: *Pozytywizm warszawski i jego główni przedstawiciele*. Niwa 1885 t. 27 z. 242 s. 81–94 z. 243 s. 202–14 z. 244 s. 263–73 z. 245 s. 342–63 z. 246 s. 420–35 z. 247 s. 503–17 z. 248 s. 599–609

Józef Nusbaum-Hilarowicz: *Pamiętnik przyrodnika. Autobiografia*. Lwów [1916] 152 s. (Wzn. Kraków 1992, 213 s.)

[II–V]

W artykułach *Organizm biologiczny i społeczny* oraz *Czy społeczeństwa ucywilizowane są organizmami?* rozwija Stanisław Krusiński, podjętą wcześniej przez Ludwika Krzywickiego, krytykę socjologii pozytywistycznej, w tym w szczególności Herberta Spencera, którego „teoria się tak podobała naszym socjologom, [a ona] niestety nie wytrzymuje próby krytycznej” (s. 563).

S. Krusiński: *Organizm biologiczny i społeczny*. *Przegląd Tygodniowy*. Miesięczny dodatek 1885 półr. 1 z. 2 s. 129–55; *Czy społeczeństwa ucywilizowane są organizmami?* *Przegląd Tygodniowy*. Miesięczny dodatek 1885 półr. 1 półr. 1 s. 529–63

[III]

Józef Nusbaum, biolog, tłumacz dzieła *O pochodzeniu gatunków* Darwina, przeczytał – informuje – „z nadzwyczajnym zdziwieniem (...) artykuł P. Krzywickiego, poświęcony rozbirowi i krytyce dzieła Herberta Spencera *Wstęp do socjologii*”. Koncentrując się na zawartych w tym artykule uwagach nt. teorii Darwina, pisze: „żałuję mocno p. Ludwika Krzywickiego, że tak wy-

soce powierzchownie znane mu są poglądy Darwina na rozwój organicznego świata. Żałuję mocno P. Krzywickiego, że występując jako krytyk jednego z największych myślicieli ludzkości nie zadał sobie nawet tyle pracy, aby uważnie dzieło Darwina przeczytać (s. 398). Żal polemisty był tym większy, gdyż – jak napisał – „P. Krzywicki należy do nielicznej garstki młodszej inteligencji naszej, która z zamiłowaniem oddaje się studiom naukowym” (s. 399).

J. Nusbaum-[Hilarowicz]: W imię prawdy. Przegląd Tygodniowy. Dodatek Miesięczny 1885 półrocze 1 z. 3 s. 398–400

[3 III–3 IV]

Szeroką i namiętą dyskusję wywołała w prasie warszawskiej praca ks. Władysława Michała Dębickiego *Postęp, szczęście i przewroty społeczne*, drukowana na łamach „Niwy”, gdzie autor, skrajny konserwatysta, wskazywał na postęp cywilizacji jako na źródło nieszczęść ludzkości, dokumentując swoją tezę danymi statystycznymi o wzroście przestępstw, samobójstw, rozwodów i innych plag społecznych. Praca – zauważa recenzent – godzi w „nowinki nowoczesne tak gościnnie przyjmowane w Warszawie. Teorie Darwina, Haeckla, Spencera, Comte’a i Littré’go miały tu wielki popyt (...), pozytywizm zwłaszcza zapalił ku sobie młodzieńcze umysły i przebył tu wiek swój złoty (...). Ludzie konserwatywnych zasad milczeli (...), czy to z braku odwagi, czy też sądząc, że lichy się samo przeżyje. (...) Dziś podnoszą swój głos” (Z. Bartkiewicz, s. 99).

Władysław Michał Dębicki: *Postęp, szczęście i przewroty społeczne*. Chłodne uwagi o palących kwestiach.. Niwa 1885 t. 27 z. 246 s. 401–19 z. 247 s. 481–502 z. 248 s. 584–98 (Odb. Warszawa 1885, 65 s. i wzn. poszerzone. Warszawa 1886, 84 s.),
Rec.: B[artkiewicz] Z.: Przegląd Powszechny 1885 t. 8 s. 99–106; Hirszbard N.: Prawda 1887 nr 3 s. 27–9 nr 4 s. 42–3 nr 5 s. 54–6; I. M. Kurier Codzienny nr 268 s. 1–3 nr 269 s. 1–2 nr 270 s. 1–2; J.J.: Izraelita s. 277–7 s. 287–90; Jellenta C.: Prawda 1886 nr 31 s. 366–67 nr 32 s. 375–77; Jeske-Choiński T.: Kurier Warszawski 1885 nr 220b s. 1–3; Kaszewski K.: Kłosa 1885 t. 41 s. 21–2; K[rupiński] F.: Tygodnik Powszechny 1885 s. 509; [Bez podpisu] Rola 1885 nr 19 s. 219–20 nr 20 s. 231–32; Stefanowski S.: Kronika Rodzinna 1886 s. 394–97; Wścieklica W.: Ateneum 1885 t. 3 s. 377–81; Polem.: Dębicki W. M.: Przegląd Katolicki 1885 s. 664–65

[9–16 III]

„Supiński u nas położył fundamenta pod budowę socjologii” (nr 12 s. 135) – pisze Ludwik Gumpłowicz w artykule zatytułowanym *Pierwszy socjolog polski*. Jest to pierwsza próba opisu i oceny dokonań Supińskiego na polu socjologii, której dopatruje się przede wszystkim w dziele *Myśl ogólna fizjologii powszechnej*. Ceniąc u Supińskiego przyjęte założenie, iż „przed-

miot nowej filozofii musi być różny zupełnie od przedmiotu dawnej metafizyki (...), [to jednak] uderza to, że potępiając słusznie rozumowanie a priori, a więc metodę dedukcyjną, nie wspomina wcale, ani nie określa indukcji (...) i sam rozumowaniem [dedukcyjnym] grzeszy” (nr 12 s. 135). Ten brak konsekwencji bierze się z tego, że u Supińskiego, jak to tłumaczy Gumpłowicz, „występują dwie osoby: myśliciel, którego umysł głęboki, podniecony ideami socjologicznymi Zachodu, obok niego zaś – szlachcic starej daty” (nr 13 s. 146).

Ludwik Gumpłowicz: Pierwszy socjolog polski. Prawda 1885 nr 12 s. 134–36 nr 13 s. 146–48 nr 14 s. 161–2 nr 15 s. 173–4

[V]

Prasa katolicka przejawia duże zainteresowanie badaniami społecznymi Fryderyka Le Play`a. Po serii artykułów w „Przeglądzie Katolickim” (1881), obszerny tekst o socjografii francuskiej zamieszcza jezuicki „Przegląd Powszechny”. Autor artykułu, Achilles Breza, zwraca szczególną uwagę na metodę badań społecznych, metodę monografii, która „dąży do wybrania typowych faktów i do wszechstronnego ich zbadania” (s. 315).

Achilles Breza: Le Play i jego szkoła. Przegląd Powszechny 1885 t. 6 s. 307–20 t. 7 s. 63–73 s. 209–17 [Odb. Kraków 32 s.]

[]

Wydana w Wiedniu książka *Grundriss der Soziologie* Ludwika Gumpłowicza spotkała się z zainteresowaniem i dobrym przyjęciem w Polsce. „Stanowić [ona] będzie niezawodnie zjawisko w świecie naukowym i stanie się przedmiotem żywej dyskusji pomiędzy prawdziwymi adeptami umiejętności (...). Przede wszystkim uderza w niej energiczne ujęcie, że się tak wyrazimy, młodej, powstającej dopiero umiejętności, czym jest socjologia, w jasny, trzeźwy i pod każdym względem krytycznie opracowany systemat, czego może u żadnego z dotychczasowych socjologów (...) nie znajdziemy” (G. Smólski, s. 61). Nawet ci recenzenci, dla których „poglądy autora pozostają w zupełnej niezgodzie z ich zapatrywaniami”, zazwyczaj światopoglądowej natury, zgodni byli, że „nie można zaprzeczyć, iż zarówno interesujący się badaniami społecznymi filozof, jak i historyk, znajdą w tej książce (...) wiele uwag godnych zastanowienia i bliższego rozbioru” (wt, 1185).

Ludwik Gumpłowicz: Grundriss der Soziologie. Wiedeń 1885, VI, 246 s.
 Rec.: Pilat W.: Nowy zarys socjologii. Niwa 1885 t. 28 s. 885–909 [Też Przegląd Polski 1885/86 t. 78 s. 442–71]; Smólski G.: Przegląd Tygodniowy. Dodatek Miesięczny 1885/II s. 61–80; Smólski G.: Kraj 1885 nr 47 s. 30–31 nr 48 s. 28–29; wt.: Przewodnik Naukowy i Li-

tereracki 1885 s. 1181–85; W. K.: Nowa teoria socyologiczna. Wędrowiec 1886 s. 201–202 s. 212–3 s. 227–28

Wydawnictwa książkowe:

Buczyński Roman: Zarysy stanu moralnego naszego społeczeństwa. Cz. I: Czarna księga czynów, wypadków i zjawisk społecznych. W. 1885, 182, 44, IV s.

Dargun Lotar: Egoismus und Altruismus in der Nationalökonomie. Soziologische Studien. Leipzig 1885, 107 s.

Dębicki Władysław Michał: Postęp, szczęście i przewroty społeczne. Chłodne uwagi o palących kwestiach. Warszawa 1885 Odb. Niwy 65 s.

Przekłady na język polski:

Engels Fryderyk: Początki cywilizacji. Na zasadzie i jako uzupełnienie badań Lewisa H. Morgana [z niem.] spolszczył J.F. Wolski [Ludwik Krzywicki]. Paryż, Lipsk 1885 H. Le Soudier 109 s.

Kohn Gotthilf: Jakie jest prawdziwe zadanie naszej demokracji?: studium społeczne;/ przekł. z niem.–Przemyśl 1885, 34 s.

Lange Fryderyk Albert: Kwestia ekonomiczna w dziedzinie społecznej. Przeł. z J. niem. Szymon Dickstein. Warszawa 1885, 360 s.

[Ławrow Piotr] Miratow P. Ł.: Listy historyczne. Lwów 1885, 176 s.

Ribot Thomas: Dziedziczność psychologiczna. Z 2-go popr. wyd. [ang.] przeł. St. Bartoszewicz.. Warszawa 1885, VII, 340, [4] s.

1895 [110 lat temu]

[9 II]

We Lwowie powołano Towarzystwo Ludoznawcze, które liczy 64 członków (byli to uczestnicy zebrania założycielskiego). Zadeklarowali oni przynależność do ośmiu Sekcji. Jedną z nich była Sekcja Socjologiczna, na której czele stanął dr Iwan Franko.

O. Gajkowa: Historia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Jego powstanie, rozwój i znaczenie w ciągu 70-lecia. Lud 1967 s. 7–60; J. Czekanowski: Półwiecze Towarzystwa Ludoznawczego. Lud 1939/46 s. 33–88

[4 III]

Artykułem *Jaźń zbiorowa. Przyczynek do psychologii życia zbiorowego*, rozpoczął Ludwik Krzywicki cykl artykułów socjologicznych, publikowanych początkowo na łamach „Prawdy”, a następnie w „Bibliotece Warszawskiej”, które złożyły się na wydane po latach (w 1923 roku) jego *Studia socjologiczne*.

Prawda 1895 nr 11 s. 122–24 nr 12 s. 136–37 nr 13 s. 147–49 nr 14 s. 158–61. W tym samym roku drukowano też teksty: Do Jasnej Góry (Z powodu Władysława Reymonta: Piel-

---

grzymka do Jasnej Góry). Prawda 1895 nr 28 s. 326–38 nr 29 s.338–40 nr 30 s. 350–52 oraz Tradycja zorganizowana. Prawda 1895 nr 48 s. 566–67 nr 49 s. 578 nr 50 s. 590

[III]

„Badania socyologiczne prowadzą się teraz na wielką skalę, materiałów posiadamy już wiele, ale chaos i beład panuje jeszcze w tych stosach dzieł socyologicznych. Nie ma w nich jeszcze ścisłości obserwacyjnej, nie ma metody naukowej (...). Jakże więc przy takim stanie socjologii przedmiotowej wyglądać mogą ogólne teorie, starające się ująć w jedną formułę tę różnorodną i chaotyczną masę faktów społecznych?” (s. 199). Jako przykład kolejnej jednostronności teorii w socjologii omawia autor koncepcję „duszy rasowej” Gustawa Le Bona, prezentowaną na łamach *Les lois psychologiques de l'évolution des peuples* (1894).

D-ski B.: Dusza rasowa. Przegląd Tygodniowy. Dodatek miesięczny 1895 półr. 1 s. 199–205

[IV]

We Lwowie ukazuje się pierwszy tom czasopisma etnograficznego „Lud”. Pismo było organem Towarzystwa Ludoznawczego, redagowanym przez dr Antoniego Kalinę. Na łamach pisma zamieszczano m.in. prace nt. życia społecznego wsi.

H. Kapeliś: „Lud”. Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie (1895–1918). [w:] Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918. Red. H. Kapeliś i J. Krzyżanowski. Warszawa 1982 s. 338–90

[30 V]

Mieszkający w Paryżu Kazimierz Kelles-Krauz z dużym zainteresowaniem śledził podejmowane w kraju coraz liczniejsze próby terenowych lustracji zagadnień społecznych, a nawet ich organizowanie na większą skalę przez redakcje czasopism społecznych, które drukowały tzw. kwestionariusze na tematy społeczne i publikowały odpowiedzi nadsyłane z terenu. Jako przykłady przytaczał kwestionariusz Antoniego Potockiego i Zygmunta Wasilewskiego nt. czytelnictwa ludowego (Głos 1890) oraz zamieszczony w „Przedświcie” (1895) kwestionariusz nt. robotnic. Równocześnie z troską odnotowywał fakt, iż „mnóstwo obserwacji i notatek ludzi, zainteresowanych kwestią, ginie u nas dla braku organu centralizującego i opracowującego takowe, [toteż] – postulował – powinniśmy założyć sekretariat robotniczy polski w celu centralizowania i opracowywania danych faktycznych o położeniu proletariatu”

Kazimierz Kelles-Krauz: Listy. T. 1: 189–1897. Wrocław 1984 s. 368

[5 VIII]

„Socjolodzy przypominają mi swoim postępowaniem – pisze Ludwik Krzywicki – historyków starej daty, którzy ufali każdej notatce kronikarza (...). Ale jak w historii nastął okres krytycznej oceny źródeł, podobny zwrot toruje sobie drogę w kołach socjologów etnograficznych. Pomiędzy nimi w ostatnich czasach zaczęło się rozpowszechniać przeświadczenie, iż zanim zużytkujemy fakt jakiś, trzeba wprzód ocenić go ze stanowiska jego pochodzenia, tj. brać nie w oderwaniu od gruntu społecznego, na których wyrósł” (s. 386).

L. Krzywicki: Szkice antropologiczne. Prawda 1895 nr 33 s. 386–88

[X]

„Fizyko-chemia jest już powołana do pomocy przez Tarda – stwierdza Kazimierz Kelles-Krauz – tymczasem socjologia zamiast dochodzić do praw socjologicznych, z konieczności, oczywiście, cząstkowych, objaśniać zjawiska społeczne czynnikami społecznymi (...), wodzi błędnym wzrokiem po lepiej już uprawianych polach działów sąsiednich w pogoni za analogią” (s. 530). Omówienie tekstu Gabriela Tarde’a *Les monades et la science sociale* („Revue Inetrnationale de Sociologie” 1893 nr 2 nr 3) to kolejna już w piśmiennictwie polskim krytyka wschodzącej gwiazdy socjologii francuskiej, zainicjowana w roku 1890 przez Ludwika Krzywickiego.

K. [Kelles]-Krauz: „Socjologia powszechna” i jej przedstawiciel. Prawda 1895 nr 45 s. 530–31 nr 46 s. 542–44

[X]

W Polsce coraz częściej zwraca się uwagę na twórczość socjologów francuskich. Obok dokonań głównie Gustawa Le Bona i Gabriela Tarde’a, omawiane są obecnie prace Émile Durkheima, a to po wydaniu przez niego we Francji *De la division du travail social* (1893) i *Regles de la methode sociologique* (1895). Jego twórczość – pisze pierwszy u nas krytyk Durkheima – „wyróżnia się (...) bystrością obserwacji i głębią analizy”. Zwrócił on przy tym uwagę na podnoszoną przez socjologa francuskiego „kwestię metody, jaką powinna się posługiwać socjologia” (I. Brüner: *Z metodologii...*, s. 538), bowiem – na co zwrócił uwagę A. Barbanell – „jest tylko jeden sposób uprawiania nauki, mianowicie – cytuje Durkheima – «odważnie, lecz z metodą» (Prace..., s. 240).

I Brüner: Z metodologii socjologicznej [Emila Durkheima]. Ateneum 1895 t. 2 s. 538–48;
 I. Brüner: Normalność przestępstwa. Gazeta Sądowa Warszawska 1895 nr 34 s. 543–44;
 A. Barbanell: Nowy socjolog francuski. Prawda 1896 nr 46 s. 547–8; A. Barbanell: Prace socjologiczne prof. Emila Durkheima. Przegląd Prawa i Administracji 1896 s. 239–44 s. 312–20;
 W.M. Kozłowski: Z literatury filozoficznej Zachodu. Ateneum 1986 t. 1 z. 3 s. 499–520

□

Wacław Nałkowski, dotąd zdecydowany zwolennik determinizmu geograficznego oraz ewolucjonizmu darwinowskiego, sięgając coraz częściej do lektur prac Immanuela Kanta i Friedricha Nietzschego, zaczął dostrzegać inspirującą rolę ludzi w dziejach cywilizacji, ludzi, którzy obdarzeni zostali „twórczą mocą”, ludzi „o przewadze życia wewnętrznego nad zewnętrznym, duchowego nad cielesnym, ludzkiego nad zwierzęcym (...), dostarczający największej ilości nowych idei (...), [których] ze stanowiska psychologiczno-ewolucyjnego można by nazwać forpocztami ewolucji psychicznej” (1895 s. 5).

W. Nałkowski: Forpoczty ewolucji psychicznej i troglodyci. W: Forpoczty. Red. W. Nałkowski i in. Lw. 1895 s. 5–50

Wydawnictwa książkowe:

Dawid Jan Władysław: Zespół umysłowy dziecka. Przyczynek do psychologii doświadczalnej. Warszawa 1895, 96 s.

Łoziński Bronisław: Prawo zwierząt. Lw. 1895 Odb. Przewodnika Naukowego i Literackiego 83 s.

Łoziński Bronisław: Tłum. Szkic socjologiczny. Kraków 1895 Nakładem Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej 80 s.

Przekłady na język polski:

Lombroso Cesare, Ferrero E. G.: Kobieta jako zbrodniarka i prostytutka. Studia antropologiczne poprzedzone biologią i psychologią kobiety normalnej. Tł. dr J. Sznhak. Warszawa 1895, 497 s.

Rehfish Eugeniuz: Samobójstwo: studium krytyczne /; oryg. niem. przeł. Wiktor D. – Warszawa : T. Paprocki. – 103 s.

Sighele Scipio: Tłum zbrodniczy: szkic psychologii zbiorowej. Przekł. z wł. Antoniny Morzkowskiej. Warszawa 1895 G. Centerszwer 157 s.

1905 [100 lat temu]

□

Pojawienie się na początku stulecia prac historyków niemieckich, Kurta Breysiga, Karla Lamprechta, Ludo M. Hartmana, Julisa Lipperta, którzy nawiązywali do dorobku socjologii, sprowokowało dyskusję nt. stosunku historii do socjologii. Nowe polskie czasopismo historyczne „Przegląd Historyczny” otwiera swoje podwoje artykułem Ludwika Gumplowicza *Historia a so-*

---

cyologia, gdzie m. in. czytamy: „Historia jest podstawą niezbędną i podwaliną wszelkiej nauki o społeczeństwie. Bez historii nie byłoby ani antropologii, ani etnografii, ani socjologii (s. 22). Ale i nasza wiedza o przeszłości nie może, zdaniem Gumplowicza, obyć się bez socjologii. „Na polu naukowym – pisze – musi być jakiś racjonalny podział pracy. Wynajdywanie „praw historii” nie jest rzeczą historiografii. (...) Tędy historycy mają zazwyczaj wstręt do idei ogólnych, podczas kiedy filozofowie mają skłonność i uzdolnienie do chwytania idei ogólnych” (s. 22).

L. Gumplowicz: *Historia a socjologia. Przegląd Historyczny* 1905 z. 1 s. 6–23

[II]

Marceli Handelsman postuluje opracowanie bibliografii z zakresu piśmiennictwa społeczno-ekonomicznego, wskazując przy tym na potrzebę opracowania w niedalekiej przyszłości także odrębnej bibliografii socjologii. „Socjologia – pisze – czy to w takim pojmowaniu, jakie nadaje współczesna nauka historyczna, utożsamiająca ją z ogólną teorią historycznego rozwoju, czy też w takim, jakie jej nadają najprzeróżniejsze doktryny socjologiczne, biologiczne, ekonomiczne itp., obejmuje przedmiot zbyt wielki i zasługiwałaby może z czasem na specjalne uwzględnienie” (s. 194–95).

M. Handelsman: *W sprawie bibliografii społeczno-ekonomicznej. Ekonomista* 1905 z. 2 s. 193–97

[24 VI]

Zmarł w Pernitz (Dolna Austria) Kazimierz Kelles-Krauz. Trzy dni później pochowano go na Cmentarzu Centralnym w Wiedniu. Przeżył zaledwie 33 lata. „Socjologia światowa straciła jednego z tych jej młodych adeptów, którzy rokowali największe nadzieje” – informowano na łamach paryskiego „*Revue International Sociologie*” (lipiec 1905), zaś w kraju pisano, iż zmarł ten, który „był niezaprzeczenie – po Gumplowiczu – najuczestniejszym z Polaków- socjologów” (S. Piotrowski: „*Książka*” 1908 nr 12 s. 503).

Brzozowski S.: *Pamięci K. Krauza. Naprzód* 1905 nr 241 s. 1–2; Bukowiński W.: *K. Krauz Wspomnienie pośmiertne. Prawda* 1905 nr 25 s. 293; Gordon [Krzywoszewski S.]: *K. Kelles-Krauz. Życie i Sztuka* 1905 nr 25 s. 12; Kazimierz Krauz. *Głos* 1905 nr 26 s. 388–9; K. Krauz. *Krytyka* 1905 t. 2 s. 91–3; K. Krauz. – wspomnienie. *Ogniwo* 1905 nr 26 s. 585–7; m.p.: *Śp.K.Krauz Tygodnik Ilustrowany* 1905 półr. 2 s. 506; K. Krauz *Przedświt* 1905 nr 6–8 s. 227–35

[VII]

„Wyrazu «kultura» nadużywa się, wskutek tego pojęcie samo jest lekceważone, jako coś bez granic i konkretności, niby byle jaka figura słowna do zatykania luk myślowych w literaturze” (s. 427). Pojęcie to, zdaniem Zygmunta Wasilewskiego, może mieć kapitalne znaczenie przy budowaniu „teorii kultury duchowej”, która [dziś] znajduje się w zaniedbaniu dlatego, że nie zostawiono dla niej miejsca między psychologią a etyką i socjologią. Psychologia, ściągnięta do zakresu badań psycho-fizycznych, zajęła się człowiekiem elementarnym, zrzekając się praw do znacznego obszaru psychiki człowieka społecznego na rzecz tamtych nauk (...). Dusza człowieka cywilizowanego zaledwie na spodach da się badać przyrodniczo, metodą psycho-fizjologiczną. Od czasu stanów pierwotnych do dnia dzisiejszego drugie tyle duszy narosło człowiekowi działaniem kultury w życiu gromadzkim” (s. 428).

Z. Wasilewski: O kulturze duchowej. Luźne uwagi. Przegląd Wszechpolski 1905 nr 7 s. 427–32

[26 VIII]

W sali Hotelu Turystycznego w Zakopanem odbywa się akademie dla uczczenia pamięci zmarłego Kazimierza Kelles-Krauzy. Przemawiali Stanisław Brzozowski, Ludwik Krzywicki oraz Romuald Minkiewicz.

Naprzód 1905 nr 241 s. 1–2

[IX]

Ks. Tadeusz Trzeciński, wykładowca w Seminarium Duchownym w Gnieźnie, podjął, z polecenia abp Floriana Stablewskiego, wykład z zakresu nauczania społecznego Kościoła. Był to pierwszy wykład akademicki tego przedmiotu na ziemiach polskich.

M. Chamot: Ks. profesor Tadeusz Trzeciński – pierwszy wykładowca nauki społecznej Kościoła w seminarium gnieźnieńskim. Studia Gnesnensia 1990 t. 9 s. 242–56

[]

Podczas posiedzenia Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie Erazm Majewski, zasłużony archeolog i etnograf (redaktor pism „Wisła” i „Światowit”), wygłosił odczyt *Prawo przenoszenia się cywilizacji*, podejmując tym samym problematykę socjologiczną, rozwijaną z powodzeniem w latach 1905–1922. Pewne wyobrażenie o treści tego wystąpienia daje publikacja *Listy naukowe*, ogłoszona na łamach „Światowita”, gdzie czytamy m. in. „odrębność narodowa (...) spoczywa w mowie narodu, w jego tradycjach, obyczajach oraz w tym wszystkim, co obejmujemy ogólnym mianem kultury” (s. 170).

E. Majewski: Listy naukowe: I i II. Rasa a naród. III. Naród i cywilizacja. Światowit 1905 t. 6 s. 162–71

[16 XI]

Podczas kongregacji księży dziekanów, odbytej w Poznaniu, abp Stablewski „wydał rozporządzenie, ażeby w Poznaniu i w Gnieźnie odbywały się często konferencje socjalne w gronie kleru w duszpasterstwie pracującego, co rok wykładano Kurs socyologiczny przez dni kilka, a dla alumnów seminarium gnieźnieńskiego z tej dziedziny „ex professo” wykłady osobne zaprowadzono”.

K. Zimmermann: Kilka zdań o potrzebie działalności społecznej duchowieństwa. Poznań 1906 s. 68–69

Wydawnictwa książkowe:

Daszyńska-Golinska Zofia: Alkoholizm jako objaw choroby społecznej. Kraków 1905, 44 s.

Krokoszyński Karol: Kradzieże nieletnich w Krakowie w r. 1904. Studium statystyczno-społeczne. Kraków 1905, 75 s (Odb. Przeglądu Powszechnego)

Pietkiewicz Zenon: Siły i środki ludu naszego. Zarys warunków ekonomicznych ludności włościańskiej w Królestwie Polskim. Warszawa 1905 Księgarnia Naukowa 203 s.

Posner Stanisław: Nauki społeczne w szkole wyższej. Warszawa 1905 Nakładem Księgarni Naukowej 92 s.

Suligowski Adolf: Miasto analfabetów. Kraków 1905, 113 s. (Wyd. 2)

Przekłady na język polski:

Duprat G.L.: Kłamstwo.: Studium psycho-socyologiczne. Przetł. [z fr.] Jan Lorentowicz. – Warszawa 1905, 126, [2]

Engels Fryderyk: Krytyka ekonomji politycznej. Przetł. K. Wyszynacki. Łódź 1905, 39 s.

Engels Fryderyk: Rozwój socjalizmu od utopji do nauki.. Z 4-go uzup. wyd. niem. przetł. A[dolf] Warski. – Warszawa 1905, 95 s.

H. Herkner H.: Kwestya społeczna w Zachodniej Europie. Z 3-go wyd. niem. przetł. za zezwol. aut. M[aria] Lipszyc Balsigerowa. – Lwów 1905, XI, 498, [2]

Kautsky Karol: Przeciwnieństwa interesów klasowych roku 1789. Przetł. [z niem.] Antoni Krasnowolski. Warszawa 1905 Bibl. Naukowa 102 s.

Kautsky Karol: Rozwój ustroju państwowego na Zachodzie. Przetł. [z niem.] Henryk S. Kamiński [Henryk Stein]. Warszawa 1905 P. Laskauer 61, [2] s.

Kautsky Karol: Zasady rozwoju społeczno-demokratycznego. Przetł. [z niem.], red. i wyd. St. Kucharski. Warszawa 1905 Bibl. Naukowa 194 s.

Key Ellen: Trwonienie sił kobiecych. Przetł. [z ang.] Izy Moszczeńskiej. Warszawa 1905 Księgarnia Naukowa 98 s.

Löbl Emil: Kultura i prasa. Spolszczone staraniem Kółka Dziennikarskiego we Lwowie pod red. i z przedmową Stefana Górskiego. Warszawa 1905, 156, II

Maier G.: Prądy i teorye społeczne. Przetł. z 2-go wyd. niem. Melenii Bornsteinowej. Warszawa 1905. G. Centnerszwer II, 214 s.

Simmel Jerzy: Jak się utrzymują formy społeczne ? [Przekł. z niem.] Lwów 1905 Polskie Towarzystwo Nakładowe 73 s.

Zetkin Klara: Socyalne stanowisko kobiety. Przekł. z niem. Warszawa 1905 Księgarnia Popularna– 55 s.

1915 [90 lat temu]

[20 I]

Podczas posiedzenia Towarzystwa Prawniczego w Warszawie Władysław M. Kozłowski wygłosił odczyt nt. *O terytorium narodowym*.

Gazeta Sądowa Warszawska 1915 s. 58–63

[II]

Na świecie, i w Polsce, trwa dyskusja nt. socjologicznego podejścia w badaniach nad religią, zapoczątkowana pracą *Les formes élémentaires de la vie religieuse* Émile Durkheima, wydaną w 1912 roku.. Po okresie dyskusji zabarwionej emocjami (zob. rok 1913) krytyka staje się rzeczowa. „Socjologizm Durkheima – zdaniem Czesława Znamierowskiego – nie jest w stanie wytłumaczyć rozwoju (...) religii, przenosząc twórczy moment z jednostki na społeczność. Społeczność ma w tym rozwoju znaczenie wtórne, czynnika konserwującego, utrwalającego (...). Nie społeczność jednak, lecz jednostka jest punktem wyjścia twórczości kulturalnej” (s. 115). W kwestii socjologizmu Durkheima zabrał także głos Bronisław Malinowski, który podobnie uważa badania socjologa francuskiego nad religią za „oryginalne i ciekawe”, to jednak stwierdza, iż „przecenia [on] doniosłość społecznych czynników religii, nadaje roli społeczeństwa jakąś metafizyczną wartość, hipostazuje społeczeństwo jako ponadindywidualną rzeczywistość, z której religia wprost wypływa i wlewa się od zewnątrz w duszę jednostki” (s. 231).

Cz. Znamierowski: Iluzjonistyczna teoria religii. Przegląd Filozoficzny 1915 z. 1/2 s. 78–120; B. Malinowski: Wierzenia pierwotne i formy ustroju społecznego. Kraków 1915, 356 s.

[2 IV]

Zmarł Leon Winiarski, profesor finansów i statystyki uniwersytetu w Genewie. Oprócz ekonomii uprawiał socjologię, filozofię społeczną, estetykę, krytykę literacką, był tłumaczem i wziętym publicystą (tworzył w języku polskim i francuskim). Jego prace socjologiczne uzyskały światowy rozgłos, a podstawowy jego tekst *Mechanika społeczna* (Ateneum 1898–90) drukowały równolegle czasopisma filozoficzne i socjologiczne we Francji, Niemczech, Włoch i Rosji.

Wiesław Bieńkowski: Życie i twórczość Leon Winiarski. Z dziejów socjologii polskiej końca XIX w. W: Studia z zakresu socjologii, etnografii i historii ofiarowane K. Dobrowolskiemu. Kraków 1972 s. 285–97

[IV]

Młody Jan S. Bystroń, studiujący pilnie współczesne piśmiennictwo socjologiczne, głównie francuskie (szkoła Durkheima, Henri Bergson), niemieckie (nie dostrzega przy tym dorobku Maxa Webera) oraz prace filozoficzne Stanisława Brzozowskiego i Floriana Znanieckiego, stwierdza, iż „podstawą społeczeństwa nie może być człowiek w sensie biologicznym czy metafizycznym, ale człowiek w sensie humanistycznym” (s. 120), dodając, iż „twory społeczne, jako treść umysłowa, nie mają istnienia fenomenalnego, nie dadzą się zatem umiejscowić w czasie ani w przestrzeni. Jeżeli zaś mówimy o istnieniu grupy społecznej, to określenie to jest wskazanie wyłącznie względami praktycznymi, a mianowicie większą czy mniejszą ilością aktów psychicznych, mających za podstawę pewien system, ich zwartością i stosunkiem do innych” (s. 125).

J. S. Bystroń: O istocie życia społecznego. *Ekonomista* 1915 z. 3/4 s. 91–125

[V]

W końcu miesiąca Bronisław Malinowski dociera do Wysp Trobrianda. Przebywał tam przez rok – rozbił namiot w osadzie, opanował język tubylców, brał „w pewnym sensie udział w życiu wioski (...). „Budząc się każdego ranka – wspominał – witałem dzień, który przedstawiał się mniej więcej tak, jak tubylcom.”.

B. Malinowski: *Argonauci zachodniego Pacyfiku. Relacje o poczynaniach i przygodach krajowców z Nowej Gwincei*. Warszawa 1967 s. 27

[15 IX]

Z inicjatywy Naczelnego Komitetu Narodowego powołany zostaje na terenie Galicji Instytut Ekonomiczny. Jego powstanie poprzedziły kursy ekonomiczno-społeczne, zorganizowanymi dla Polaków w Wiedniu (wiosna 1915) i Zakopanem (lato 1915). Kierował nimi Leon W. Biegeleisen. Po formalnym powołaniu Instytutu kursy odbywały się (od stycznia 1916 roku) na Uniwersytecie Jagiellońskim. Zadaniem kursów było szerzenie wiedzy ekonomiczno-społecznej wśród inteligencji polskiej. Programowe jądro kursów stanowiły seminaria: prawnicze, historyczne, ekonomiczne, socjologiczne, agrarne oraz przemysłowe. Seminarium socjologicznym kierował Ludwikowi Kulczycki. Oto przedmioty kursowe seminarium socjologicznego:

Wiedeń:

Wojna jako zjawisko socjologiczne (Ludwik Kulczycki);

Wojna jako przedmiot teorii socjologicznej (Bohdan Zahorski);

Jednostka a społeczność (Mieczysław Szerer);
 Stosunki narodowościowe i kulturalne na Ukrainie (Leon Wasilewski).
 Zakopane:
 Wojna jako zjawisko społeczne (Ludwik Kulczycki)
 Cywilizacja a narodowość (Władysław Gumpłowicz)
 Nowożytny doktryny polityczne (Antoni Peretiatkowicz).

Leon W. Biegeleisen: Sprawozdanie z działalności Instytutu Ekonomicznego, założonego z inicjatywy N.K.N. za czas od 15 września 1915 do 15 września 1917. *Ekonomista* 1917 t. 4 s. 305–316

[IX]

Erazm Majewski, uznany już w kraju autor prac socjologicznych, dokonuje surowej krytyki naturalizmu. „Z potężnym rozwojem nauk przyrodniczych (...) dla każdego zjawiska zaczęto szukać przyczyn naturalnych i znajdowano je. Większość tęgich umysłów cofnęła się z dobrej drogi” (s. 151). Tymczasem – pisze – czynnikiem konstytuującym społeczeństwo ludzkie jest, przez naukę dotąd „nie rozpoznany i niedoceniony, czynnik właściwy tylko naszemu rodowi (...). Okazała się nim – przypomina wnioski do jakich doszedł w dziele *Nauka o cywilizacji* (1908) – mowa ludzka. Jej wynikiem stało się skomplikowanie się indywidualnej psychiki zwierzęcej w złożoną psychikę jestestw związanych w społeczeństwo” (s. 168–69).

E. Majewski: Wstęp krytyczny do historii naturalnej ludów i narodów. Sprawozdanie z Posiedzenia Towarzystwa Naukowego warszawskiego 1915 z. 9 s. 151–69

[]

Bronisław Wróblewski kończy studia prawnicze na uniwersytecie w Dorpacie. Przedstawił pracę dyplomową pt. *Przestępstwa thumu*.

Lietuvos Centr. Valst. Arch. w Wilnie 175/2VIB/55: Materiały arch. Wydz. Prawa i Nauk Społ. Uniwersytetu Stefana Batorego

W y d a w n i c t w a   k s i ą ż k o w e :

Bystrzeń Jan S.: Rozwój demograficzny dzielnic Krakowa (tworzenie się centrum wielkomiejskiego w Krakowie). Warszawa 1915 Odbitka *Ekonomisty* 160 s.

Grabowski Edward: Skupienia miejskie w Królestwie Polskim. Warszawa 1914 Odbitka *Ekonomisty* VI, 250 s.

Krzywicki Ludwik: Historia cywilizacji. Warszawa 1915, 91 s. [Wyd. litografowane]

Majewski Erazm: Nauka o cywilizacji. T. 3: Kapitał. Warszawa 1915, 388, IV s. (Wyd. 2)

Malinowski Bronisław: Wierzenia pierwotne i formy ustroju społecznego. Pogląd na genezę religii ze szczególnym uwzględnieniem totemizmu. Kraków 1915 Wyd. AU VII, 365 s.

Molicki Antoni: Encyklopedia syntezy nauk. T. 3: Antropodycea. Kraków 1915, 383, IV s.

Wóycicki Aleksander: Instytucje fabryczne i społeczne w przemyśle Królestwa Polskiego. Warszawa 1915 Odbitka *Ekonomisty* 239 s.

1925 [80 lat temu]

[18 I]

Podczas inauguracji łódzkiej Szkoły Wyższej Nauk Społecznych i Ekonomicznych wysłuchano wykładu profesora Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie prof. Ludwika Kulczyckiego nt. *Naród a państwo*.

Nowa uczelnia nauk społecznych. Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny 1925 z. 1 s. 373

[I]

„Ludwik Krzywicki jest w dziejach myśli – nie tylko polskiej – osobistością wzbudzającą podziw różnorodnością zainteresowań naukowych i ogromem dokonanego wysiłku” – pisano we wstępie do Księgi jubileuszowej dla uhonorowania 40-lecia jego pracy naukowej. „Każdego pracownika na polu naukowym – pisano dalej – napędzać musi otuchą postać tego uczonego, wytrwale w ciągu lat mocującego się z przeciwnościami. (...) W najgorszych warunkach naszego życia narodowego trzymał wysoko sztandar nauki w najtrudniejszych chwilach życia osobistego sztandaru tego nie zniżył. (...) Wpływ, jaki Ludwik Krzywicki wywarł na rozwój umysłowości polskiej ostatnich dziesiątków lat, jest zjawiskiem jedynym i nieporównywalnym. (...) Dlatego jest symbolem i wzorem”.

Studia społeczne i gospodarcze. Księga jubileuszowa dla uczczenia 40-letniej pracy naukowej Ludwika Krzywickiego. Warszawa 1925 Nakładem Księgarni F. Hoesicka 342 s.

[I]

Założony w roku 1921 i wydawany w Poznaniu „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, wzbogaca się o nowy człon przedmiotowy – „socjologia”, tym samym przyjmując nazwę (od piątego rocznika): „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, z podtytułem: „Organ Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego, poświęcony nauce, życiu prawnemu i gospodarstwu Rzeczypospolitej Polskiej”. Pismo ukazywało się w pierwszym miesiącu każdego kwartału. Redaktorem naczelnym i zarazem kierownikiem działu prawniczego był prof. Antoni Peretiatkiewicz, zaś kierownikami pozostałych działów: prof. Stanisław Nowakowski (ekonomia), prof. Jan S. Bystroń (socjologia) i sędzia Wacław Miszewski (sądownictwo).

„Czy włączenie w ramy pisma – zapytuje Jan S. Bystroń – poświęconego zagadnieniom prawniczym i ekonomicznym, trzeciego działu, socjologicznego, będzie (...) usprawiedliwione – teoretycznie i praktycznie. Będzie to zależało oczywiście w znacznej mierze od tego programu, który sobie zakreślimy, od sposobu pojmowania socjologii i związania jej zagadnień ze światem, tak

odrębnym i tak bliskim zarazem, nauk prawnych i ekonomicznych. Niestety, socjologia nie jest nauką określoną jednoznacznie i, używając tego terminu, musimy zaraz dodać bliższe określenia. Pod nieszczęśliwą gwiazdą przyszła na świat socjologia. Zrodzona dla potrzeb systemu raczej, niż z rzeczowej konieczności, nazwana barbarzyńskim neologizmem pół łacińskim, pół greckim, ni to nauka humanistyczna, ni to przyrodnicza, ciesząca się z jednej strony ogromną popularnością, z drugiej zaś zbywana pogardliwym lekceważeniem, pozostaje od lat w obrębie dyskusji metodologicznych, określania istoty, granic, stosunku do innych nauk; jest raz aneksem nauk przyrodniczych, potem znów psychologii, nauką normatywną, opisową, wreszcie staje się podstawową, centralną nauką humanistyczną. W dziwnej tej nauce największą część produkcji naukowej pochłaniają dyskusje metodologiczne i wielkie tomy systemów; badania monograficzne należą do rzadkości”.

J. S. Bystron: Nowy dział. Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1925 z.1 s. 149–150. Zob. też D. Włodarczyk: 65 lat działu socjologicznego „Ruchu”. Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny 1992 z. 1 s. 161–173

[I]

Redagowanie rubryki „Przegląd piśmiennictwa” działu socjologicznego „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” powierzono Czesławowi Znamierowskiemu (wspierał go swoim piórem Tadeusz Szczurkiewicz). Obaj w latach 1925–1939 stworzyli niedościgniony do dziś wzór bieżącej informacji o światowym i krajowym piśmiennictwie socjologicznym. Znamierowski rozpoczął od doniesienia o literaturze niemieckiej. „Wprawdzie od dawna tematy socjologiczne były przedmiotem badania uczonych niemieckich – pisze – lecz opracowywano raczej monograficzne zagadnienia i wbrew powszechnej u Niemców tendencji do pisania kompendiów, nie było niemal wcale oryginalnych dzieł niemieckich, obejmujących całokształt przedmiotu. Dopiero ostatnie lata przyniosły obszerne dzieła socjologiczne Spanna, Vierkandta, Maxa Webera. Ostatni z nich, autor wielkiego dzieła pt. *Wirtschaft und Gesellschaft*, obejmował w swych pracach niezmiernie szeroki zakres dociekań, zajmując się zagadnieniami czysto prawnymi początkowo i przechodząc kolejno do badań ekonomicznych, socjologicznych i filozoficznych. Posiadał niesłychanie wielką erudycję w zakresie nauk humanistycznych, a umysł żywy łatwo opanował i przerobił obfity materiał erudycyjny, budując interesujące konstrukcje oryginalne. Lecz nie był to umysł równocześnie jasny, jak żywy i wszechstronny. Pisma jego wymagają od czytelnika dużego wysiłku. Wpływ Webera na niemiecką socjologię był bardzo znaczny” (s. 151–52)

Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1925 z. 1 s. 151–59

[10 II]

Podczas posiedzenia Sekcji Filozofii Prawa i Nauk Społecznych Warszawskiego Instytutu Filozoficznego Adam Ettinger mówił nt. *Filozoficznych podstaw marksizmu*. Temat wywołał tak duże zainteresowanie, że 3 marca poświęcono mu w Instytucie wieczór dyskusyjny.

Przegląd Filozoficzny 1925 z. ½ s. 133–4; Przegląd Filozoficzny 1925 z. 3/4 s. 301

[21 III]

Prezydent RP mianował profesorem Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie dr Konstantego Krzeczковского na Katedrze Polityki Socjalnej i Polityki Komunalnej.

Dz.U. MWRiOP 1925 nr16 poz. 176 s. 317

[III]

Na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego zakończył się przewód habilitacyjny dr Stefana Czarnowskiego z zakresu historii kultury (mianowany docentem 18 stycznia 1926 roku). Nie przerywając zajęć w Wolnej Wszechnicy Polskiej, podjął wykłady zleczone na UW z zakresu historii kultury celtyckiej. Pierwszy wykład z socjologii na UW ogłosił dopiero w 1928/29 nt. *Propedeutyka historii kultury społecznej (wstęp socjologiczny do historii kultury)*.

[3 IV]

Ks. dr Andrzej Mytkowicz zostaje mianowany profesorem nadzwyczajnym socjologii chrześcijańskiej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego.

Słownik Polskich Teologów Katolickich t. 6 s. 524

[6 IV]

Umiera w Krakowie ks. prof. Kazimierz Zimmermann, jeden z pionierów u nas społecznej nauki Kościoła, propagator encykliki *Rerum novarum* Leona XIII, socjolog, historyk, działacz społeczny i narodowy, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego (katedra chrześcijańskich nauk społecznych na Wydziale Teologicznym, rektor UJ), redaktor poznańskiego „Ruchu Chrześcijańsko-Społecznego”. Ogłoszony przez niego wykład socjologii także dla studentów innych wydziałów wywołał głośne burdy studenckie organizowane przez młodzież orientacji socjalistycznej, określone mianem „zimmermaniady”.

Ks. dr Kazimierz Zimmermann. Biesiada Literacka 1910 nr 50 s. 476; Tyszkowski K.: Ks. Kazimierz Zimmermann. Kwartalnik Historyczny 1926 s. 312–3. Zob. też: S. Piech: Katedra Chrześcijańskiej Nauki Społecznej na UJ. Folia Historica Cracoviensia 1989 t. 1 s. 57–83

oraz S. Konarski: „Zimmermaniada” w Uniwersytecie Jagiellońskim(1910–1911). W: Dobrowolski K. i in.: Postępowe tradycje młodzieży akademickiej w Krakowie. Kraków 1962 s. 135–204

[15–17 IV]

Podczas Trzeciego Zjazdu Związku Zakładów Teologicznych, który odbywa się w Łomży obraduje Sekcja Nauk Społecznych pod przewodnictwem ks. Waleriana Adamskiego. We wprowadzeniu do dyskusji nt. *Przygotowanie kleryków do pracy katolicko-społecznej* ubolewał, iż „ze strony katolickiej stosunkowo za mało na socjologię zwraca się uwagi. W kilku choćby wykładach należałoby klerykom wyjaśnić jej istotę – postuluje – i zachęcić do prywatnego jej studium, aby nauka ta miała także przedstawicieli swych w obozie katolickim” (s. 222).

Sekcja Nauk Społecznych. W: Pamiętnik Trzeciego Zjazdu [Związku Zakładów Teologicznych] w Łomży. Lublin 1925 s. 219–231

[20 VI]

Warszawski Instytut Filozoficzny gości profesora W. Caldwell z Montrealu, który przedstawia odczyt nt. *Filozofia a socjologia*.

IX Sprawozdanie Warszawskiego Instytutu Filozoficznego. Przegląd Filozoficzny 1925 z. ¾ s. 302

[VI]

Na Wydziale Pedagogicznym Wolnej Wszechnicy Polskiej powstaje Studium Pracy Społeczno-Oświatowej, które tworzy i kieruje nim Helena Radlińska.

H. Brodowska: Z dziejów kształcenia pracowników społeczno-oświatowych 1925–1950. Zeszyty Naukowe UŁ. Nauki Humanistyczno-Społeczne 1958 seria I z. 10 s. 121–67; A. Majewska: Słuchacze Studium Pracy Społeczno-Oświatowej WWP w latach 1925–1939. W: Problem kształcenia pracowników społecznych. Red. I Lepalczyk. Warszawa 1981 s. 30–46

[7–12 VIII]

W Berlinie, podczas konferencji uczonych żydowskich, powołuje się Żydowski Instytut Naukowy (JIWO), którego zadaniem ma być badanie społeczeństwa i kultury diaspory żydowskiej. W Wilnie tworzy się centrum Instytutu, na którego czele staje socjolog Maks Weinreich. W placówce tej podjęto badania nad historią, kulturą i sytuacją ekonomiczno-społeczną ludności żydowskiej w Polsce. „Dopiero z założeniem Żydowskiego Instytutu Naukowego w roku 1925 została stworzona placówka, która w całej pełni bierze w rachubę żydowskie problemy socjologiczne” (M. Weinreich, s. 41).

M. Grinberg: Przyczynek do historii powstania Żydowskiego Instytutu Naukowego w Wilnie. Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce 1988 nr 1/2 s. 91–134; M. Weinreich: Studium o młodzieży żydowskiej. Program i metoda. Przegląd Socjologiczny 1935 t. 3 s. 30–82; Żydowski Instytut Naukowy. Prace z zakresu socjologii i dziedzin pokrewnych 1925–1935. Przegląd Socjologiczny 1936 t. 4 z. 1/2 s. 286–288

[11 IX]

Prezydent RP mianował profesora zwyczajnego Uniwersytetu Poznańskiego dr Jana S. Bystronia profesorem zwyczajnym etnologii i etnografii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dz. U. MWRiOP 1925 nr 17 poz. 189 s. 328

[11 IX]

Prezydent RP mianował profesora zwyczajnego Uniwersytetu Stefana Batoro w Wilnie ks. dr Aleksandra Wóycickiego profesorem zwyczajnym chrześcijańskich nauk społecznych Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dz. U. MWRiOP 1925 nr 17 poz. 189 s. 329

[23 IX]

Rozporządzeniem Ministra podzielono Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Poznańskiego na dwie jednostki: Wydział Humanistyczny i Wydział Matematyczno-Przyrodniczy. Katedra Socjologii i Filozofii Kultury funkcjonowała od tej chwili na Wydziale Humanistycznym.

Dz. U. MWRiOP 1925 nr 17 poz. 183 s. 324

[VI]

Wykorzystując pamiętniki pozyskane w drodze konkursów w poznańskim Instytucie Socjologicznym zaczęto publikować monografie socjologiczne. Tę serię wydawniczą Instytutu (drugą już obok Materiałów Instytutu Socjologicznego w Poznaniu) inauguruje praca dr Ludwiki Dobrzyńskiej-Rybickiej nt.: wyborów powszechnych.

L. Dobrzyńska-Rybicka: Wybory powszechne w świetle psychologii społecznej i etyki. Poznań 1925, 47 s.

[1 X]

Socjologia w polskim szkolnictwie wyższym na progu r. ak. 1925/26 miała następującą obsadę kadrową i była wykładana na uczelniach:

(1) Uniwersytet Jagielloński – Wydział Filozoficzny (Dr Jan S. Bystron – prof. zw. etnologia i etnografia), Wydział Teologiczny (Ks. dr Aleksander Wóycicki – prof. zw. socjologia chrześcijańska);

(2) Uniwersytet Jana Kazimierza – Wydział Humanistyczny (Dr Jan Czekanowski – prof. zw. antropologii i etnologii oraz Dr Adam Fischer – prof. nadzw. etnologii);

(3) Uniwersytet Poznański Wydział Humanistyczny (Dr Florian Znaniecki – prof. zw. socjologii i filozofii kultury);

(4) Uniwersytet Warszawski – Wydział Prawa (Dr Ludwik Krzywicki – prof. zw. historii ustrojów społecznych, Dr Leon Petrażycki – prof. zw. socjologii), Wydział Filozoficzny (Dr Eugeniusz Frankowski – doc. etnologii, Dr Stanisław Poniąkowski – doc. etnologii);

(5) Wyższa Szkoła Handlowa (Ludwik Krzywicki – socjologia, historia ruchów społecznych);

(6) Wolna Wszechnica Polska – Wydział Humanistyczny (Dr Stefan Czarnowski – prof. religionistyki, Dr Stanisław Poniąkowski – prof. etnologii), Wydział nauk Politycznych i Społecznych (Dr Ludwik Krzywicki – prof. socjologii);

(7) Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie (Stanisław Posner – socjologia pedagogiczna).

Opracowano na podstawie: Z. Zagórowski: Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych... Lwów 1926

[XI]

Z inicjatywy prof. Franciszka Bujaka Wydział Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich Państwowego Instytutu Naukowego w Puławach ogłasza ankietę na temat: „O drogi postępu chłop polskiego”. Drukowana była w kilkudziesięciu czasopismach.

„Drogi postępu chłop polskiego” Geneza niniejszej pracy. W: W. Bronikowski: Drogi postępu chłop polskiego. Warszawa 1934 s. 28–38

[]

Ważnym głosem kształtujących się ideowych założeń socjologii chrześcijańskiej stała się praca dominikanina Ojca Jacka Adama Woronieckiego *Katolicka etyka wychowawcza*, który pisze: „socjologia (...) nie może być tylko nauką obserwacyjną badającą w ich stopniowym rozwoju niezliczone przejawy życia społecznego. Sama przez się bardzo doniosła i mogąca wzbudzić żywe zaciekawienie tzw. socjologia pozytywna, nie może nam tu wystarczyć, gdyż nie sięga do głębi życia społecznego i wzbrania się nawet nieraz przed dotknięciem strony filozoficznej zagadnienia. Tu chodzi o to, aby zbadać, do jakich czynników naszej psychiki sprowadza się konieczność życia w gromadzie społecznie zorganizowanej; skoro bowiem jest faktem, że ludzkość zaw-

---

sze żyje w większych lub mniejszych gromadach społecznych, to fakt ten nie może nie mieć stałych podstaw w naturze człowieka. Konieczna jest tu więc filozofia życia społecznego czyli socjologia filozoficzna – socjozofia” (t. 1 s. 188).

A. Woroniecki A.: *Katolicka etyka wychowawcza*. Poznań 1925 t. 1 (cytat za wydaniem z roku 1986)

[16 XII]

W Instytucie Gospodarstwa Społecznego ukonstytuowała się Sekcja Budżetów Domowych, której przewodniczył Konstanty Krzeczkowski. Powstała dla przeprowadzenia ogólnopolskich badań budżetów rodzin robotniczych i pracowniczych. Współdziałając z GUS i Magistratem m. st. Warszawy, a korzystając z pomocy finansowej kas chorych, związków zawodowych, Ministerstwa Pracy i Opieki Socjalnej, podjęto w okresie od maja 1926 do grudnia 1927 roku na terenie Warszawy, Łodzi oraz Zagłębia Dąbrowskiego badania budżetów rodzin (458 rodzin zwróciło wypełnione książeczki budżetowe) i warunków życia (343 rodziny odpowiedziały na ankietę IGS). Najpełniej wyniki tych badań prezentowane były w opracowaniu IGS: *Warunki życia robotniczego w Warszawie, Łodzi i Zagłębiu Dąbrowskim* (Warszawa 1929). Sekcja rozwiązała się z początkiem 1930 roku.

T. Szturm de Sztrem: *Instytut Gospodarstwa Społecznego. 1920–1944. Przyczynek do historii instytucji naukowo-społecznych w Polsce*. Warszawa 1959 s. 73–74 s. 88–92; Instytut Gospodarstwa Społecznego. *Sprawozdanie z działalności za lata 1920–1926*. Warszawa 1927 s. 10–13

[]

Poznański filozof profesor Michał Sobeski odnotowuje niebywały wzrost zainteresowań twórczością Artura J. hr. Gobineau, przede wszystkim w Niemczech, a i wkrótce w całej Europie. A dzieje się tak, mimo że nauka Gobineau i budowana na założeniach jego teorii koncepcja rasy, cała dziś modna antroposocjologia „nie wytrzymuje w żadnym razie krytyki według współczesnego stanu nauki”.

M. Sobeski: *Kwiat złoty. Gobineau redivivus*. Poznań 1925 s. 68

[]

Ukonstytuowało się prezydium Międzynarodowego Instytutu Socjologicznego, do którego wybrano F. Buissona (przewodniczący), R Wormsa (sekretarz) oraz jako członków G.E. Howarda, L. Petrażyckiego i C.N. Starcke'a. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* (z. 4 z 1925) odnotował m.in. „dziwimy się, że biuro Instytutu rusyfikuje w urzędowym sprawozdaniu prof. L. Petrażyckiego w formie: Lew Jessipowitch Petrażycki”.

Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1925 z. 4 s. 1292

Wydawnictwa książkowe:

Bystrzeń Jan S.: Ugrupowania etniczne ludu polskiego. Kraków 1925 Orbis 27 s. Krakowskie odczyty geograficzne nr 2

Dobrzyńska-Rybicka Ludwika: Wybory powszechne w świetle psychologii społecznej i etyki. Poznań 1925 Księgarnia Św. Wojciecha VI, 47 s.

Kochanowski K[orwin] [J]an: Polska w świetle psychiki własnej i obcej. Rozważania. Wydanie drugie. Częstochowa 1925 Nakładem Księgarni A. Gmachowskiego, 433 s.

Sobeski Michał: Kwiat złoty. Gobineau redivivus. Poznań 1925 Fiszer i Majewski 123 s.

Starodworski Antoni: Sowiecka reforma rolna. Przyczynek do zagadnień socjologicznych. Warszawa 1925, 77 s.

Studia społeczne i gospodarcze. Księga jubileuszowa dla uczczenia 40-letniej pracy naukowej Ludwika Krzywickiego. Warszawa 1925 Nakładem Księgarni F. Hoesicka 342 s.

Szymański Antoni: Polityka społeczna. Lublin 1925 Nakł. Uniwersytetu Lubelskiego 448 s. Woroniecki Jacek: Katolicka etyka wychowawcza. Poznań 1925 []

Znaniecki Florian: The Laws of Social Psychology. Poznan 1925 Gebethner & Wolff VIII, 320 s.

Przekłady na język polski:

Kropotkin Piotr: Zdobycie chleba. II wyd. podług XIX wyd. oryginału. Red. i przedm. Edwarda Godwina. Kraków 1925, 187 s.

Malthus Thomas R.: Prawo ludności. Wydał, objaśnił i poprzedził przedm. A. Krzyżanowski. Tł. K. Stein. W. 1925 Gebethner i Wolff 183 s.

Petrażycki Leon: O ideale społecznym i odrodzeniu prawa naturalnego; przeł. [z ros.] Jerzy Finkelkraut. – Warszawa : L. Idzikowski – 127 s.

Plechanow Jerzy: Podstawowe zagadnienia marksizmu. Tł. St. Borski pod red. J.B. Marchlewskiego. Moskwa 1925 Spółdzielnia Wydawnicza „Trybuna”, 128 s. [Kolejne wydania: Warszawa 1936, Warszawa 1946, Warszawa 1947, Warszawa 1949]

1935 [70 lat temu]

[1 II]

Zmarł Bolesław Limanowski, przeżywszy blisko sto lat, jeden z pionierów socjologii polskiej, badacz kwestii robotniczej, narodowej i kobiecej, historyk ruchów społecznych, publicystyka, działacz ruchu socjalistycznego (aktywista Polskiej Partii Socjalistycznej), polityk, senator Drugiej Rzeczypospolitej.

Chałasiński J.: Śp B. Limanowski Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny 1935 nr 1 s. 281–3; Handelsman M.: B. Limanowski. Świat 1935 nr 1 s. 3; Handelsman M.: B. Limanowski jako badacz historii powszechnej. Przegląd Historyczny 1936 t. 33 s. 328–32 [Też w: Historycy. Portrety i profile. Warszawa 1937 s. 32–40]; Łopaciński W.: B. Limanowski Przegląd Historyczny 1936 t. 33 s. 324–5; Próchnick A.: [B. Limanowski] Kwartalnik Historyczny 1935 z. 1/2 s. 263–70; Tokarz W.: B. Limanowski Przegląd Historyczny 1936 t. 33 s. 326–7; Zakrzewski S.: B. Limanowski Kwartalnik Historyczny 1935 z. 1/2 s. 262

[III]

W marcu Koło Socjologii Pozytywnej Studentów Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie przeprowadza ankietę dotyczącą warunków życia młodzieży akademickiej całej Polski.

R. Gerber: Ankieta Koła Socjologii Pozytywnej S.U.J.P o warunkach życia młodzieży akademickiej w Polsce. Przegląd Socjologiczny 1936 t. 4 z. 3/4 s. 607–609; Ankieta o warunkach życia młodzieży akademickiej. Gazeta Polska 1935 nr 70 s. 4; Ankieta wśród studentów. Kurier Warszawski 1935 nr 55 s. 3,4; Badanie życia polskich studentów. Kurier Warszawski 1935 nr 21 s. 3; Monografia o życiu polskiego akademika. Kurier Warszawski 1935 nr 29 s. 13; Życie Akademickie 1935 nr 1 s. 3

[III]

Pod auspicjami Instytutu Gospodarstwa Społecznego wychodzi pierwszy tom *Pamiętników chłopów z przedmową* Ludwika Krzywickiego (Warszawa 1935 t. 1 IGS XLII, 718 s.). „Pamiętniki te winny stać się lekturą nie tylko socjologów” – pisano na łamach „Wieku Nowego”. I tak się stało! Tom ten został omówiony w ponad 40 dziennikach i tygodnikach krajowych.

Recenzje socjologiczne: Makarewicz T.: Nowa Książka 1935 nr 10 s. 551–2; Mirek F.: Przegląd Socjologiczny 1935 t. 3 s. 801–804; Szulkin M.: Przewodnik Pracy Społecznej 1936/37 nr 6 s. 1721; Wąsowicz M.: Wieś i Państwo 1938 nr 1 s. 72–4; Znamierowski Cz.: Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1936 z. 1 s. 108–110

[III]

Grono osób zrzeszonych w Kole Socjologicznym Studentów Uniwersytetu Warszawskiego im. Leona Petrażyckiego przygotowało do wydania pierwszy rocznik „Prac Socjologicznych”. „Pomimo, że zabrakło znakomitego Nauczyciela – pisze w *Przedmowie* opiekun Koła prof. Wacław Makowski – pomimo, że Jego uczniowie dawno już pokończyli Uniwersytet, utrzymuje się niezmienna tradycja pracy naukowej w wytkniętym przez profesora kierunku” (s. V).

Prace Socjologiczne. Koło Socjologiczne Studentów UW im. Leona Petrażyckiego. Warszawa 1935 Rocznik I. Wydane z zasiłku Wydziału Prawa UW. Zob. rec.: L. Sumorok: Na marginesie rocznika Koła Socjologicznego Studentów UW. Wileński Przegląd Prawniczy 1935 nr 9 s. 289–97

[25 IV]

Zmarł w Konstancinie pod Warszawą Władysław Mieczysław Kozłowski, emerytowany prof. Uniwersytetu Poznańskiego, filozof, logik, psycholog, socjolog, historyk, botanik, tłumacz, działacz społeczno-oświatowy, w przeszłości docent Uniwersytetu w Genewie oraz profesor Towarzystwa Kursów Naukowych.

Z. Zawirski: Władysław M. Kozłowski (1858–1935). Przegląd Filozoficzny 1935 nr 3 s. 249–53

[IV]

Ukazuje się zeszyt 1/2 trzeciego tomu „Przeglądu Socjologicznego” z nowym adresem redakcji, w nowym składzie redakcyjnym. Redakcję pisma przeniesiono z Poznania do Warszawy, gdzie zagnieździła się w siedzibie Seminarium Socjologicznego UW (Pałac Staszica). Nową redakcję obecnie stanowili: Florian Znaniecki, Jan S. Bystroń, Józef Chałasiński (sekretarz i redaktor odpowiedzialny). Wkrótce do tego składu dokooptowano Stefana Czarnowskiego (obecny już przy redagowaniu z. 3/4 tomu trzeciego). Zmiana ta wydatnie przyspieszyła realizację idei (postulowanej od zarania powstania pisma przez Znanieckiego) „reprezentowania polskiego ruchu socjologicznego”. Dobitnym wyrazem tego jest zamieszczanie od roku 1935 na stronie tytułowej adnotacji: „Kwartalnik Polskiego Instytutu Socjologicznego wydawany z udziałem seminariów i zakładów socjologicznych wyższych uczelni w Polsce”.

Przegląd Socjologiczny 1935 t. 3

[V]

Ogłoszone na łamach „Przeglądu Socjologicznego” monografie *Antagonizm polsko-niemiecki w osadzie fabrycznej „Kopalnia” na Górnym Śląsku*, a i wkrótce kolejna pt. *Parafia i szkoła parafialna wśród emigracji polskiej w Ameryce*, autorstwa Józefa Chałasińskiego, prezentują nowe trendy w socjologii polskiej – socjologiczne badania współczesności poprzez terenowe studia monograficzne. „Studia monograficzne – podkreślał Chałasiński – zawdzięczają socjologii ogólnej zasadnicze drogowskazy, bez których badacz terenowy zgubiłby się w chaosie konkretnej rzeczywistości społecznej”, ale i też – pisał – „dostarczają materiału empirycznego dla uogólnień; pozwalają sprawdzać ogólne hipotezy (...); chronią badacza przed jałową spekulacją filozoficzną” (*Antagonizm*, 1935 s. 147).

Seminarium Socjologiczne Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. *Roczniki Socjologii Wsi* 1937 t. 2 s. 240 oraz J. Chałasiński: *Badania nad wsią małopolską*. *Przegląd Socjologiczny* 1936 t. 4 s. 612

[VII]

Ogłoszony konkurs na „Życiorys społecznego działacza wiejskiego”, za pośrednictwem instytucji wiejskich, radia i 37 czasopism, „powiódł się on w zupełności, dając 404 życiorysy, w czym blisko połowa jest bardzo dobrych, a tylko 10% bezwartościowych” (*Instytut*, s. 249).

Sprawozdanie z konkursu na „Życiorys społecznego działacza wiejskiego”. *Przegląd Socjologiczny* 1936 t. 4 s. 292–4; *Instytut Socjologii Wsi SGGW. Roczniki Socjologii Wsi* 1936 t. 1 s. 248–50

[12 VIII]

Surowy krytyk socjologii, Zygmunt Łempicki, pisze: „od flagą socjologiczną żegluje dziś bardzo wielu ignorantów, pokrywających efektownymi formułami nicość lub płytkość swoich myśli. Ale nie brak już – podnosi z satysfakcją ukazanie się na rynku książki *Ludzie terazniejsi a cywilizacja przyszłości* pióra Floriana Znanickiego – badaczy sumiennych i obserwatorów wnikliwych, dla których zjawiska życia społecznego nie stanowią odskoczni do jakiejś woltyżerki, ale temat do poważnych badań i gruntownych rozważań. I w Polsce socjologia ma to podwójne oblicze.”

Zygmunt Łempicki: *Ludzie terazniejsi*. Kurier Polski 1935 nr 221 s. 5. Też A. [Niesiołowski]: *Przewodnik Społeczny* 1935 z. 8/9 s. 295–300; Al. S.: *Droga* 1935 nr 7/8 s. 709–11; Friedlnder M.: *Przewodnik Pracy Społecznej* 1935/6 nr 4 s. 118–21; Metallmann J.: *Chowanna* 1935 t. 6 s. 386–92 s. 470–76 1936 t. 7 s. 27–7; Skopowski Cz.: *Oświata Pozaszkolna* 1936 nr 1 s. 41–2; Sternabach H.: *Przegląd Społeczny* 1935 nr 9 s. 193–9 nr 10/11 s. 223–31; Stępniewski W.: *Ruch Pedag.* 1935 nr 8 s. 315–17; Suchodolski B.: *Nowa Książka* 1935 z. 9 s. 46–7; Suchodolski B.: *Pion* 1935 nr 44 s. 2–3

[26 VIII]

Prezydent RP Ignacy Mościcki mianuje profesorem nadzwyczajnym socjologii i etnologii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego dr Kazimierza Dobrowolskiego, kustosa Biblioteki Jagiellońskiej. Gdy w połowie 1934 prof. Jan S. Bystron przechodził do Uniwersytetu Warszawskiego i pracy w Ministerstwie WRiOP, w Krakowie wnioskowano o powołanie Kazimierza Dobrowolskiego na opuszczoną katedrę socjologii w Uniwersytecie Jagiellońskim. Pomysł wyszedł od prof. Stanisława Kota, a kandydaturę Dobrowolskiego, spośród zgłoszonych: Józefa Chałasińskiego, Stanisława Klimka ze Lwowa, Stanisława Rychlińskiego, Czesława Znamierowskiego i Floriana Znanickiego, zaproponowała komisja senacka UJ (Jan S. Bystron i Kazimierz Moszyński). Od jesieni 1935 rozpoczął Kazimierz Dobrowolski pracę jako prof. nadzw. socjologii i etnologii UJ.

AAN, Ministerstwa WRiOP, sygn. 2223; Arch PAN, Oddz. Kr., sygn. K III–97

[2–6 IX]

Z inicjatywy Naczelnego Instytutu Akcji Katolickiej zorganizowano w Poznaniu pierwsze Studium Katolickie o Rodzinie. Rozpoczęła je msza celebrowana przez ks. kardynała Augusta Hlonda. Obrady naukowe zorganizowano w formę spotkań plenarnych i w pięć sekcji specjalistycznych: etyczną, socjologiczną, ekonomiczną, kobieją i prawną. W sekcji socjologicznej, pracującej w dniach 2–3 września, której organizatorem i przewodniczącym był ks. dr Walerian Adamski, wygłoszono następujące referaty: Dr Tadeusz Szczur-

---

kiewicz: *Rodzina na tle socjologii historycznej*; Ks. dr Aleksander Wóycicki: *Rodzina na tle socjologii współczesnej*; Dr Andrzej Niesiołowski: *Nowoczesny kryzys rodziny i jego przyczyny*; Dr Marian Wachowski: *Jakie czynniki społeczne zagrażają w tej chwili rodzinie?*

Rodzina. Pamiętnik I Katolickiego Studium o rodzinie w Poznaniu. Poznań 1936, XIII, 497 s.

[8 X]

Minister WRiOP udziela Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie prawa nadawania niektórych niższych stopni naukowych, m.in. stopnia magistra nauk ekonomiczno-społecznych na Wydziale Nauk Politycznych i Społecznych (wkrótce przemianowanego na Wydział Prawa i Nauk Ekonomiczno-Społecznych). Podczas czteroletnich studiów ekonomiczno-społecznych, obowiązywał słuchaczy egzamin z socjologii po III roku oraz z wybranych działów specjalnych socjologii po roku IV. Z przedmiotów tych prowadzono wykłady i ćwiczenia.

Dz.U. Min. WRiOP 1935 Poz. 177 nr 10 s. 195; Dz. U. Min. WRiOP 1936 poz. 61 nr 3 s. 53

[1-3 XI]

Odbywa się w Warszawie II Zjazd Socjologów Polskich, zorganizowany przez Polski Instytut Socjologiczny (skład Komitetu Zjazdowego był następujący: przewodniczący prof. Ludwik Krzywicki, sekretarz dr Józef Chałasiński, członkowie prof. Jan S. Bystróż, dyr. Kazimierz Korniłowicz, prof. Waław Makowski, dr Stanisław Rychliński, prof. Florian Znaniecki). Skupił w salach Pałacu Staszica (II piętro) 110 czynnych uczestników oraz tyle samo gości (obserwatorów).

Pierwszy dzień Zjazdu – 1 listopada (piątek)

Godz.10.00: Otwarcie Zjazdu i wybór jego władz.

Godz.11.00: Referaty plenarne:

1. Prof. Ludwik Krzywicki: Dobory społeczne a kwestia wzrostu ludności.

2. Prof. Jan S. Bystróż: Badania socjologiczne a planowanie życia społecznego.

Godz. 16.30: Obrady w sekcjach:

I .Sekcja ogólna-socjologiczna (przewodniczący Prof. Czesław Znamierowski): 1. Prof. Stanisław Poniatowski: Zagadnienie genezy i rozwoju w etnologii; 2. Dr Paweł Rybicki: Granice kierunku formalnego a element historyczny w socjologii; 3. Dr Mieczysław Szerer: Złudzenia wymiaru sprawiedliwości. Nie przedstawiono dwóch ze zgłoszonych referatów: Ks. Doc. Fran-

ciszek Mirek: Wędrowki jako narzędzia styczności społecznych i Dr Włodzimierz Tarło-Maziński: Rozwój a postęp. Przyczynek do semantyki socjologicznej.

II. Sekcja socjologiczno-wychowawcza (przewodniczący: Prof. Jan S. Bystroń): 1. Prof. Helena Radlińska: Rola badań społeczno-pedagogicznych w planowaniu organizacji życia społecznego; 2. Prof. Ludwika Dobrzyńska-Rybicka: Przodownictwo i kierownictwo jako czynnik wychowawczy; 3. Rudolf Narloch: Samorzutne zespoły dziecięce w wieku szkolnym; 4. Władysław Okiński: Badania nad zespołami samokształceniowymi wśród młodzieży; 5. Feliks Gross: Badania nad środowiskiem robotniczym i planowym samokształceniem 6. Prof. Zygmunt Mysłakowski: Uraz środowiskowy jako zagadnienie psychologiczne i socjologiczne.

Drugi dzień Zjazdu – 2 listopada (sobota)

Godz. 10.00. Obrady w sekcjach:

II. Sekcja socjologiczno-wychowawcza (przewodniczący: Prof. Ludwika Dobrzyńska-Rybicka): 7. Dr Gustaw Ichheiser: Dwuznaczność w pojęciu zdolności i znaczenie jej przewycięzania dla socjologii wychowania; 8. Bogdan Suchodolski: Dwuwarstwowość kultury a wychowanie; 9. Halina Krahełska: Przeobrażenia w psychice mas jako przyczynkach do kwestii kryzysu ustroju; 10. Andrzej Niesiołowski: Problemat aktywności kulturalnej. Nie przedstawiono jednego ze zgłoszonych referatów: Dr Wojciech Gottlieb: Autonomia wychowania.

III. Sekcja Ludnościowa (przewodniczący Dr Stefan Szulc): 1. Dr Stefan Szulc: Spadek stopy urodzeń. Postawienie zagadnienia; 2. Prof. Leopold Caro: Zagadnienie przeludnienia; 3. Samuel Fogelson: Zarys demograficzny Polesia.

Godz. 16.30. Obrady w sekcjach:

IV. Sekcja Socjograficzna: (przewodniczący Dr Kazimierz Kornilowicz): 1. Edward Arnekker: Metodyka badań nad grupą społeczną; 2. Dr Władysław Bronikowski: O potrzebie pisania socjograficznych monografii wsi polskich; 3. Inż. Borys Kremer: Z zagadnień socjograficznych miasteczka kresowego. Nie przedstawiono dwóch ze zgłoszonych referatów: Dr Aleksander Hertz: Pracownicy umysłowi jako przedmiot badań socjograficznych i Piotr Pilczuk: Wstępne badania nad (blokiem) dzielnicą Warszawy.

V. Sekcja Społecznych Zjawisk Marginesowych (przewodniczący Prof. Stefan Czarnowski): 1. Prof. Stefan Czarnowski: Zorganizowana a niezorganizowana literatura grupy (na podstawie materiału celtyckiego); 2. Mgr Nina Assorodobraj: Stosunek do „człowieka luźnego” w Polsce XVIII w.; 3. Doc. Zdzisław Zmigryder-Konopka: Homines liberi i peregrini w zaraniu Rzeczy-

pospolitej Rzymskiej; 4. Mgr Eugeniusz Aleksandrowicz: Aspekty socjologiczne ukraińskiej Kozaczyzny.

Trzeci dzień Zjazdu – 3 listopada (niedziela):

Godz. 10.00. Obrady plenarne:

Prof. Florian Znaniński: Projekt zbiorowych badań socjologicznych nad społeczeństwem państwowym polskim jako całością.

A .B.: Drugi zjazd socjologów w Warszawie. (Sprawozdanie z przebiegu obrad). Przegląd Socjologiczny 1936 t. 4 s. 272–78; C. M.: Drugi zjazd socjologów w Warszawie. Prąd 1935 z. 11 s. 192–97; Chałasiński J.: Społeczeństwo polskie jako przedmiot badań socjologicznych (na marginesie II Zjazdu Socjologów w Warszawie). Pion 1935 nr 44 s. 1, 2; Drugi Zjazd Socjologów . Pion 1935 nr 44 s. 8; Podoleński S.: II Zjazd Socjologów Polskich w Warszawie. Przegląd Powszechny 1935 t. 208 s. 438–41; II Zjazd Socjologów Polskich. Nauka Polska 1936 t. 21 s. 283–84; Znamierowski Cz.: Drugi Zjazd Socjologów polskich w Warszawie. Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1936 z. 1 s. 223–4; Ateneum Kapłańskie 1936 t. 37 s. 79–80; Gazeta Polska 1935 nr 242 ; Przegląd Socjologiczny 1935 t. 3 s. 812

[3 XI]

W ostatnim dniu obrad II Zjazdu Socjologicznego zwołano się walne zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, z intencją ożywienia jego działalności. Wybrany został nowy zarząd, któremu powierzono reorganizację Towarzystwa i uruchomienie oddziałów lokalnych. W skład nowego zarządu weszli: prof. Stefan Czarnowski (prezes), prof. Jan S. Bystron, doc. Józef Chałasiński, prof. Czesław Znamierowski i prof. Florian Znaniński.

[XII]

„Socjologia jest nauką pełną rozmachu; jej zdobycze nie sięgają wprawdzie daleko w głąb, lecz tym chętniej rozszerzają się na coraz nowe terytoria, a że inne nauki społeczne, prócz ekonomii, usadowionej mocno w swoim terenie, nie dają niemal znaku życia, więc socjologia monopolizuje sobie w dalszym ciągu bez oporu «wszystko co społeczne» – pisze Jerzy Lande – dodając, iż „oblicze socjologii jest [przy tym] niezmiernie różnolite i waha się między dwoma biegunami: jeden stanowi śmiała próba teorii ogólnej oparta na podporządkowaniu «wszystkiego co społeczne» jakiemuś jednemu czynnikowi (...); na drugim biegunie stoi tendencja do rozlania się na nieprzejrzaną przestrzeń zjawisk szczegółowych, do omówienia czegokolwiek o czymkolwiek, byle tylko było «społeczne», bez żadnej próby uogólnienia” (s. 470 i s. 479).

Jerzy Lande: O tak zwanej socjologii nauki. Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne 1935 nr 1/12 s. 470–523

□

Z inicjatywy Feliksa Grossa (Seminarium Socjologiczne Szkoły Nauk Społecznych TUR) i Zygmunta Mysłakowskiego (Seminarium Pedagogiczne UJ) podjęto w Krakowie badania ankietowe nt. kultury proletariatu.

Ankieta o kulturze proletariatu i samokształceniu. Kraków 1935, wyd. TUR Drukarnia Ludowa.

□

Nina Assorodobraj, uczestniczka seminarium prof. Stefana Czarnowskiego, otrzymuje doktorat na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego (promotor S. Czarnowski).

Kto jest kim w Polsce. Warszawa 1993 s. 22

Wydawnictwa książkowe:

Bystroń Jan S.: Megalomania narodowa. Warszawa 1935 Towarzystwo Wydawnicze „Rój”, 272 s.

Chałasiński Józef: Antagonizm polsko-niemiecki w osadzie fabrycznej „Kopalnia”. na Górnym Śląsku. Warszawa 1935 Dom Książki Polskiej 137 s. (Odb. Przeglądu Socjologicznego 1935 t. 3 s. 146–278)

Chałasiński Józef: Tło socjologiczne pracy oświatowej. Warszawa 1935 Wyd. Instytutu Oświaty Dorosłych 132 s.

Kłapkowski Tadeusz: Społeczeństwo w rozwoju historycznym. Warszawa 1935 Spółdzielnia Wydawnicza „Spólnota Pracy” XIII, 384 s.

Koneczny Feliks: O wielości cywilizacji. Kraków 1935 Gebethner i Wolff 320 s.

Krzyżanowski Adam: Moralność współczesna. Kraków 1935 Nakł. Tow. Ekonomicznego w Krakowie 87 s.

Minkowska Anna: Rodzina bezrobotna na podstawie ankiety 1932 r. Warszawa 1935 Instytut Gospodarstwa Społecznego 135 s.

Mróz Kazimierz: Jastrzębia. Wieś powiatu radomskiego. Warszawa 1935 Nakładem PINGW w Puławach Biblioteka Puławska. Seria Prac Społeczno-Gospodarczych nr 45, XV, 327

Okiński Władysław: Procesy samokształceniowe. Próba ustalenia pojęcia samokształcenia ze stanowiska socjologii. Poznań 1935 Dom Książki Polskiej 99 s. Prace Polskiego Instytutu Socjologicznego

Pamiętniki chłopów. Warszawa 1935 t. 1 IGS XLII, 718 s.

Radlińska Helena: Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego. Szkice z pedagogiki społecznej. Warszawa 1935 Nasza Księgarnia 323 s.

Znaniński Florian: Ludzie terazniejsi a cywilizacja przyszłości. Lw. [1935], 380 s.

Znaniński Florian: Socjologia walki o Pomorze. Toruń 1935 Instytut Bałtycki 49 s.

Przekłady na język polski:

Cole George D.H.: Istotny sens marksizmu. Warszawa Tł. Antoni Pański. 1935 „Rój” 294 s.

1945 [60 lat temu]

[7 I]

W obozie koncentracyjnym Flossenbürg-Litomierzyce (Czechy) zmarł Stanisław Poniatowski (etnologia i socjologia), profesor Uniwersytetu Warszawskiego. W 1939–42 brał udział w tajnym nauczaniu podziemnego Uniwersytetu Warszawskiego. Zatrzymany został przez gestapo jesienią 1942 i osadzony na Pawiaku. Wkrótce deportowano go do obozu w Majdanku, a następnie więziony był w obozach Gross-Rosen i Litomierzycach.

Bulanda E.: Stanisław Poniatowski (1884–1945). Roczniki Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 1938–1945 t. 31/38 s. 235–7; Bulanda E.: Pamięci wybitnego etnologa polskiego prof. dr Stanisława Poniatowskiego. Lud 1939/45 t. 36 s. 19–32

[9 II]

Z powodu wycieńczenia organizmu i zapalenia opłucnej zmarł w oflagu Dëssel (Westfalia) na dwa miesiące przed wyzwoleniem obozu dr Andrzej Niesiołowski, socjolog (uczeń Floriana Znanieckiego) i pedagog, wykładowca socjologii w Oddziale Łódzkim Wolnej Wszechnicy Polskiej, działacz katolicki.

Delong T.: Nasze prace. Wiadomości Nauczycielskie. Czasopismo Nauczycieli Polskich w Niemczech 1947 R. 3 nr 1 s. 4–7; Turowski K.: Człowiek pracy i walki. Andrzej Niesiołowski 5 VI 1899–9 II 1945. Tygodnik Powszechny 1949 nr 8 s. 205–6

[12 II]

W Katowicach wznowił działalność, po pięcioletniej przerwie, Instytut Śląski. Wkrótce powołano jego oficjalne władze: dyrektorem został dr Roman Lutman, jego zastępcami dr Antoni Wrzosek i dr Kazimierz Popiołek. Podjęto prace w nawiązaniu do tradycji (m. in. potrzeby badań socjograficznych Śląska), jak i wskazano na nowe zadanie – poznanie procesów społecznych dokonujących się w warunkach przemieszczzeń terytorialnych ludności.

K. Popiołek: Instytut Śląski. Myśl Współczesna 1947 nr 1 s. 125–30

[21 II]

Stanisław Ossowski dociera do Powstania Warszawskiego do swojego mieszkania na Żoliborzu. Spostrzeżeniami dzieli się w liście adresowanym do żony: „Niemcy spalili III kolonię (...). W nadzwyczajny sposób ocalało nasze mieszkanie (mieszkania inne na tej samej klatce spalone). Ocalały tedy te książki i notatki, które nie były zanesione do piwnicy (...). Ocalały moje teczki z socjologią sztuki, trochę materiałów do zagadnień materializmu dialektycznego, maszynopis pełny *Dynamiki postaw psychicznych*, dwa pierwsze roz-

---

działy *Analizy pojęć ojczyzny*. (...) Z Twoich materiałów ocalały tylko pudełka z bibliografią etyczną i kilka luźnych notatek. Ocalała część korespondencji, większość fotografii i prawie wszystkie odbitki naszych prac (...), trochę mebli, obrazów, porcelany, kryształów i moje buty narciarskie”.

Intymny portret uczonych. Korespondencja Marii i Stanisława Ossowskich. Warszawa 2002 s. 405

[27 II]

W Poznaniu powołano do życia Instytut Zachodni (status formalno-prawny otrzymał w efekcie zarejestrowania w poznańskim Urzędzie Wojewódzkim), jako placówkę naukowo-badawczą mającą za zadanie poznanie całości spraw polsko-niemieckich, w tym szczególną troską Instytutu (...) jest spełnienie zadań wynikających z faktu obejmowania przez Polskę ziem odwiecznie polskich, nie przyłączonych do Polski w latach 1918–1919”. Głównym inicjatorem powołania Instytutu i jego pierwszym dyrektorem (1945–1955) był profesor Zygmunt Wojciechowski. W pierwszych dniach istnienia Instytutu powołano pismo „Przegląd Zachodni”.

Sekcja Dokumentacyjna Instytutu prowadziła ankietę na temat warunków życia robotników polskich w okresie okupacji (dało to zbiór 120 pamiętników).

Instytut Zachodni. 50 lat. Pozn. 1994, 137 s; Instytut Zachodni w Poznaniu. Myśl Współ. 1947 nr 1 s.110–18;

[12 III]

Rada Ministrów reaktywuje Główny Urząd Statystyczny, powołując prof. Stefana Szulca na stanowisko dyrektora Urzędu.

Obchody jubileuszowe 200-lecia statystyki polskiej i 75-lecia GUS. W. 1995 s. 193

[24 III]

Inauguracja zajęć w Studium Spółdzielczego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wykład prof. Adama Krzyżanowskiego: *Rozwój i rola spółdzielczości*.

Grzegorzycy Piotr: *Diariusz kultury polskiej 1945–1946–1947*. Warszawa 1986 s. 14

[6 IV]

Na Wydziale Nauk Społecznych Państwowego Uniwersytetu Wolna Wszechnica Polska w Łodzi (tak brzmiała nazwa przyszłego Uniwersytetu Łódzkiego, powołanego dekretem z dn. 24 maja 1945) rozpoczęły działalność dwie katedry socjologiczne: socjologii ogólnej Józefa Chałasińskiego i socjologii szczegółowej Józefa Obrębskiego.

J. Chałasiński: O społeczny kierunek Wydziału Humanistycznego UŁ. *Przegląd Socjologiczny* 1948 t. 10 s. 590

[16 lub 19 IV]

W kobiecym obozie koncentracyjnym Ravensbrück umiera Halina Kraheńska, pracownik Instytutu Gospodarstwa Społecznego, socjograf (m.in. *Praca kobiet w przemyśle współczesnym*, 1932; *Życie bezrobotnych*, 1933), pisarka, publicystka.

Z. Wróblewski: Wykuć serca muszę (rzecz o H. Kraheńskiej). Warszawa 1983, 286 s.

[24 V]

Wraz z powołaniem do życia Uniwersytetu Łódzkiego, tworzy się na Wydziale Humanistycznym trzy katedry o profilu socjologicznym: Katedrę Socjologii z Józefem Chałasińskim, Katedrę Etnologii z Józefem Obrębskim i Katedrę Teorii Kultury ze Stanisławem Ossowskim.

Chałasiński J.: O społeczny kierunek Wydziału Humanistycznego UŁ. *Prz. Socjol.* 1948 t. 10 s. 591

[25 V]

Przychylając się do wniosku profesorów Franciszka Bujaka, Kazimierza Dobrowolskiego i Władysława Semkowiocz, Wydział II Filozoficzno-Historyczny Polskiej Akademii Umiejętności tworzy Komisję Socjologiczną. Zarząd Komisji ukonstytuował się w składzie: przewodniczący Franciszek Bujak, zastępca przewodniczącego Adam Krzyżanowski oraz sekretarz Kazimierz Dobrowolski.

Komisja Socjologiczna PAU powstała dopiero w roku 1945. W okresie Drugiej Rzeczypospolitej nie udało się jej zorganizować „wobec szczupłości reprezentantów tej dyscypliny w Krakowie. Sytuacja uległa zmianie w związku z powrotem do Krakowa Franciszka Bujaka w roku 1945 i osiedleniem się w tym mieście kilku socjologów z innych ośrodków” (K. Dobrowolski).

Arch. PAN Oddz.Kr. – Korespondencja Sekretariatu Generalnego PAU, sygn., 1.255/1945: K. Dobrowolski: Socjologia. W: Polska Akademia Umiejętności 1872–1952. Nauki humanistyczne i społeczne. Wrocław 1974 Ossolineum s. 127

[16 VI]

Przy Instytucie Śląskim w Katowicach wznawia prace Komisja Socjograficzna, na czele której stanął dr Paweł Rybicki (wówczas dyrektor Biblioteki Śląskiej w Katowicach). Na pierwszych posiedzeniach Komisji omówiono program badań nad akcją „volkslisty” na Górnym Śląsku, przedyskutowano pracę dr Zygmunta Izdebskiego: *Socjologia niemieckiej volkslisty na Śląsku*, omówiono program badań nad zmianami w zaludnieniu Śląska Opolskiego

---

dokonujących się w rezultacie wysiedlania Niemców i osadzania Polaków, wysłuchano referatu dr Pawła Rybickiego: *Problemy społeczne Śląska*.

Grzegorzczak Piotr: *Diariusz kultury polskiej 1945–1946–1947*. Warszawa 1986 s. 25

[20 VI]

Referatem prof. Stanisława Arnolda *O biotomii*, inauguruje w Łodzi zebrania naukowe Polski Instytut Socjologiczny.

Przegląd Socjologiczny 1947 t. 9 s. 418

[26 VI]

Odbywa się ósme posiedzenie Wydziału I i II Towarzystwa Naukowego Warszawskiego z referatem profesora Jana Stanisława Bystronia pt.: *Warszawa, siedem wieków*. Praca przygotowywana w czasie okupacji stanowiła urbanistyczno-socjologiczną próbę ukazania dziejów miasta.

Grzegorzczak Piotr: *Diariusz kultury polskiej 1945–1946–1947*. Warszawa 1986 s. 25

[4 VII]

Przy Towarzystwie Naukowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego powstaje z inicjatywy prof. Jana Czekanowskiego Instytut Antropologiczno-Socjologiczny (zlikwidowany w 1952). Wykonano mapy etniczno-antropologiczne Europy oraz mapy struktury etnicznej Polski (Jan Czekanowski, Józef Gajek i Maria Letki). Przystąpiono do badania i opracowywania statystyk ruchów ludnościowych w czasie okupacji i tuż po wojnie, przygotowano materiały do opracowania geografii literatury i nauki polskiej, a także zbadano zagadnienie kłusownictwa i zbieractwa w lasach rejonu Tomaszewskiego. Instytut podjął współpracę z powstałym wkrótce Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL (słuchacze studium zbierali materiały dotyczące ludności wiejskiej wykonującej zawody pozarolnicze) oraz z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym.

Instytut Antropologiczno-Socjologiczny. W: *Skład osobowy. Spis wykładów i instytucji KUL w r. ak. 1946/47 s. 90, 105; Ankieta KUL. Wiadomości Archidiecezji Warszawskiej* 1947 nr 10/11 s.205–6; J. Szymański: *25 lat Towarzystwa Naukowego KUL. Sprawozdanie TN KUL* 1961 s. 24–5

[16 VII]

Stanisław Kowalski otrzymuje stopień doktora socjologii na Uniwersytecie Poznańskim. Podstawę przewodu stanowiły złożone egzaminy i praca *Przestępstwo dziecka a struktura społeczna rodziny*, wykonana jeszcze przed woj-

---

ną na seminarium Floriana Znanięckiego (rozprawa ta była przedłożona Wydziałowi Humanistycznemu w czerwcu 1939 roku).

Włodarek Jan: Działalność naukowa Profesora Stanisława Kowalskiego. RPEiS 1974 z. 4 s. 1

[20 VII]

Rada Wydziału Prawa i Nauk i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL podejmuje uchwałę o utworzeniu Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. Zatwierdzona ona została w tydzień później przez Senat Akademicki i powołana formalnie pismem Ministerstwa Oświaty w październiku 1945 roku.

Studium powstało z inicjatywy grupy profesorów Wydziału Prawa i Nauk i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL przy współdziałaniu Wydziału Rolnego UMCS, Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, przy poparciu ZMW „Wici”, ZNP i uniwersytetów ludowych. Nauka trwała dwa lata (podjęta po roku próba powiększenia zakresu zajęć w Studium do trzech lat nie uzyskała przyzwolenia Ministerstwa). Na pierwszym roku obowiązywały m. in. zajęcia z socjologii ogólnej (2 godz. w tygodniu) prowadzone przez docentów ks. dr Franciszka Mirka i dr Józefa Gajka, na drugim roku socjologia wsi (3 godz.) wykładana przez dr Gajka i dr Jana Turowskiego oraz na obu latach chrześcijańska doktryna społeczna (po 1 godz.) – ks. prof. dr J. Keller (I rok) i ks. bp. dr Stefan Wyszyński (II rok). Co rok przyjmowano około 200 słuchaczy. W strukturze Studium znalazło się sześć zakładów – wśród nich Zakład Socjologii Wsi. Dyrektorem Studium został prof. Czesław Strzeszewski.

Arch. KUL – Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi; Strzeszewska M.: Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Rocz. Nauk Społ. 1982 t. 10 s. 271–75; Turowski J.: Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. W: 50 lat KUL (...) s. 249–51; Turowski J.: Studium wiejskie w Lublinie. Wieś i Państwo 1946 nr 9 s. [ ]; Turowski J.: Kształcenie inteligencji wiejskiej na studium uniwersyteckim. Gazeta Ludowa 1946 nr 254 s. 3

[23 VII]

Na posiedzeniu Komisji Socjologicznej PAU, historyk profesor Jan Dąbrowski przedstawił referat: *Z zagadnień socjologii wojny. Metoda określania faz krytycznych w ewolucji efektów bojowych w wojnach totalnych.*

Grzegorzycy Piotr: Diariusz kultury polskiej 1945–1946–1947. Warszawa 1986 s. 25

[VII]

W połowie lipca zarządzeniem Ministra Administracji Publicznej powołano do życia Radę Naukową dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Stało się to na wniosek Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych (Biuro powołano miesiąc wcześniej w Krakowie, z dyrektorem dr Rajmundem Buławskim). Rada stała się naukowym organem doradczym powołanego w listopadzie Ministerstwa Ziem Odzyskanych. W skład Rady Naukowej mieli wejść, zgodnie z intencją lipcowego zarządzenia: „profesorowie wyższych uczelni, jak i inne osoby zajmujące się naukowo zagadnieniami mającymi związek z akcją osadniczo-przesiedleńczą”. Do Rady zaproszono przede wszystkim geografów, statystyków, socjologów („by śledzili i analizowali procesy zespalania się tych grup [przesiedleńczych] jak też zżywanie się ich z autochtoniczną ludnością polską”) oraz ekonomistów.

Buławski R.: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Przegląd Zachodni 1946 z. 2 s. 111–117; W. Lipczyński: O Biurze Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych i Radzie Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Wieś i Państwo 1946 nr 1 s. 51–63; W. Korcz: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych. Przegląd Lubuski 1978 nr 3 s. 39–56; L. Gluck: Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych (1945–1948). Kwartalnik Historyczny 1979 nr 3 s. 643–687

[VII]

Rada Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Warszawskiego postanawia reaktywować studia socjologiczne, powierzając zadania organizacyjne prof. Janowi S. Bystroniowi.

N. Kraško: Socjologia na UW. Referat na sesji poświęconej 50-leciu powojennej socjologii na UW. Listopad 1996 (maszynopis).

[VII–VIII]

Oddział Łódzki Polskiego Instytutu Socjologicznego podjął terenowe badania socjologiczne na Śląsku Opolskim „zaledwie w dwa miesiące od chwili, gdy zgłiszczą na Rynku Opolskim przestały dymić” (S. Ossowski, s. 286–7). Prowadził je Stanisław Ossowski wraz z asystentem Janem Strzeleckim, głównie we wsi nazwanej kryptonimem Gielczyn. Interesowano się zagadnieniem społecznej więzi regionalnej i narodowej oraz powstawaniem nowych grup lokalnych w związku z osiedlaniem się repatriantów zza Bugu. W organizacji badań wspierali ich pracownicy Instytutu Śląskiego: Roman Lutman, Paweł Rybicki i Stefan Golachowski.

Intymny portret uczonych. Korespondencja Marii i Stanisława Ossowskich. Warszawa 2002 s. 410–13; S. Ossowski: W sprawie perspektywy historycznej przy ocenie współczesnej socjologii. Studia Socjologiczne 1961 nr 2 s. 285–88; J. Szczepański: Nauka w kraju. Łódź.

Życie Nauki 1946 nr 3 s. 198–200; Stefan Nowakowski: Stanisław Ossowski jako badacz terenowy. *Kultura i Społeczeństwo* 1983 nr 4 s. 61–2

[VIII]

Wznawia działalność oddział poznański Polskiego Instytutu Socjologicznego, kierowany przez prof. Tadeusza Szczurkiewicza. Zaplanowano terenowe badania przeobrażeń wsi i osobowości robotnika rolnego pod wpływem reformy rolnej.

Grzegorzczak Piotr: *Diariusz kultury polskiej 1945–1946–1947*. Warszawa 1986 s. 34

[3 IX]

Trzy istniejące na Wydziale Humanistycznych katedry socjologiczne UŁ (zob. 24 V 1945) łączą się w jedną strukturę organizacyjną tworząc Instytut Socjologiczny.

Chałasiński J.: O społeczny kierunek Wydziału Humanistycznego UŁ. *Prz. Socjol.* 1948 t. 10 s. 591

[27 IX]

Wydział Wydawniczy Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik” w Łodzi, podjął inicjatywę wydania spuścizny rękopiśmiennej po Ludwiku Krzywickim. W tym celu prezes „Czytelnika” Jerzy Borejsza i dyrektor Wydziału Wydawniczego Jan Muszkowski, zaprosili do prac w Komitecie Redakcyjnym Józefa Chałasińskiego, Natalię Gąsiorowską, Tadeusza Kotarbińskiego, Jerzego Kreczmara, Irenę Krzywicką, Józefa Obrębskiego, Marię i Stanisława Ossowskich, Stanisława Stempowskiego, Edwarda Strzeleckiego, Tadeusz Szturm de Sztrema oraz Stefana Szulca.

List Jerzego Borejszy do Józefa Chałasińskiego. *Arch. Socjologii Polskiej przy Instytucie Socjologii UMK – Spuścizna J. Chałasińskiego*

[X]

Studenci socjologii Uniwersytetu Łódzkiego otrzymują skrypt do nauki podstaw socjologii, wydany staraniem Józefa Chałasińskiego. Był to powielony przekład (tłumaczył dr Tadeusz Żebrowski) francuskiej książki *Introduction à la Sociologie* Armanda Cuvilliera, dopełniony przez prof. Chałasińskiego (głównie informacjami o socjologii polskiej).

A. Cuvillier: *Wprowadzenie do socjologii*. Łódź 1945 Wyd. PIS 205 s. Skrypt na prawach rękopisu z uzupełnieniami Józefa Chałasińskiego (maszynopis powielony)

[6 XI]

Podczas kolejnego zebrania naukowego PIS w Łodzi, Maria Ossowska przedstawiła referat nt. *O tzw. «instynktach społecznych»*.

Prz. Socjol. 1947 t. 9 s. 418

[10 XI]

Inauguracja roku akademickiego w Wyższej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi. Była to wyższa uczelnia typu nie akademickiego z prawem nadawania pierwszego tytułu naukowego – inżyniera. W jej strukturze, wśród pięciu wydziałów, znalazły się Wydział Społeczny, na którym powołano m.in. sekcję socjologiczną z zadaniem kształcenia w zakresie socjologii wsi. Działała tam także Katedra Socjologii Wsi i Socjografii. Na jej czele stanął mgr Stefan Ignar, asystentem wolontariuszem był Dyzma Gałaj. „Fachowiec w dziedzinie rolnictwa, ogrodnictwa, przemysłu rolnego i spółdzielczości – zakładano – winien mieć przygotowanie socjologiczne, musi znać zasady wychowania społecznego, jeśli chce podjąć zadaniom, wobec których stanie”. Obok socjologii, wykładano statystykę społeczną, psychologię, pedagogikę ogólną i społeczną oraz kulturę wsi.

Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi. Łódź 1946, 55 s. Zob. też S. Łaniec: Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi (1945–1950). Biluetyń Nauk. AT-R w Olsztynie 1991 nr 2 s. 49–66

[18 XI]

Cykl artykułów nt. ks. Jana Piwowarczyka na łamach „Tygodnika Powszechnego” (nr 31–37), w tym *Socjologia marksizmu* (nr 35), zainicjował pierwszą po wojnie dyskusję nt. filozofii i socjologii marksistowskiej.

J. Piwowarczyk: Socjologia marksizmu. Tygodnik Powszechny 1945 nr 35 s. 2–3; Polem.: A. Schaff: Ks. Piwowarczykowi w odpowiedzi. Kuźnica 1945 nr 15 (9 XII) s. 3–4 nr 16 (16 XII) s. 4–5. Zob. też: S. Żółkiewski: O tzw. nieaktualności marksizmu. Kuźnica 1945 nr 1

[10 XII]

Uroczysta inauguracja roku akademickiego na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie naukę podjęło 3162 słuchaczy. Rektor wręczył indeksy przedstawicielom poszczególnych wydziałów, m. in. studentce socjologii (Wydział Humanistyczny) Wiśle Pankiewicz-Morawskiej.

Gazeta Ludowa 1946 nr 338 s. 6

[22 XII]

Minister Oświaty zatwierdza statut, na podstawie którego zostaje powołana Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, utworzona przy Zarządzie Wojewódzkim TUR w Krakowie. W jej Komitecie Organizacyjnym (zawiązał się w lecie 1945) działali: Stefan Białas, Włodzimierz Wrona oraz profesorowie UJ – Kazimierz Dobrowolski i Witold Krzyżanowski. Komitetowi przewodniczył profesor K. Dobrowolski. W Szkole, prowadzącej Wydziały Administracyjno-Samorządowy, Oświatowo-Bibliotekarski oraz Dziennikarski rozpoczęto zajęcia dydaktyczne 21 marca 1946 roku. Od początku prowadzono zajęcia z zakresu socjologii. Już w pierwszym, skróconym roku akademickim (pierwsza połowa 1946), socjologię wykładali: dr Hanna Csorba-Miller (socjologia wychowania, socjologia wsi i miasta), dr Stanisław Orsini-Rosenberg (wstęp do socjologii, socjologia prasy), a także doc. Rajmund Buławski (statystyka życia społecznego).

„Podstawowym założeniem ideologicznym WSNS jest przekonanie i przyjęcie, że gospodarka planowa uspołeczniona, sprawiedliwy rozdział dochodu społecznego oraz uszlachetnienie życia poprzez urzeczywistnienie współpracy dla dobra ogólnego w miejsce charakterystycznej dla ustroju liberalno-kapitalistycznej zasady wyzysku – winny być głównymi prawidłowościami porządku społecznego” (Z ulotki WSNS)

K Dobrowolski: Nowe życie – nowa szkoła. Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Krakowie. Dziennik Polski 1947 nr 16 s. 7; K. Dobrowolski: Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Krakowie. Wiedza i Życie 1947 s. 197–98. Zob. też S. Białas: Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Krakowie w latach 1945–1951. Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych 1975 t. 20 PAN Oddz. w Krakowie

[]

Jan Muszkowski podpisał umowę z „Czytelnikiem” na wydanie *Wstępu do socjologii książki*. Znaczna część maszynopisu tej pracy była gotowa już przed sierpniem 1944. Jej sfinalizowaniu nie sprzyjały jednak okoliczności. Nadal pracował nad tym dziełem, którego termin zakończenia oddalał się z powodu rozlicznych jego po 1945 profesorskich obowiązków organizacyjno-dydaktycznych na Uniwersytecie Łódzkim (z jego inicjatywy powstała tu pierwsza w Polsce katedra bibliotekoznawstwa) oraz świadomości pojawienia się nowego piśmiennictwa (w 1947 uskarżał się na trudności w zdobyciu z zagranicy nowych książek socjologicznych). Po 1948 książka nie miała szans na ukazanie się wobec znalezienia się socjologii na cenzurowanym. Fragment planowanego dzieła opublikował w 1951 (*Książka jako zjawisko społeczne*. W: Studia nad książką poświęcone pamięci Kazimierza Piekara-

---

skiego. Wrocław 1951 s. 79– 104), a obszerne fragmenty zachowanego maszynopisu (3 rozdziały z planowanych 12) drukowano w 1972.

Studia o Książce 1972 t. 3 s. 89– 112

Ważniejsze pozycje wydawnicze:

Cuvillier Armand: Wprowadzenie do socjologii. Łódź 1945 Wyd. PIS 205 s. Skrypt na prawach rękopisu z uzupełnieniami Józefa Chałasińskiego [powielony maszynopis]

Engels F[ryderyk]: Rozwój socjalizmu od utopii do nauki. Warszawa–Łódź–Lublin 1945 Książka 51 s.

1955 [50 lat temu]

[I]

„Myśl Filozoficzna” kontynuuje kampanię ideologiczną skierowaną przeciwko „nauce burżuazyjnej”. Tym razem Jerzy J. Wiatr podjął krytykę socjologii amerykańskiej, analizując reprezentatywne dla tej nauki pismo „The American Journal of Sociology” (rocznik 1954). Doszedł do wniosku, iż „konsekwencją idealizmu stanowiącego bazę teoretyczną badań socjologicznych [w USA] jest niemożliwość uchwycenia w badaniach rzeczywiście istotnej i doniosłej problematyki. Jedynie materializm historyczny – spiesznie dodaje – operuje niezawodnym sprawdzianem ważności badanej problematyki”. W efekcie tego socjologiczne badania w Stanach Zjednoczonych „grzęzną w jałowej, praktycznie i poznawczo bezwartościowej problematyce (...). Socjologia [ta] w coraz mniejszym stopniu przypomina naukę” (s. 319, s. 325)

Myśl Filozoficzna 1954 nr 4 s. 318–25

[1 II]

Z listu Jana Szczepańskiego do Stanisława Ossowskiego:

„Może kiedyś historyk stwierdzi, że pracownicy próbujący pracować naukowo i publikować w naszych czasach, mogli zasadnie odnieść do siebie słowa młynarza ze znanej bajki *Młynarz, syn jego i osioł*” Treści zawarte w tekście o proboszczu Jeanie Meslierze, Jan Szczepański usprawiedliwił w cytowanym liście: „kiedy codziennie trzeba ciągle zastanawiać się nad hierarchią wartości aby poświęcić mniej ważne dla ważniejszego – straciłem ostrość wyczucia pozwalającego na odróżnienie tego, co się mówi «na niby» od tego, co się mówi «naprawdę». Jest to chyba pasjonujące zagadnienie socjologiczne naszych czasów, jakie kryteria moralnego postępowania są ważne w jakich sytuacjach”.

Szczepański w swoim liście przytacza bajkę Jeana de La Fontaine'a, w której podróżujący młynarz, jego syn i osioł byli nieustannie krytykowani, niezależnie od sposobu podróżowania (kto na kim jechał). Oto morał bajki:

„Chciałem wszystkim dogodzić, i w tym byłem osłem.
Odtąd, czy kto pochwali, czy mnie będzie winił,
Nie będę dbał nic o to; co chcę będę czynił”.

Biblioteka Wydziału Filozofii i Socjologii UW. Spuścizna Stanisława Ossowskiego. Rękopisy, sygn. 339 – korespondencja; J. Szczepański: Meslier – filozof ludu ciemzonego. *Myśl Filozoficzna* 1954 nr 3 s. 150–67

[III]

W tym samym czasie „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych” drukuje obszerny artykuł Jana Lutyńskiego, przegląd najnowszych osiągnięć amerykańskiej i brytyjskiej etnologii, który zwraca uwagę nie tylko rzeczowością, ale i też tym, że autor ani razu nie powołał się na klasyków marksizmu-leninizmu.

J. Lutyński” Porewolucyjne kierunki w anglosaskiej etnologii. *Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych* 1954 [1955] t. 4 s. 647–90

[5 IV]

Rada Wydziału Filozoficznego UW wprowadza korekty do programu studiów filozoficznych, umieszczając a siatce zajęć m. in. „krytykę współczesnej filozofii i socjologii burżuazyjnej”.

Protokół posiedzenia Rady Wydziału Filozoficznego UW z dn. 5 IV 1955 roku (Za N. Kraśko: *Instytucjonalizacja socjologii w Polsce*. Warszawa 1996 s. 152)

[24–26 V]

W Warszawie odbywa się, zorganizowana przez Wydział I PAN, konferencja niemieckich (NRD) i polskich filozofów oraz socjologów na temat metodologii badań kształtowania się świadomości socjalistycznej. Stwierdzono, iż „konieczne jest uprawianie badań społecznych, w przeciwnym bowiem razie grozi niebezpieczeństwo dogmatyzacji teorii i nadania jej wyłącznie spekulatywnego charakteru” (s. 367). W programie m. in. znalazły się wystąpienia Juliana Hochfelda *O programie badań nad środowiskiem robotniczym wielkiej budowy socjalizmu* (tu m. in. informacja o rozpoczętych badaniach robotników FSO na Żeraniu) oraz Stefana Nowakowskiego pierwsze doniesienie z badań w środowisku robotników ze wsi mieszkających w hotelu robotniczym.

J. Rudzki: Konferencja teoretyczna niemieckich i polskich filozofów w Warszawie. *Myśl Filozoficzna* 1955 nr 5/6 s. 358–67

[VI]

Nakładem „Książki i Wiedzy” wydano w 50 tys. egzemplarzy polski przekład podręcznika *Materializm historyczny*, na podstawie wydania moskiewskiego z 1954 roku (I wyd. 1951). Tu m.in. rozdział poświęcony „bankructwu socjologii burżuazyjnej”, pióra redaktora tego tomu Fiodora W. Konstantinowa. Czytamy m.in.: „Wszyscy współcześni socjologowie burżuazyjni, a wśród nich także socjologowie prawicowych socjalistów – to nędzni sofiści i sykofanci, zauszniczy klasy kapitalistów, zaciekli wrogowie klasy robotniczej, wrogowie socjalizmu (...). Współczesnych socjologów burżuazyjnych oraz całą socjologię burżuazyjną cechuje skrajna reakcyjność, eklektyzm, brak zasad i nieuctwo (...). Socjologia burżuazyjna poniosła całkowitą klęskę, zbankrutowała z kretesem jako na wskroś reakcyjna pseudonauka” (s. 46, 51, 54).

I dalej: „W przeciwieństwie do socjologii burżuazyjnej materializm historyczny daje poznanie praw rozwoju społeczeństwa i wskazuje masom pracującym jedynie słuszną, rewolucyjną drogę rozwiązywania aktualnych zadań historycznych. Żadna z teorii socjologicznych nie wytrzymała próby czasu, wytrzymał ją jedynie materializm historyczny” (s 55).

Materializm historyczny. Pod ogólną redakcją F. W. Konstantinowa. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 648 s

[29 VII]

Z listu Stanisława Ossowskiego do żony: „w KC są dwa poglądy na aktualną sytuację: jedni sądzą, że wicher liberalizmu to kryzys koniunkturalny, który trzeba przeczekać, inni – że to kryzys strukturalny”.

Intymny portret uczonych. Korespondencja Marii i Stanisława Ossowskich. Warszawa 2002 s. 522

[VII]

Na łamach „Nauki Polskiej” ukazał się artykuł Józefa Chałasińskiego: *Zagadnienia kultury współczesnej w humanistyce polskiej*. Była to niezwykle ostra, jak na tamte czasy (w KC PZPR określono ją jako „niewyobraźalnie zuchwałą”), krytyka stanu humanistyki polskiej w „państwie ludowym”. „Zapytajmy – pisał Chałasiński – jaki był wkład naukowej humanistyki polskiej minionego dziesięciolecia do postępowej humanistyki światowej, a pod tym względem trudno nam będzie wskazać poważniejsze osiągnięcia. Co jest tego przyczyną takiego stanu rzeczy?” – zapytywał. I odpowiadał: (1) Apodyktycznie i schematyczne sprowadzanie opisu rzeczywistości do dwóch nurtów: reakcyjnego (burżuazyjnego) i postępowego (marksistowskiego); (2) Mono-

polizowanie nauki przez „jedną ze szkół w obrębie marksizmu” jej centralizacja i biurokratyzacja, co „w efekcie prowadzi do zabijania indywidualności uczonego (...), niedorozwoju krytyki naukowej, braku walki poglądów, jałowienia pozastolecznych ośrodków samodzielnego życia naukowego, mnożenia się prac opisowo-bibliograficznych i ucieczka od zagadnień współczesności”.

J. Chałasiński: Zagadnienia kultury współczesnej w humanistyce polskiej. Szkoły w nauce. Instytut naukowe. Nauka Polska 1955 nr 2 s. 125–146

[IX]

Przy Zakładzie Filozofii PAN stworzona zostaje Pracownia Socjologiczna. Kierownictwo jej powierzono prof. Julianowi Hochfeldowi. Prowadzić ma ona badania społeczne nad przekształceniami klasowymi i kulturalnymi w Polsce Ludowej.

Sprawozdania z Czynności i Prac PAN 1955 s. 233–34. Zob. też M. Chałubiński: Polityka i socjologia. Warszawa 1991 s. 111–3

[23 XII]

Jakub Berman w wygłoszonym przemówieniu podczas narady aktywu partyjnego literatów i dziennikarzy, powiedział m.in.:

„Na naszym froncie kulturalnym i ideologicznym obserwujemy objawy twórczego fermentu, słusznej krytyki i konstruktywnych poszukiwań, a obok tego sporo zamętu, rozterki, ześlizgiwania się na obce pozycje (...). Odrodziły się wahania wśród niektórych naukowców. (...) Ujemne zjawiska mają charakter jawnie rewizjonistyczny i [przejawiają się] w swoistym nawrocie do pozycji kół liberalnych z lat międzywojennych. (...) Najbardziej typowym przykładem tej tendencji ze wszystkimi jej wewnętrznymi sprzecznościami jest np. Chałasiński, a wśród krytyków literackich chyba Błoński. (...) Zjawiska dużej wagi na naszym froncie ideologicznym zaznaczyły się w dyskusji zapoczątkowanej w «Nauce Polskiej» i kontynuowanej następnie w «Przeglądzie Kulturalnym» na temat rozwoju polskiej humanistyki i programu badań społecznych na gruncie marksizmu-leninizmu. Osiągnięciem tej dyskusji jest odsłonięcie niektórych z gruntu fałszywych, rewizjonistycznych tez Chałasińskiego”.

W dalszej części przemówienia powiedział: „zamierzamy powołać przy PAN komitet do badań przemian społecznych”.

AAN, KC PZPR sygn. 237/V-225

Wydawnictwa książkowe:

Brun Julian: Pisma wybrane. T. 1: W kwestii narodowej. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 234 s.

- Diksztajn Szymon: Kto z czego żyje? Warszawa 1955 Książka i Wiedza 95 s. (Wyd. 2)
- Grad Mieczysław: Dzieje chłopskiej walki. Drogi przemian społecznych w Woli Dalszej. Warszawa 1955 LSW 203 s.
- Kulczycki Jerzy: Teorie matriarchatu w świetle prac radzieckich. Wrocław 1955 Ossolineum 71 s.
- Lange Oskar: O konsekwentne stosowanie analizy marksistowskiej. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 29 s.
- Matejko Aleksander: Białystok – Śródmieście. Ludność zespołu mieszkaniowego ZOR i jej przystosowanie do nowych warunków bytu. Warszawa 1955 Instytut Budownictwa Mieszkaniowego. Materiały i Dokumentacja Seria B Z. 1/38, 55 s. [Wydanie powielone]
- Rogoziński Zenon: Z metodyki statystyki badań społecznych. Na przykładzie zbiorowości chłopskich w Polsce. Łódź 1955 Ossolineum 119 s.
- Widerszpil Stanisław: Marksistowsko-leninowska teoria klas i walki klasowej. Warszawa 1955, 31 s.

Przekłady na język polski:

- Cornu Auguste: Próba krytyki marksistowskiej. Tłum. z francuskiego M. Żurowski. Warszawa 1955 PWN 294 s.
- Materializm historyczny. Red. F. W. Konstantinow. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 648 s.
- Marks Karol: Kapitał. T. 2 księga 2: Proces cyrkulacji kapitału. Tłum. z j. niemieckiego J. Maliniak. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 568 s.
- Marks Karol: Przyczynek do krytyki ekonomii politycznej. Tłum. z niemieckiego E. Lipiński. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 296 s. (Wyd. 2)
- Lenin Włodzimierz: Dzieła. Warszawa 1955 Książka i Wiedza VIII, 594 s.
- Lenin Włodzimierz: Dzieła. Warszawa 1955 Książka i Wiedza VIII, 560 s.
- Lenin Włodzimierz: Dzieła. Warszawa 1955 Książka i Wiedza VIII, 528 s.
- Lenin Włodzimierz: Dzieła wybrane. T. I–II. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 900 s., 923 s.
- Lenin Włodzimierz: Marks, Engels, marksizm. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 528 s. (Wyd. 3)
- Stalin Józef: Marksizm a zagadnienia językoznawstwa. Warszawa 1954 Książka i Wiedza
- Stalin Józef: Zagadnienia leninizmu. Warszawa 1955 Książka i Wiedza 868 s. (Wyd. 2)

1965 [40 lata temu]

[19 I]

Dyrektor III Departamentu MSW, płk Stanisław Filipiak, przesyła informację do Wydziału Nauki KC PZPR, w której m.in.:

„Aktualnie w Polskim Towarzystwie Socjologicznym jest bardzo wielu byłych członków Klubu Krzywego Koła, którzy biorą czynny udział w pracach jego zarządu, wywierają zasadniczy wpływ na całokształt działalności Towarzystwa. [Anna] Rudzińska jako sekretarka PTS jest angażowana do przygotowywania zebrań, konferencji i zjazdów PTS, a także do organizowania spotkań z zagranicznymi naukowcami. Skupia wokół siebie niektórych młodych socjologów i studentów ostatnich lat socjologii, na których wywiera niekorzystny wpływ, m.in. poprzez urządzenie dla nich spotkań w swoim

---

mieszkań z innymi działaczami byłego KKK. W celu zapobieżenia szkodliwym wpływom Rudzińskiej na działalność PTS – wnoszę o spowodowanie zwolnienia jej z pracy w tej organizacji.”

AAN, KC PZPR, sygn. 237/XVI-521

[27 I]

Rada Naukowa Instytutu Filozofii i Socjologii PAN opiniuje pozytywnie kolokwia habilitacyjne (1) dr Józefa Kądzielskiego (*O problemie modelu rewolucji kulturalnej*) i (2) Andrzeja Walickiego (*W kręgu konserwatywnej utopii*).

Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1965. Warszawa 1967 s. 67 i s. 84

[2–6 II]

Po trzydziestoletniej przerwie, spowodowanej okupacją, a następnie polityką komunistów w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych, Polskie Towarzystwo Socjologiczne doprowadza do spotkania socjologów polskich z całego kraju. Trzeci Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny, poświęcony problematyce przemian społecznych w Polsce Ludowej, na który przybyło 253 członków Towarzystwa, odbył się w Warszawie – w Audytorium Maximum UW rozpoczęto obrady od wystąpienia przewodniczącej PTS prof. Niny Assorodobraj.

„Zjazd – pisano w jednym ze sprawozdań – wywołał duży oddźwięk i duże zainteresowanie. W niektórych środowiskach oczekiwany był z niepokojem, w innych – z dużymi nadziejami” (J. Szczepański: *Socjologia*, s. 3). Stworzył przede wszystkim okazję do podsumowania stanu i kierunku rozwoju socjologii w nowej rzeczywistości ustrojowej, ściślej – w ostatniej dekadzie (1956–1965). Autor cytowanego sprawozdania podnosił, iż Zjazd, z jednej strony, dał podstawy do „zadowolenie i dobrego samopoczucia”, bowiem – według słów przewodniczącej PTS zamykającej Zjazd – „wiedza o naszej współczesnej rzeczywistości – nagromadzona i stale wzbogacana przez socjologów – jest już rozległa” (N. Assorodobraj, s. 215–16), to z drugiej strony, dał się zauważyć „pewien niepokój nurtujący pod powierzchnią pozjazdowego zadowolenia”. Niepokoje te „można poklasyfikować: teoretyczne, to znaczy wynikające z braku nowych idei i pomysłów teoretycznych (...); metodologiczne, wynikające z poczucia zacofania metodologicznego (...); praktyczne, to znaczy wynikające z poczucia bezsilności wobec poważnych problemów wstrząsających podstawami naszego społeczeństwa” (J. Szczepański, op. cit. s. 6–7).

Przemówienie inauguracyjne przewodniczącej PTS prof. dr Niny Assorodobraj. *Studia Socjologiczne* 1965 nr 3 s. 7–14; Przemówienie powitalne przewodniczącego Komitetu Filozofii

i Socjologii PAN – prof. dra Adama Schaffa. *Studia Socjologiczne* 1965 nr 3 s. 15–18; Przemówienie zamykające przewodniczącej PTS prod. Dr Niny Assorodobraj. *Studia Socjologiczne* 1965 nr 3 s. 215–18

Socjologiczne aspekty kształtowania się socjalistycznego przedsiębiorstwa. Zeszyt 1. Red. Maria Hirszowicz. Warszawa 1967, 219 s.; Socjologiczne problemy industrializacji w Polsce Ludowej. Zeszyt 2. Red. Jan Szczepański. Warszawa 1967, 186 s.; Procesy urbanizacyjne w powojennej Polsce. Zeszyt 3. Red. Stefan Nowakowski. Warszawa 1967, 272 s. Zob. też III Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny. *Studia Socjologiczne* 1965 nr 3

Boksański Z[bigniew], Tobera P[iotr]: III Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny. Przegląd Socjologiczny 1966 t. 19/2 s. 157–162; Hirszowicz Maria: Trzeci Ogólnopolski Zjazd Socjologów. *Kwartalnik Historyczny* 1965 z.3 s.633–39; Szczepański Jan: Socjologia polska po Trzecim Kongresie. *Kultura i Społeczeństwo* 1965 nr 3 s. 3–7

Boniuk J.: *Trybuna Spółdzielcza* 1965 nr 4 s. 44–45; Brodowski L.: *Kierunki* 1965 nr 8 s. 3; Chałasiński J.: *Stolica* 1965 nr 9 s. 7; Chylińska K.: *Życie Warszawy* 1965 nr 36 s. 3; Dyoniziak R.: *Życie Literackie* 1965 nr 11 s. 1, 13; Jałowicki B.: *Więź* 1965 nr 7/8 s. 220–25; Kopeć J.: *Tygodnik Powszechny* 1965 nr 9 s. 2; Olszewska-Ladyka A.: *Wiś Współczesna* 1965 nr 4 s. 134–8; Syski J.: *Argumenty* 1965 nr 7 s. 2; Szczepański J.: *Kultura* 1965 nr 7 s. 1, 10; Szczepański J.: *Współczesność* 1965 nr 4 s. 3; Waclawek J.: *Wychowanie* 1965 nr 6 s. 38–40

Tarkowska Elżbieta: Zjazdy socjologiczne. Przyczynek do dziejów socjologii w czasach PRL. W: *Z dziejów Polskiego Towarzystwa Socjologicznego*. Warszawa 1997 s. 138–46; Bauman Zygmunt: Wspomnienie o III Zjeździe Socjologicznym. W: *Z dziejów Polskiego Towarzystwa Socjologicznego*. Materiały i wspomnienia. Zebrała Elżbieta Tarkowska. Warszawa 1997 s. 127–129

[24 II]

Obraduje Zespół Socjologiczny Wydziału Nauki KC PZPR, dokonując oceny polskich wydawnictw socjologicznych. W trakcie dyskusji pada postulat – „wydawać tłumaczenia wybitnych socjologów z całego świata, coś w rodzaju «biblioteki myśli socjologiczne»”, (Zygmunt Bauman). Dyskutanci oceniając pozytywnie socjologiczny dorobek pisarski, wskazują jednak na samoograniczanie się socjologów piszących prace. Toteż postuluje się m.in. „dać socjologom więcej swobody” (Kazimierz Doktor), zaś Bauman proponuje „ustalić kryteria, jakie stosują organy cenzury wobec prac socjologicznych. Szkodzą tylko – dodaje – prace zakłamane i nieprawdziwe”.

AAN, Arch. KC PZPR, sygn. 237/XVI-390. Wydział Nauki Sekcja Filozoficzno-Socjologiczna 1963–1965.

[12–13 III]

Zakład Socjologii Pracy IFiS PAN jest organizatorem ogólnopolskiej konferencji w Nowej Hucie nt. Roli i pozycji socjologa w przemyśle.

Kazimierz Doktor: Dyskusja o roli socjologa przemysłowego. *Kultura i Społeczeństwo* 1965 nr 3 s. 163–65

[24 III]

Rada Naukowa Instytutu Filozofii i Socjologii PAN pozytywnie zaopiniowała kolokwia habilitacyjne: Aleksandra Gelli, który prezentował pracę *Ludwik Gumplowicz a Lester Frank Ward* i Ireny Nowakowskiej piszącej nt. *Powiązki społeczne pracowników nauki* (Była ona w okresie Drugiej RP seminarzystką Stefana Czarnowskiego).

Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1965. Warszawa 1966 s. 83

[31 III]

Posiedzenie Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego poświęcono pamięci Profesora Jana Stanisława Bystronia. Zgromadziło ono blisko sto osób (członkowie i goście). Najliczniejsze było środowisko etnografów, na sali obecnych było też wielu zaproszonych na tę uroczystość socjologów. Przemawiali profesorowie: Julian Krzyżanowski, Józef Chałasiński, Włodzimierz Antoniewicz, Franciszek Bielak i Stefan Nowakowski.

Krzysztof Makulski: Posiedzenie poświęcone pamięci Jana Stanisława Bystronia. Przegląd Humanistyczny 1965 nr 5 s. 174–76

[26 IV]

Dr Zygmunt Dulczewski (były seminarzysta Floriana Znanięckiego) zadaje kolokwium habilitacyjne przed Radą Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM w Poznaniu. Przedstawił rozprawę pt. *Społeczne aspekty migracji na Ziemiach Zachodnich*.

Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1965. Warszawa 1966 s. 83–84

[IV]

Podczas sympozjum naukowego, odbywającego się na praskim Uniwersytecie Karola w Pradze, socjolog czeski Jan Sedlaczek twierdził, iż „kto chce dziś w krajach socjalizmu dokonać czegoś w socjologii, kto chce zyskać wiedzę, jak w warunkach socjalizmu i z punktu widzenia podstaw filozofii marksistowskiej rozwijać socjologię, ten musi nieodzownie – głosił w Pradze – oprzeć się na doświadczeniach polskiej myśli socjologicznej” (s. 317).

Jan Sedlaczek: Socjologia polska w oczach socjologa czeskiego. *Studia Socjologiczne* 1965 nr 4 s. 317–21

[IV]

Ukazuje się pierwszy tom studiów „Z Badań nad Młodzieżą Wiejską”, wydany przez Zarząd Główny Związku Młodzieży Wiejskiej. Tom ten, jak i też kolejne, prezentuje wyniki badań socjologicznych młodzieży wiejskiej.

Z Badań nad Młodzieżą Wiejską 1965 z. 1, 108 s.; R. Borowicz: Problematyka socjologiczna na łamach zeszytów „Z Badań nad Młodzieżą Wiejską”. Młodzież. Kultura. Wieś. Zeszyty Badawcze”. 1896 z. 7 s. 172–177

[IV–V]

Ukształtowane zostały składy osobowe zarządów oddziałów terenowych Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Oddziałom przewodniczyli: Paweł Rybicki (Kraków), Jan Turowski (Lublin), Jan Szczepański (Łódź), Władysław Markiewicz (Poznań), Tadeusz Szczurkiewicz (Toruń), Stefan Gola-chowski (Wrocław), Adam Podgórecki (Warszawa).

Studia Socjologiczne 1966 nr 3 s. 301–303

[3 V]

Po długoletniej chorobie zmarł w Poznaniu ks. dr Walerian Adamski, uczeń i doktorant Floriana Znanickiego, lektor socjologii w Seminarium Duchownym i wykładowca Wyższej Katolickiej Szkoły Społecznej w Poznaniu, członek Polskiego Instytutu Socjologicznego, autor licznych prac socjologicznych i pedagogicznych, działacz społeczny, kapelan AK. Po wojnie kustosz kolegiaty farnej w Poznaniu. Od roku 1945 nie pracował naukowo.

K. Karłowski: Śp. ks. Walerian Adamski. Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej 1966 nr 17 s. 19–20

[1 VI]

Na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego odbyło się kolokwium habilitacyjne Jerzego Szackiego. Podstawę stanowiła praca *Kontrrewolucyjne paradoksy. Wizje francuskich antagonistów Wielkiej Rewolucji (1789–1815)*.

Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1965. Warszawa 1966 s. 84–85

[18 VI]

Na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego odbywa się kolokwium habilitacyjne dr Wandy Mrozek, socjologa z Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach (byłej seminarzystki Floriana Znanickiego – nazwisko rodowe Stróżyk). Przedstawiła ona rozprawę pt. *Rodzina górnicza. Przekształcenia społeczne w górnośląskim środowisku górniczym*.

Życiorys. PTPN, Arch F. Znanickiego – Teczki uczniów nr 21

[20 VII]

Zmarł w Szczecinie Jan Czekanowski, emerytowany profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (wcześniej profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza, a zaraz po wojnie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego), był wybitnym antropologiem (systematyka, etnogeneza, metodologia, antroposocjologia). Łączył badania antropologiczne z podejściem wypracowanym przez archeologię i etnografię, socjologię i demografię oraz językoznawstwo.

Chalański J.: Jan Czekanowski 1882–1965. *Przegląd Socjologiczny* 1966 t. 20 s. 191–92; G[ajek] O.: Prof. dr Jan Czekanowski. *Lud* 1967 t. 51 s. 219–21; Hensel W.: Zgon Jana Czekanowskiego. *Slavia Antiqua* 1966 t. 13 s. 505; Małachowski A.: Jan Czekanowski (1882–1965). *Współczesność* 1965 nr 18 s. 1–2, 4 [Toż też w: *Portrety uczonych polskich*. Kraków 1974 s. 153–57]; Petruszewicz K.: Jan Czekanowski. *Nauka Pol.* 1965 nr 5 s. 161–62; Wokroj F.: Jan Czekanowski. *Z Otchłani Wieków* 1966 nr 32 s. 48–50; Wróblewski T. S.: Prof. dr Jan Czekanowski. (1882–1965). *Przegląd Zachodni* 1965 nr 4 s. 373–76

[24–31 VIII]

XI Międzynarodowy Kongres Historii Nauki obraduje tym razem w Polsce (Warszawa, Kraków, Toruń, Kielce). Przynosi widoczny, choć jeszcze powolny, wzrost zainteresowań historią nauk społecznych (w tym socjologii). „W ostatnich latach – zauważa sprawozdawca – notuje się [na Zachodzie] wzrost retrospektywnych zainteresowań socjologiczną teorią. Świadczą o tym wydania przekładów dzieł Durkheima, a wcześniej Webera, wybory prac i omówienia dorobku tegoż Durkheim i Simmla” (s. 161).

A. Kłoskowska: Historia nauk społecznych wobec historii nauki. *Przegląd Socjologiczny* 1966 t. 20 s. 159–64

[1 IX]

W Warszawie powstaje Ośrodek Badań nad Współczesną Rodziną jako interdyscyplinarna jednostka naukowo-badawcza. Postanowiono koncentrować badania własne na zagadnieniach: procesów dezintegracji rodziny, realizacji zadań wychowawczych w rodzinie, opinii różnych kategorii i grup społecznych o rodzinie. Większość osób powołanych do Rady Ośrodka stanowią socjologowie.

Ośrodek Badań nad Współczesną Rodziną. *Przegląd Socjologiczny* 1966 t. 20 s. 200–201; J. K.: Ośrodek Badań nad Współczesną Rodziną. *Studia Socjologiczne* 1966 nr 4 s. 251

[1–15 IX]

Na Przełęczy Kowarskiej odbywa się piąte Studenckie Sympozjum Socjologiczne, poświęcone tematowi: „Polski model społeczno-gospodarczy a przeobrażenia społeczne w okresie XX-lecia PRL”. Zorganizowane przez

---

studencie koła socjologów UW i UŁ, zgromadziło 59 uczestników z UW, UJ, UŁ, KUL i z gdańskiej WSP. Studentom towarzyszyła grupa 20 pracowników naukowych z wyższych uczelni.

Symposium studenckich socjologicznych kół naukowych. Przegląd Socjologiczny 1966 t. 20 s. 202–203

[6 X]

Kolejne zebranie Zespołu Socjologicznego Wydziału Nauki KC PZPR poświęcono przygotowaniom socjologów polskich do światowego kongresu socjologicznego w Evian. Informację o kongresie przedstawia Jerzy J. Wiatr, zaś Nina Assorodobraj informuje o zamiarach naukowych ZG PTS w związku z udziałem Polaków w kongresie. W dyskusji Wiatr podkreśla z mocą, iż „istnieje konieczność partyjnego kierownictwa przygotowaniemi”. Zygmunt Bauman składa podczas tego posiedzenia rezygnację z kierowania Zespołem. Funkcja ta została powierzona Jerzemu J. Wiatrowi.

AAN, Arch. KC PZPR, sygn. 237/XVI-390. Wydział Nauki Sekcja Filozoficzno-Socjologiczna 1963–1965

[12 XII]

Z okazji ukazania się setnego numeru „Wsi Współczesnej”, podkreślono znaczącą rolę pisma, przy którym „wytworzył się odrębny, samodzielny ośrodek myśli socjologicznej”, specjalizujący się w społecznej problematyce wsi.

J. Chałasiński: „Wieś Współczesna i socjologia stołeczna. Kultura 1965 nr 50 s. 3, 9

[18–19 XII]

W Warszawie obraduje kolejna ogólnopolska konferencja socjologów wsi organizowana przez Zakład Socjologii Wsi IFiS PAN, kierowany przez Bogusława Gałęskiego. Poświęcona jest tym razem socjologicznym problemom wiejskiej społeczności lokalnej.

Olszewska-Krukowa A.: Wiejska społeczność lokalna tematem konferencji PAN. Wieś Współczesna 1966 nr 2 s. 102–104; Sianko A.: Roczniki Socjologii Wsi 1965 t. 4 s. 279–81; A. Sianko: Studia Socjologiczne 1966 nr 2 s. 319–21

[XII]

Tom XIX/1 „Przeglądu Socjologicznego”, w podtytule „Zagadnienia Afryki współczesnej”, został w całości poświęcony społeczno-kulturowej problematyce Afryki. W piśmie zamieszczono prace zespołu Pracowni Zagadnień Społecznych i Kulturalnych Afryki Współczesnej PAN. Od tego momentu coraz częściej problematyka ta wypełniała kolejne tomy „Przeglądu-

du”, co wpłynęło na osłabienie zainteresowania środowiska socjologicznego tym pismem.

Przegląd Socjologiczny. Zagadnienia Afryki współczesnej 1965 t. XIX/1, 319 s.

Wydawnictwa książkowe:

Abramowski Edward: Filozofia społeczna. Wybór pism. Warszawa 1965 PWN XXXVII, 434 s.

Bauman Zygmunt: Kariera. Cztery szkice socjologiczne. Warszawa 1965 „Iskry” 167 s. (Wyd. 2)

Bauman Zygmunt: Wizje ludzkiego świata. Studia nad społeczną genezą i funkcją socjologii. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 606 s. (Wyd. 2)

Chałasiński Józef, Chałasińska Krystyna: Bliżej Afryki. Warszawa 1965 „Pax” 543 s.

Chmielewska Bożena: Społeczne przeobrażenia środowisk wiejskich na Ziemiach Zachodnich. Na przykładzie pięciu wsi w woj. zielonogórskim. Poznań 1965 Instytut Zachodni 254 s.

Ciupak Edward: Kult religijny i jego społeczne podłoże. Studia nad katolicyzmem polskim. Warszawa 1965 LSW 478 s.

Dobrowolska Danuta: Górniczy solarni Wieliczki w latach 1880–1939. Studium historyczno-socjologiczne. Wrocław 1965 Ossolineum 375 s.

Dyoniziak Ryszard: Młodzieżowa „podkultura”. Studium socjologiczne. Warszawa 1965 Wiedza Powszechna 206 s.

Filozofia i socjologia XX wieku. Warszawa 1965 Wiedza Powszechna Cz. 1, 434 s. Cz. 2, 418 s. (Wyd. 2 rozszerzone)

Górecki Jan: Rozwód. Studium socjologiczno-prawne. Warszawa 1965 PWN 314 s.

Jaroszewski Tadeusz M.: Aljenacja? Warszawa 1965 Książka i Wiedza 106 s.

Kamiński Aleksander: Czas wolny i jego problematyka społeczno-wychowawcza. Wrocław 1965 Ossolineum 285 s.

Katz Henryk: Karol Marks i jego epoka. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 369 s.

Kossak Jerzy: Ideologia i wizje kultury. Z zagadnień teorii i socjologii kultury. Warszawa 1965 Wyd. Związkowe CRZZ 166 s.

Kowalik Tadeusz: Krzywicki. Warszawa 1965 Wiedza Powszechna 236 s.

Landau Hanna: Wybrane zagadnienia marksistowskiej teorii rewolucji. Warszawa 1965 PWN 100 s.

Lutyńska Krystyna: Pozycja społeczna urzędników w Polsce Ludowej. Warszawa 1965 Ossolineum 269 s.

Martel Karol: Lenin. Warszawa 1965 „Wiedza Powszechna” 274 s.

Młodzież epoki przemian. Z badań polskich socjologów. Red. E. Dyoniziak. Warszawa 1965 Nasza Księgarnia 499 s.

Mrozek Wanda: Rodzina górnicza. Przekształcenia społeczne w górnośląskim środowisku górniczym. Katowice 1964 „Śląsk” 247 s.

Najduchowska Halina: Pozycja społeczna starych robotników przemysłu metalowego. Wrocław 1965 Ossolineum 140 s.

Nowak Stefan: Studia z metodologii nauk społecznych. Warszawa 1965 PWN 369 s.

Przemiany społeczne w Polsce Ludowej. Red. A. Sarapata. Warszawa 1965 PWN 649 s.

Puczyńska-Wentlandtowa Hanna: Działalność kulturalna a więź sąsiedzka w osiedlach spółdzielczych. Warszawa 1965 Wyd. CRS 216 s.

- Sarapata Adam: Studia nad uwarstwieniem i ruchliwością społeczną w Polsce. W. 1965 Książka i Wiedza 449 s.
- Schaff Adam: Marksizm a jednostka ludzka. Warszawa 1965 PWN 371 s.
- Socjologia zawodów. Red. A. Sarapata. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 609 s.
- Studenci Warszawy. Raporty z badań. Kierownictwo i redakcja naukowa Stefan Nowak. Warszawa 1965 Międzyuczelniany Zakład Badań nad Szkolnictwem Wyższym Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego cz. 1, 253 s. cz. 2 s. 254–489
- Sufin Zbigniew: Zawód-praca-kariera. Szkice z socjologii pracy. Warszawa 1965 Wyd. Związkowe CRZZ 228 s.
- Szczepański Jan: Zagadnienia socjologii współczesnej. Warszawa 1965 PWN 130 s.
- Szostkiewicz Stefan: Przemiany w strukturze załogi FSO w latach 1956–1961. Wrocław 1965 Ossolineum 213 s.
- Tu jest mój dom. Pamiętniki z Ziemi Zachodnich i Północnych. Wybór i oprac. Józef Chałasiński [i in.]. Warszawa 1965 LSW 702 s.
- Turski Ryszard: Między miastem a wsią. Struktura społeczno-zawodowa chłopów-robotników w Polsce. Warszawa 1965 PWN 304 s.
- Wałęjko Janusz: Współżycie mieszkańców w spółdzielczym osiedlu mieszkaniowym. Warszawa 1965 Wyd. CRS 200 s.
- Wesołowski Włodzimierz: Przemiany społeczne w Polsce Ludowej. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 136 s.
- Węgleński Jan: Problemy życia kulturalnego mieszkańców Koszalina na tle struktury społecznej i warunków bytowych. Warszawa 1965 OBOP 67 s.
- Wiatr Jerzy J.: Ideologia i życie społeczne. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 65 s.
- Wiatr Jerzy J.: Socjologia zaangażowana. Szkice o socjologii i polityce. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 211 s.
- Wiatr Jerzy J.: Społeczeństwo. Wstęp do socjologii systematycznej. Warszawa 1965 PWN 517 s. (Wyd. 2)
- Widerszpil Stanisław: Skład polskiej klasy robotniczej. Tendencja zmian w okresie industrializacji socjalistycznej. Warszawa 1965 PWN 342 s.
- Widerszpil Stanisław: Teoria klas społecznych. Wprowadzenie do socjologii klas i warstw społecznych. Warszawa 1965 PWN 125 s. (Wyd. 2)
- Zajączkowski Andrzej: Plemię, rasa, socjalizm. Studia nad ideologią współczesnej Afryki. Warszawa 1965 Wiedza Powszechna 230 s.
- Ziółkowski Janusz: Urbanizacja, miasto, osiedle. Studia socjologiczne. Warszawa 1965 PWN 280 s.

Przekłady na język polski:

- Becker Howard, Bernes Harry E.: Rozwój myśli społecznej od wiedzy ludowej do socjologii. Tłum. J. Szacki, B. Szacka, A. Miłska, J. Possart. Warszawa 1965 Cz. 2 Książka i Wiedza. 551 s.
- Firth Raymond W.: Społeczności ludzkie. Wstęp do antropologii społecznej. Tłum. z angielskiego J. Dunin i Z. Sokolewicz. Warszawa 1965 PWN 249 s.
- Lenin Włodzimierz: Dzieła. T. 39: Zeszyty o imperializmie. Tłum. J. Dewitz i in. Warszawa 1965 Książka i Wiedza XV, 835 s.
- Marks Karol: Kapitał. T. 4: Teoria wartości dodatkowej. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 811 s.

Marks Karol, Engels Fryderyk: Dzieła. T. 9: marzec–grudzień 1858. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 799 s.

Marks Karol, Engels Fryderyk: Dzieła. T. 10. Warszawa 1965 Książka i Wiedza VI, 900 s.

Metody badań socjologicznych. Wybór, wstęp, opracowanie S. Nowak. Tłum. z angielskiego J. Frentzel, P. Graff, S. Nowak. Warszawa 1965 PWN 606 s.

Mills Charles W.: Białe kołnierzyki. Amerykańskie klasy średnie. Tłum. P. Graff. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 594 s.

Remane Adolf: Życie społeczne zwierząt. Tłum. z niemieckiego W. Serafiński. Warszawa 1965 PWN 230 s.

Seberjakow Michail W.: Młodzieńcze lata Fryderyka Engelsa. Tłum. z rosyjskiego R. Hekker i H. Temikinowa. Warszawa 1965 Książka i Wiedza 441 s.

1975 [30 lat temu]

[6–7 I]

Podczas obrad XVI Plenum KC PZPR, pierwszy sekretarz Edward Gierek głosił m.in.: „Rzeczywisty postęp nauk społecznych możliwy jest jedynie w ścisłej więzi z partią – poprzez czerpanie z jej doświadczeń oraz uczestnictwo w rozwijaniu jej myśli społecznej i realizacji jej polityki (...). W warunkach socjalizmu, a więc w warunkach gdy wspólnym celem jednoczącym cały naród jest budowa socjalistycznej Polski, a kierowniczą siłą tej budowy partia, nauki społeczne mogą wnieść twórczy wkład tylko wówczas, gdy w więzi z partią wspomagają i rozwijają to ogólnonarodowe dzieło”. W jednej z tez, stanowiącej wniosek zakończonego plenum pisano: „Dzieła Marksa, Engelsa i Lenina powinny być zawsze podstawą kształcenia specjalistów w dziedzinie nauk społecznych i wzorem postawy twórczej, nierozdzielnie łączącej naukową pryncypialność z zaangażowaniem ideowym”.

XVI Plenum KC PZPR 6–7 stycznia 1975 r. Podstawowe dokumenty i materiały. Warszawa 1975 s. 23

[18–20 III]

Doroczna Partyjna Narada Socjologów w Jabłonie poświęcona jest omówieniu zadań socjologii w świetle uchwał XVI Plenum KC PZPR. Po wystąpieniu wprowadzającym, które przygotował kierownik Wydziału Oświaty i Nauki KC PZPR Jarema Maciszewski, dyskutowano nad możliwością podjęcia przez socjologię polską badań w konwencji rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego.

Studia Socjologiczne 1975 nr 3 s. 308–10

[III]

W nieco ponad rok po zgonie Andrzeja Malewskiego ukazuje się tom jego pism zebranych, zawierający m. in. kilka niepublikowanych dotąd tekstów.

A. Malewski: O nowy kształt nauk społecznych. Pisma zebrane. Warszawa 1975 PWN s. 476

[6 V]

Na Wydziale Nauk Społecznych UW odbywa się kolokwium habilitacyjne Witolda Morawskiego.

[26 V]

W wieku 40 lat ginie śmiercią samobójczą dr Julia Sowa, socjolog i psycholog społeczny, adiunkt Instytutu Socjologii UW, znakomicie rokujący pracownik nauki.

J. Karpiński J.: Julia Sowa. Więż 1975 nr 10 s. 50–52; [Nekrolog] Życie Warsz. 1975 nr 125 s. 3

[VIII]

Bestsellerem wydawniczym okazała się wydana przez PWN antologia tekstów współczesnej socjologii zachodniej (w wyborze Włodzimierza Dereżyńskiego, Aleksandry Jasińskiej-Kani i Jerzego Szackiego, w nakładzie 1150 egzemplarzy).

Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej. Warszawa 1975 PWN 671 s.

[15 X]

Wydział I Nauk Społecznych PAN przyznał nagrodę w zakresie socjologii Piotrowi Sztompce z Instytutu Socjologii UJ za pracę pt. *Teoria i wyjaśnienia. Z metodologii problemów socjologii.* (1973).

Kultura i Społeczeństwo 1975 nr 4 s. 196

[X]

Uniwersytet Śląski w Katowicach uruchamia nabór na kierunek socjologii. Prowadzenie studiów powierzono Instytutowi Filozofii i Socjologii.

W. Siemiątkiewicz: Instytut Socjologii UŚ. Studia Socjologiczne 1983 nr 3 s. 253

[11 XI]

Na Wydziale Nauk Społecznych UW odbyło się kolokwium habilitacyjne Janiny Wojnar-Sujeckiej.

[XI]

„Studia Socjologiczne” informują czytelnika o ukazaniu się w Moskwie pisma socjologicznego „Socjologiczeskije Issledowania”, będącego organem Instytutu Badań Socjologicznych Akademii Nauk ZSRR. Kwartalnik ten – deklaruje redakcja – „ma służyć umacnianiu zasad marksizmu-leninizmu, partyjności badań socjologicznych, podwyższenia ich poziomu ideowo-teoretycznego” (s. 305). Po przykrywką tej frazeologii drukowano na łamach pisma cenne diagnozy społecznej rzeczywistości ZSRR.

A. Karp: Nowy radziecki kwartalnik socjologiczny. *Studia Socjologiczne* 1975 nr 3 s. 305–308

[]

Laureatem nagrody im. Jurzykowskiego, w uznaniu dla twórczości socjologicznej, zostaje Stefan Nowak

---

M. Fik: *Kultura polska po Jalcie*. Londyn 1989 s. 571

Wydawnictwa książkowe:

Aleksa Ludwik: *Inteligencja na Śląsku*. Katowice 1975 Wyd. Śląski Instytut Naukowy 94 s.
 Analizy i próby technik badawczych w socjologii. *Studia pilotażowe i analizy weryfikacyjne*. Praca zbiorowa pod red. Zygmunta Gostkowskiego i Jana Lutyńskiego. Wrocław 1975 t. 5 Ossolineum, 598 s.

Bąk Franciszek: *Materiały do studiowania materializmu historycznego*. Gliwice 1975 Wyd. Politechniki Śląskiej 328 s.

Bednarski Lech, Stachowska Genowefa: *Warunki życia i zdrowotność pracowników naukowych. Z badań w środowisku gdańskim*. Warszawa 1975 PWN 117 s.

Białecki Ireneusz: *Funkcjonowanie olimpiad matematycznych*. Wrocław 1975 Ossolineum 191 s.

Bugiel Julian: *System kształcenia inżynierów a ich praca zawodowa*. Kraków 1975 Ossolineum 104 s.

Burakiewicz Maria: *procesy współdziałania w brygadach robotniczych wybranej kopalni węgla kamiennego*. Kraków 1975 Ossolineum 113 s.

Czapów Czesław: *Socjotechnika w zakładzie pracy*. W. 1975 Inst. Wyd. CRZZ 303 s.

Czerwiński Marcin: *Magia, mit, fikcja*. Warszawa 1975 Wiedza Powszechna 201 s. (Wyd. 2 rozsz.)

Czerwiński Marcin: *Życie po miejsku*. Warszawa 1975 PIW 207 s. (Wyd. 2)

Dodziuk-Lityńska Anna, Markowska Danuta: *Współczesna rodzina w Polsce*. Warszawa 1975 Książka i Wiedza 257 s.

Doktór Kazimierz: *Socjologiczna teoria organizacji*. Warszawa 1975, 191 s.

Domański Ignacy: *Rodzina śląska jako środowisko wychowawcze (na przykładzie Dobrzeńca Wielkiego pow. Opole)*. Opole Wyd. Inst. Śląskiego 119 s.

Filozofia marksistowska. Podręcznik akademicki do przedmiotu: Podstawy marksistowsko-leninowskiej filozofii i socjologii. Red. T. M. Jaroszewski. Warszawa 1975 PWN 849 s. (Wyd. 3 rozsz. I poprawione)

- Fiszera Maria, Leszczyńska Halina: *Kobieta, rodzina, społeczeństwo*. Warszawa 1975 PWN 115 s.
- Florian Znaniecki i jego rola w socjologii. Red. A. Kwilecki. Poznań 1975 Wyd. UAM 186 s.
- Izdebska Helena: *Przyczyny konfliktów w rodzinie*. Warszawa 1975 Inst. Wydawniczy CRZZ 191 s.
- Jasińska Aleksandra, Siemińska Renata: *Wzory osobowe socjalizmu*. Warszawa 1975 Wiedza Powszechna 249 s.
- Jawłowska Aldona: *Drogi kontrkultury*. Warszawa 1975 PIW 326 s.
- Jaworowski Piotr: *Start młodej kadry inżynierskiej i technicznej w rolnictwie. Na przykładzie woj. bydgoskiego i gdańskiego*. Poznań 1975 PWN 89 s.
- Kawula Stanisław: *Świadomość wychowawcza rodziców*. Toruń 1975 Wyd. UMK 182 s.
- Kobieta w Polsce*. Warszawa 1975 GUS 154 s.
- Kobieta w rozwijającym się społeczeństwie socjalistycznym*. Red. S. Dziecielewska-Machnikowska. Warszawa 1975 Wyd. Łódzkie 181 s.
- Kozłowski Władysław: *Przyszłość a technika. Ergonometryczna analiza funkcji społecznej badań naukowych i techniki*. Wrocław 1975 Ossolineum 421 s.
- Młodzi robotnicy. Kwalifikacje, postawy, aspiracje*. Red. W. Wesołowski. Warszawa 1975 Inst. Wydawniczy CRZZ 299 s.
- Kubiak Hieronim: *Rodowód narodu amerykańskiego*. Kraków 1975 Wyd. Literackie 181 s.
- Kwieciński Zbigniew: *Selekcje społeczne w szkolnictwie ponadpodstawowym. Trzy studia szczegółowe*. Warszawa 1975 Wyd. IRWiR PAN 236 s.
- Kwieciński Zbigniew: *Środowisko a wyniki pracy szkoły*. Warszawa 1975 PWN 205 s.
- Lobodzińska Barbara: *Młodość, miłość, małżeństwo*. Warszawa 1975 Wiedza Powszechna 259 s. (Wyd. 2 rozsz.)
- Małewski Andrzej: *O nowy kształt nauk społecznych. Pisma zebrane*. Warszawa 1975 PWN, 476 s.
- Micewicz Teresa M.: *Bilingualism in Upper Silesia its psycho- and sociolinguistic problems*. Warszawa 1975 Wyd. UW 141 s.
- Młodzi robotnicy. Kwalifikacje, postawy, aspiracje*. Praca zbiorowa pod red. Włodzimierza Wesołowskiego. Warszawa 1975 CRZZ 230 s.
- Morawski Witold: *Nowe społeczeństwo przemysłowe. Analiza i krytyka koncepcji*. Warszawa 1975 PWN 360 s.
- Wieruszewski Roman: *Równość kobiet i mężczyzn w Polsce Ludowej*. Poznań 1975 Wyd. Poznańskie 230 s.
- Niezgoda Marian: *Społeczne determinanty wyboru zawodu*. Kraków 1975 Ossolineum 115 s.
- Ohme Jerzy: *Formowanie się załogi zakładu przemysłowego. Na przykładzie kombinatu azotowego w Puławach*. Warszawa 1975 PWN 159 s.
- Oleźdzka Anna: *Kobieta: budżet czasu, praca wielozmianowa*. Warszawa 1975 Inst. Wydawniczy CRZZ 175 s.
- Ostrowska Antonina: *Problemy zdrowia i opieki lekarskiej w opiniach społeczeństwa polskiego*. Wrocław 1975 Ossolineum 125 s.
- Polska myśl filozoficzna i społeczna*. Red. B. Skarga. Warszawa 1975 T. 2 Książka i Wiedza 606 s.
- Paprocka Wanda: *Współczesne przemiany wsi kurpiowskiej*. Wrocław 1975 Ossolineum 178 s.
- Pochwicki Mieczysław: *Przeobrażenia społeczności rolniczej*. Warszawa 1975 PWN 142 s.
- Przemiany rodziny polskiej*. Red. J. Komorowska. Warszawa 1975 Inst. Wydawniczy CRZZ 447 s.

Poplucz Jan: Organizacja zespołów nauczycielskich w szkole. Wpływ integracji zespołów na postawy nauczycieli wobec pracy pedagogicznej. Warszawa 1975 WSiP 315 s.

Rakowski Witold: Procesy urbanizacji wsi. Na przykładzie woj. warszawskiego. Warszawa 1975 PWN 141 s.

Roguška-Klupś Maria: Przemiany pozycji społecznej kobiety pracującej zawodowo. Na przykładzie Wielkopolski. Poznań 1975 Wyd. Poznańskie 193 s.

Siemieńska Renata, Bijak-Żochowski Marek: Od studiów do zawodu i pracy. O studentach i absolwentach wyższych szkół rolniczych. Warszawa 1975 PWN 301 s.

Siciński Andrzej: Dziś i jutro kultury polskiej. Warszawa 1975 PWN 217 s.

Siciński Andrzej: Młodzi o roku 2000. Opinie, wyobrażenia, postawy. Warszawa 1975 Inst. Wydawniczy CRZZ 169 s.

Siedlak Jan: Wybór szkoły i zawodu. Z badań nad młodzieżą w Koszalinie. Koszalin 1975 Wyd. Koszaliński Ośrodek Naukowo-Badawczy 215 s.

Socjologia organizacji. Red. K. Doktor. Wrocław 1975 Ossolineum 213 s.

Sociology and Jurisprudence of Leon Petrażycki. Ed. Jan Górski. Urbana 1975 University of Illinois Press, XI, 144 s.

Starczewska Krystyna: Wzory miłości w kulturze Zachodu. Warszawa 1975 PWN 380 s.

Stasiak Henryk: Kształty i wnętrza rodziny. Warszawa 1975 Wiedza Powszechna 199 s.

Umiński Leopold: Główne zagadnienia i kierunki marksistowskiej filozofii i teorii rozwoju społecznego. Częstochowa 1975 Wyd. Politechniki Częstochowskiej 241 s.

Wesołowski Włodzimierz: Teoria, badania, praktyka. Z problematyki struktury klasowej. Warszawa 1975 Książka i Wiedza 316 s.

Węclawowicz Grzegorz: Struktura przestrzeni społeczno-gospodarczej Warszawy w latach 1931 i 1970 w świetle analizy czynnikowej. Wrocław 1975 Ossolineum 120 s.

Włókniarze w procesie przemian. Red. J. Kulpińska. Warszawa 1975 Inst. Wyd. CRZZ 327 s.

Wnuk-Lipiński Edmund: Czas wolny. Współczesność i perspektywy. Warszawa 1975 Inst. Wyd. CRZZ 183 s.

Współczesna klasa robotnicza. Red. Z. Bokszański i in. Warszawa 1975 Książka i Wiedza 408 s.

Ziemiński Zygmunt: Socjologia prawa jako nauka prawna. Poznań 1975 PWN 152 s.

Ziemska Maria: Rodzina a osobowość. Warszawa 1975 Wiedza Powszechna 213 s.

Żygulski Kazimierz: Publiczność galerii malarstwa w Polsce (studium socjologiczne). Warszawa 1975, 82 s.

Żygulski Kazimierz: Wartości i wzory kultury. Rozważania socjologa. Warszawa 1975 Inst. Wyd. CRZZ 399 s.

Przekłady na język polski:

Abell Peter: Modele w socjologii. Tłum. M. Tabin. Warszawa 1975 PWN 274 s.

Althusser Louis, Balibar Étienne: Czytanie „Kapitału”. Tłum. W. Dłuski. Warszawa 1975 PIW 442 s.

Bendix Reinhard: Max Weber. Portret uczonego. Tłum. K. Jakubowicz. Warszawa 1975 PWN VI, 539 s.

Błałock Hubert M.: Statystyka dla socjologów. Tłum. M. Tabin i in. Warszawa 1975 PWN 511 s.

Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej. Wybór W. Derczyński i in. Warszawa 1975 PWN 671 s.

Lenin Włodzimierz I.: Dzieła. T. 45: Listopad 1920 – marzec 1923. Warszawa 1975 Książka i Wiedza XIII, 711

Linton Ralph: Kulturowe podstawy osobowości. Przekł. A. Jasińska -Kania. Warszawa 1975 PWN XLIII, 178 s.

Marks Karol: Osiemnasty brumaire`a Ludwika Bonaparte. Warszawa 1975 Książka i Wiedza 194 s. (Wyd. 2)

Mead George Herbert: Umysł, osobowość, społeczeństwo. Tłum. Z. Wolińska. Warszawa 1975 PWN XXXVII, 532 s.

Metodologiczne podstawy socjologii. Wybór tekstów. Tłum z angielskiego. Oprac. i red. P. Sztompka. Kraków 1975 Wyd. UJ 258 s.

Rutkiewicz Michał N., Filipow Fryderyk R.: Przemieszczenia społeczne. Warszawa 1975 Książka i Wiedza 245 s.

Simmel Georg: Socjologia. Przekł. M. Łukasiewicz. Przedmowa S. Nowak. Warszawa 1975 PWN XXXI, 531 s.

1985 [20 lat temu]

[18 I]

Kryzys pisma czy kryzys socjologii polskiej? – takie oto pytanie stawia czytelnik po przeczytaniu niczego nie wyjaśniającej *Odpowiedzi na list...*, którą redaktor naczelny zamieścił na łamach „Studiów Socjologicznych”, reagując na list Włodzimierza Wesołowskiego, a i wkrótce także po zapoznaniu się z uwagami polemicznych o nieudanym artykule drukowanym przez to pismo – „Pozostaje mi tylko wyrazić zdziwienie faktem – pisano – że ten niecenzuralny naukowo tekst został przyjęty do druku w czasopiśmie, którego treść wyznaczała dotychczas miarę socjologicznej dobrej roboty. Czyżby dumne słowa STUDIA SOCJOLOGICZNE, umieszczone na pierwszej stronie drukowanych w tym piśmie artykułów przestały być znakiem jakości?” (Sułek, s. 370). Redaktor naczelny sięgał po socjologów biorących w obronę status quo polityki PRL. Po jego odejściu (po 1989 roku), napisano w słowie *Od Redakcji*, w sposób enigmatyczny, iż „pismo miało lepsze i gorsze okresy (1991 nr 3/4).

W. Wesołowski: Listu do Redaktora Naczelnego. *Studia Socjologiczne* 1985 nr 2 s. 251–52; W. Markiewicz: Odpowiedź na list... *Studia Socjologiczne* 1985 nr 2 s. 253; A. Sułek: „Młodzież szkolna a socjalizm” G. Nowackiego. Egzegeza i krytyka. *Studia Socjologiczne* 1985 nr 3/4 s. 353–70

[I]

Działające w podziemiu Niezależne Biuro Badania Opinii Społecznej w Krakowie przeprowadza z kolei już trzecie (dwa w 1984 roku) badania ankietowe, tym razem nt. *Kto popiera „Solidarność”*. Otrzymano odpowiedzi od 700 mieszkańców Krakowa (nie badano studentów i uczniów).

M. Tabin: Podziemne badania ankietowe. *Kultura i Społeczeństwo* 1990 nr 1 s. 206

[III]

Jury ZG PTS przyznało Nagrodę im. Stanisława Ossowskiego za rok 1984 Markowi Czyżewskiemu za pracę pt. *Socjolog i życie potoczne. Studium z etnometodologii i współczesnej socjologii interakcji* (Wyd. Łódzkie 1984) oraz pośmiertnie Julii Sowie za pracę pt. *Kulturowe założenie pojęcia normalności w psychiatrii*. PWN 1984).

Studia Socjologiczne 1985 nr 3/4 s. 421–22

[III]

„U początków tego tomu znajduje się inicjatywa sprzed około dziesięciu lat. Poniechana wtedy z powodu braku możliwości urzeczywistnienia pomysłu w zakresie zgodnym z intencją – została znowu podjęta...” – czytamy w słowie od redaktorów książki poświęconej pamięci Stanisława Ossowskiego, którą zatytułowano: *O społeczeństwie i teorii społecznej*.

O społeczeństwie i teorii społecznej. Księga poświęcona pamięci Stanisława Ossowskiego. Praca zbiorowa pod redakcją Edmunda Mokrzyckiego, Marii Ofierskiej, Jerzego Szackiego. Warszawa 1985 PWN 581 s.

[IV]

Konferencją w Jabłoncej, zorganizowaną przez Instytut Socjologii UW, poświęcono tematowi „Max Weber i problemy współczesnego świata”. Udział w niej wzięli socjologowie z Niemiec, Wielkiej Brytanii i Polski.

Kultura i Społeczeństwo. W Kręgu Weberowskiej Problematyki: Społeczeństwo – Racjonalizacja – Wartości. 1986 nr 2 s. 2–195

[6 V]

Habilitacja Piotra Wiesława Tobery na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego. Przedstawił on rozprawę pt. *Społeczeństwo i środowisko przyrodnicze. Zarys problematyki socjologicznej*.

Kita J., Pytlas S.: Uniwersytet Łódzki w latach 1945–1995. Łódź 1996

[27–29 V]

„Badacze i wychowawcy – etos ludzi nauki” pod takim hasłem obradowała ogólnopolska konferencja w Krakowie (w salach UJ) zorganizowana przez Instytut Socjologii UJ i Sekcję Socjologii Nauki PTS. Zainicjowana przez socjologów skupiła ludzi nauki różnych dyscyplin. Wszyscy oni wyrażali poglądy w duchu wypowiedzi pierwszego z referentów, prof. Jerzego Wyrzumskiego, iż przed ludźmi nauki zawsze stoi konieczność „przeciwstawiania

---

się utartym schematom myślenia, formułowania myśli niekonwencjonalnych, odwagi przeciwstawiania się wszelkim zagrożeniom tych wartości” (s. 215).

J. Jerschina, W. Wróblewski: Ogólnopolska konferencja w UJ. Kultura i Społeczeństwo 1986 nr 2 s. 215–23

[10–11 VI]

Podczas ogólnopolskim seminarium partyjnych socjologicznego przedstawiono m. in. analizę stanu czasopiśmiennictwa socjologicznego w Polsce. Stwierdzono m.in., iż „w czasopismach socjologicznych jest trwale obecny marksizm, chociaż – podniesiono – nie zawsze jest to orientacja wyodrębniająca się i jednoznaczna”. Wyrażono też zaniepokojenie przerwą w ukazywaniu się „Przeglądu Socjologicznego”, pisma nieobecnego od roku 1981. „Domniemywać można – mówiono – że ewentualne utrudnienia w zakresie publikacji dalszych numerów wiążą się z nieakceptacją typu politycznego” (s. 250–51).

A. Sadowski: Analiza sytuacji polskiego czasopiśmiennictwa. Studia Socjologiczne 1986 nr 2 s. 243–51

[13–14 VI]

W Katowicach odbywa się sesja naukowa historyków, etnografów i socjologów nt. Przemiany kultury środowisk robotniczych.

Kultura robotnicza: progi i bariery. Red. Nauk. Marian G. Gerlich i Zdzisław Gorczyca. Katowice 1987, 264 s.

[VII]

Trzydziestu jeden polskich i dwunastu zagranicznych socjologów (Francja, RFN, USA, Australia, ASRR, Kanada) zgromadziło swe prace w tomie wydanym z okazji 70 rocznicy urodzin, a zarazem 49 rocznicy pierwszej publikacji naukowej Jana Szczepańskiego.

Od redakcji. W: Społeczeństwo i socjologia. Księga poświęcona Profesorowi Janowi Szczepańskiemu. Praca zbiorowa pod red. Jolanty Kulpińskiej. Wrocław 1985, 668 s.

[14–20 IX]

W Londynie obraduje Kongres Kultury Polskiej na Obczyźnie. Podczas prac Sesji II „Bieżące Zagadnienia Krajowe” omawiano zagadnienie zagrożeń ekonomiczno-społecznego i kulturalnego rozwoju kraju w aktualnej sytuacji politycznej. Znaczące role w pracach Sesji, wystąpieniach i dyskusji odegrali emigracyjni socjologowie. Podczas posiedzenia plenarnego referat nt. Polska społeczeństwem zagrożonym wygłosił Aleksander Gella. Grupie poświęconej zagadnieniom społecznym (4 dzień Kongresu) przewodniczył prof. Stanisław

---

Andreski (Andrzejewski). Znalazły się tu m.in. referaty Adama Podgóreckiego: Całościowa analiza społeczeństwa polskiego oraz Aleksandra Matejki Jak usprawnić *polską organizację*.

Prace Kongresu Kultury Polskiej. T. 2: Zagadnienia bieżące. Red. J. Drewnowski. Londyn 1896, 252 s. Zob. też: W. Sobisziak: Kongres Kultury Polskiej na Obczyźnie. Przegląd Zachodni 1988 nr 1 s. 168–73; R. Wasiak: Kongres Kultury Polskiej na Obczyźnie. Kultura (Paryż) 1985 nr 12 s. 1199–23

[24–29 IX]

W Zakopanem obraduje konferencja „Społeczne funkcje rytuału”, zorganizowana przez Zakład Antropologii Społecznej Instytutu Socjologii UJ, w której udział wzięli zaproszeni goście z ośrodków socjologicznych Wielkiej Brytanii. To już kolejne spotkanie krakowsko-brytyjskie, w którego tle widnieje postać Bronisława Malinowskiego.

Z. Mach: Konferencja – „Społeczne funkcje rytuału”. Kultura i Społeczeństwo 1986 nr 1 s. 257–58

[XI]

Metoda biograficzna „zaczęła wzbudzać znowu, jeśli nie uznanie, to rosnące zainteresowanie wielu socjologów, psychologów społecznych i historyków. Jestem przekonana – czytamy w artykule socjologa z Niemiec – że ciągłość metodologiczna jest niezwykle potrzebna w dziedzinie, w której zaprezentowano ostatnio szereg ujęć określanych błędnie jako «nowe» (s. 93). Kolejny tom „Kultury i Społeczeństwa” (nr 3) przynosi teksty poświęcone teoretycznym i metodologicznym podstawom metody biograficznej (oprócz autorki z Niemiec pisze na ten temat Antonina Kłoskowska), dając wyraz powrotu u nas do metody biograficznej, co – paradoksalne – inspirowane jest przez ruch na tym polu w socjologii zachodniej (zob. też w nr 2 (1985) tego pisma tekst Anny Wyki: Model badań poprzez wspólne doświadczenie czyli o pewnej wersji empirii „jakościowej”).

I. Helling: Metoda badań biograficznych. Kultura i Społeczeństwo 1985 nr 3 s. 93–115

[]

W nowopowstałym Uniwersytecie Szczecińskim powołany zostaje Instytut Socjologii z czterema zakładami: Socjologii Ogólnej, Socjologii Morskiej, Współczesnych Cywilizacji i Historii Myśli Społecznej. Instytut zaczął wydawać rocznik „Studia Sociologica”.

Z dziejów Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Materiały i wspomnienia. Red. E. Tarkowska. Warszawa 1997 s. 244 (Maszynopis)

□
Ukazuje się pierwszy tom pisma „Socjologia Morska”. Inicjatorami było szczecińskie i gdańskie środowisko socjologiczne, w tym głównie Sekcja Socjologii Morskiej PTS (wydanie pisma poprzedził biuletyn socjologii morskiej Sekcji – od 1978 do 1984). Rok później „Socjologię Morską” wydawano pod tytułem „Roczniki Socjologii Morskiej”.

Z dziejów Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Materiały i wspomnienia. Red. E. Tarkowska. Warszawa 1997 s. 285 (Maszynopis)

Wydawnictwa książkowe:

- Abramowski Edward: Idee społeczne korporacjonizmu. Warszawa 1985 „Universitas” 64 s.
Aleksander Tadeusz: Oddziaływanie kulturalne dużego miasta na region (na przykładzie Krakowa). Warszawa 1985 PWN 210 s.
Antoniszyn Michał, Marek Andrzej: Prostyucja w świetle badań kryminologicznych. Warszawa 1985 Wyd. Prawnicze 147 s.
Antropologia społeczna Bronisława Malinowskiego. Red. M. Flis i A. K. Paluch. Warszawa 1985 PWN 399 s.
Burszta Józef: Chłopskie źródła kultury. Warszawa 1985 LSW 343 s.
Czajka Stanisław: Stosunki międzyludzkie w zakładzie pracy. Analiza socjologiczna. Warszawa 1985 PWN 356 s.
Czajka Stanisław A.: Z problemów teorii i metodologii uczestnictwa w kulturze. Warszawa 1985 COK 82 s.
Czerwiński Marcin: Wspólnota komunikowania. Warszawa 1985 COK 99 s.
Ekonomiczne i socjologiczne problemy ochrony środowiska. Red. A. Ginsbert-Gebert. Wrocław 1985 Ossolineum 312 s.
Domański Henryk: Rola kwalifikacji zawodów w analizie struktury społecznej. Wrocław 1985 Ossolineum 130 s.
Dziżyński Jan: Świadomość i proces społeczny. Studium filozofii praktyki Lukácsa i Korsch. Warszawa 1985 Książka i Wiedza 323 s.
Gerula Maria: Świadomość polityczna i prawna młodzieży na podstawie badań w klasach maturalnych z lat 1977–1978. Wrocław 1985 Ossolineum 195 s.
Gniazdowska Irena: Problemy świadomości społeczno-zawodowej maturzystów miasta Opola. Opole 1985 Wyd. WSP 98 s.
Gołąb Antoni, Reykowski Janusz: Studia nad rozwojem standardów ewaluacyjnych. Zmiany w motywacji zachowań prospołecznych. Wrocław 1985 Ossolineum 155 s.
Janowski Andrzej, Stachyra Roman: Prestiż ucznia wśród rówieśników. Warszawa 1985 WSiP 189 s.
Jasiński Bogusław: Luckács. Warszawa 1985 Wiedza Powszechna 309 s.
Jędrzycki Wiesław: Socjologia w zakładzie pracy. Warszawa 1985 Wyd. ANS 44 s.
Karpiński Jakub: Przyczynowość w badaniach socjologicznych. Warszawa 1985 PWN 126 s.
Kistelski Krzysztof: Rola ankietera w wywiadzie kwestionariuszowym w socjologii. Łódź 1985 Wyd. UŁ 213 s.
Klasycy socjologii polskiej. Współczesność rozwiązań, aktualność problematyki. [Red. Wojciech Sitek]. Wrocław 1985 Wyd. UW 128 s.
Kotlarska-Michalska Anna: Życie rodzinne wielkomiejskich małżeństw w wieku emerytalnym. Poznań 1985 Wyd. UAM 96 s.

- Lalewicz Janusz: Socjologia komunikacji literackiej. Problemy rozpowszechniania i odbioru literatury. Wrocław 1985 Ossolineum 196 s.
- Makarczuk Andrzej: Zakład pracy w ujęciu socjologicznym. Warszawa 1985 Wyd. ANS 68 s.
- Makowska Teresa Jadwiga: Kształtowanie się robotniczej załogi przedsiębiorstwa. Warszawa 1985 Wyd. IFiS PAN VIII, 132 s.
- Masłyk-Musiał Ewa: Problemy motywacji pracy. Warszawa 1985 Wyd. ANS 47 s.
- Między dwoma światami – Bronisław Malinowski. Materiały z międzynarodowej sesji upamiętniającej stulecie urodzin Bronisława Malinowskiego. Red. Grażyna Kubica i Janusz Mucha. Zeszyty Naukowe UJ 1985 Prace Socjologiczne z.10, 195 s.
- Miłość – małżeństwo – rodzina. Red. F. Adamski. Kraków 1985 Wyd. Apostolstwa Modlitwy 548 s. (Wyd. 3)
- Najduchowska Halina: Aspiracje edukacyjne maturzystów Warszawy. Komunikat z badań. Warszawa 1985 PWN 117 s.
- Niżnik Józef: Symbole a adaptacja kulturowa. Warszawa 1985 COMUK 134 s.
- Nowak Stefan: Metodologia badań społecznych. Warszawa 1985 PWN 494 s.
- O społeczeństwie i teorii społecznej. Księga poświęcona pamięci Stanisława Ossowskiego. Praca zbiorowa pod redakcją Edmunda Mokrzyckiego, Marii Ofierskiej, Jerzego Szackiego. Warszawa 1985 PWN 581 s.
- Ossowska Maria: Moralność mieszczańska. Wrocław 1985 Ossolineum 391 s. (Wyd. 2)
- Ostrowski Lech: Warunku bytu ludności rolniczej w Polsce Ludowej. Warszawa 1985 Książka i Wiedza 230 s.
- Petrażycki Leon: O nauce, prawie i moralności. Pisma wybrane. Warszawa 1985 PWN LXVIII, 595 s.
- Położenie klasy robotniczej w Polsce. Pod red. nauk. Przemysława Wójcika. Warszawa 1985 Wyd. ANS t. 4: Problemy patologii i przestępczości. Red. Krystyna i Zdzisław Słowikowie, 574 s.
- Położenie klasy robotniczej w Polsce. Pod red. nauk. Przemysława Wójcika. Warszawa 1985 Wyd. ANS t. 5: Zagrożenie ekologiczne. Red. Krystyna i Zdzisław Słowikowie, 320 s.
- Potocka-Hoser Anna: Aktywiści organizacji społecznych i politycznych w zakładzie przemysłowym. Obraz własnej osoby i otoczenia społecznego w latach 1978 i 1981. Wrocław 1985 Ossolineum 159 s.
- Problemy socjologii wiedzy. Red. Andrzej Chmielewski [i inni]. Warszawa 1985 PWN 502 s.
- Siekierski Stanisław: Życie literackie wsi współczesnej na tle jej przeobrażeń kulturowych. Warszawa 1985 LSW 359 s.
- Socjologia ogólna. Cz. 1: Wybór tekstów [Częściowo tłum. z angielskiego, niemieckiego i rosyjskiego]. Rzeszów 1985 Wyd. WSP 510 s.
- Socjologiczne mierniki efektywności pracy. Red. W. Jacher. Katowice 1985 Wyd. UŚ 166 s.
- Spółczesność i socjologia. Księga poświęcona Profesorowi Janowi Szczepańskiemu. Praca zbiorowa pod red. Jolanty Kulpińskiej. Wrocław 1985 Ossolineum 668 s.
- Strzeszewski Czesław: Katolicka nauka społeczna. Warszawa 1985 OdiSS 823 s.
- Suchocka Renata, Suchocki Bolesław, Walkowiak Jerzy: Techniki pomiaru w socjologii. Poznań 1985 Wyd. UAM 433 s. (Wyd. 2)
- Środowisko społeczne a rozwój psychiczny człowieka. Red. M. Porębska. Wrocław 1985 Wyd. UWr 256 s.
- Tryfan Barbara: Socjologia rodziny wiejskiej w Polsce. Warszawa 1985 Wyd. SGGW 137 s.
- Warzywoda-Kruszyńska Wielisława: Młodzi pracownicy. Położenie społeczne a uczestnictwo w organizacjach społecznych w latach 1978–1981. Łódź 1985 Wyd. UŁ 297 s.
- Wojciechowski Jakub: Życiorys własny robotnika. Warszawa 1985 LSW 564 s. (Wyd. 3)

Wybrane problemy przeobrażeń społecznych Górnego Śląska. Red. J. Sztumski, J. Wódcz. Wrocław Ossolineum 175 s.

Wybrane zagadnienia socjologii organizacji. [Częściowo tłum. z angielskiego i niemieckiego]. Wybór i opracowanie A. Marcinkowski i Jerzy B. Sobczak. Kraków 1985 Wyd. UJ 241 s.

Zarys teorii i środków komunikowania masowego. Red. Wiesława Dudka. Katowice 1985 Wyd. UŚ 180 s.

Żygulski Kazimierz: Wspólnota śmiechu. Studium socjologiczne komizmu. Warszawa 1985 PWN 291 s.

Przekłady na język polski:

Filozofia i socjologia klasyczna a materializm historyczny. Wybór tekstów źródłowych. [Tłum. z niemieckiego i rosyjskiego] Red. Z. Galora, H. Paszke. Poznań 1985 Wyd. AR 206 s.

Lenin Włodzimierz I.: Dzieła wszystkie. T.1: 1893–1894. Warszawa 1985 Książka i Wiedza XVII, 586 s.

Lenin Włodzimierz I.: Dzieła wszystkie. T. 7: Wrzesień 1902–1903. Warszawa 1985 Książka i Wiedza XVIII, 589 s.

Lenin Włodzimierz I.: Dzieła wszystkie. T. 8: Wrzesień 1903–1904. Warszawa 1985 Książka i Wiedza XVII, 618 s.

Lenin Włodzimierz I.: Dzieła wszystkie. T. 9: Lipiec 1904–marzec 1905. Warszawa 1985 Książka i Wiedza XVII, 540 s.

Lenin Włodzimierz I.: Dzieła wszystkie. T. 10: Maj–czerwiec 1905. Warszawa 1985 Książka i Wiedza XVIII, 545 s.

Lenin Włodzimierz I.: O państwie. Wybór. Warszawa 1985 Książka i Wiedza 293 s.

Lenin Włodzimierz I.: O socjalizmie utopijnym i naukowym. Wybór. Warszawa 1985 Książka i Wiedza 318 s.

Lévi-Strauss Claude: Drogi masek. Łódź 1985 Wyd. Łódzkie 146 s.

Marks Karol, Engels Fryderyk, Lenin Włodzimierz I.: O materializmie historycznym. Wybór. Warszawa 1985 Książka i Wiedza 671 s.

Mayntz Renate, Holm Kurt, Hübner Peter: Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej. Tłum. z niemieckiego W. Lipnik. Warszawa 1985 PWN 317 s.

Novak Michael: Przebudzenie etnicznej Ameryki. Tłum. H. Pawlikowska. Warszawa 1985 PIW 375 s.

Problemy socjologii wiedzy. Wybór A. Chmielecki i in. Warszawa 1985 PWN 502 s.

Turner Jonathan H.: Struktura teorii socjologicznych. Warszawa 1985 PWN 509 s.

1995 [10 lat temu]

[8 III]

W Sztokholmie zmarł Adam Heymowski, socjolog, historyk (heraldyka) i bibliolog, profesor antropologii społecznej Uniwersytetu w Uppsali, autor głośnej pracy *Swedish Travellers and Their Ancestry* (1969). Brał aktywny udział w życiu naukowym emigracji polskiej.

A. Kłossowski: Między Szwecją a Polską. Wspomnienie o Adamie Heymowskim (1926–1995). Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej 1995 nr 3 s. 38–41; M. Paszkiewicz: Śp. Adam Heymowski. Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie (Londyn)

1994/95 R. 38 s. 19–21; Przyjaciele ze Szwecji: Wspomnienie o Adamie Heymowskim. *Kultura* (Paryż) 1995 nr 5 s. 134–5

[23 III]

Sąd Wojewódzki w Poznaniu zarejestrował Towarzystwo im. Floriana Znanięckiego z siedzibą w Poznaniu. Celem Towarzystwa jest propagowanie i kontynuowanie myśli Floriana Znanięckiego. W podjętej współpracy z poznańską Fundacją Naukową im. Floriana Znanięckiego zadania obu instytucji mogą poszerzyć zakres i zintensyfikować działalność.

Towarzystwo im. Floriana Znanięckiego. *Studia Socjologiczne* 1966 nr 2 s.117–18

[III]

Podczas Walnego Zgromadzenia Delegatów PTS ogłoszono decyzję jury o dorocznych nagrodach:

1. Nagrodę im. Stanisława Ossowskiego dla socjologów młodszego pokolenia otrzymał Marian Kempny (IFiS PAN) za książkę: *Antropologia bez dogmatów – teoria społeczna bez iluzji* (W. 1994);

2. Nagrody im. Floriana Znanięckiego za najlepsze prace magisterskie otrzymali: Paweł Załęcki (UMK – promotor prof. Janusz Mucha) za pracę: *Wspólnota religijna jako grupa pierwotna* oraz Wojciech Zając (KUL – promotor prof. Elżbieta Hałas) za pracę: *Biografia osoby publicznej jako element strategii prezentacji w kampanii wyborczej*.

Kultura i Społeczeństwo 1995 nr 3 s. 181

[III]

Ukazuje się po raz pierwszy w języku polskim periodyk: „Społeczeństwo. Studia, Prace Badawcze, Dokumenty z Zakresu Nauki Społecznej Kościoła”. W słowie *Do Czytelnika* napisano: „Poczynając od tego numeru *La Societ* wychodzi także w wersji polskiej pt. *Społeczeństwo*, staraniem Stowarzyszenia Civitas Christiana w Warszawie”. Pismo ukazało się po polsku w piątym roku jego istnienia. Redaktorem prowadzącym polską wersję pisma został Tadeusz Żeleźniak, a redakcja znalazła dla siebie siedzibę w Warszawie.

Redaktor naczelny pisma Stefano Fontana (z Werony) z tej okazji zamieścił tekst pt. *Ponad Wschodem i Zachodem. O polskiej wersji pisma*. Wyrażając zadowolenie, iż pismo będzie obecnie dostępne i polskiemu czytelnikowi (wchodziło jedynie w języku włoskim), realizuje swój cel bycia pismem europejskim, które propagując naukę społeczną Kościoła stawia przed sobą następujące zadania: 1. Odbudowę społeczeństwa obywatelskiego; 2. Odtwarzanie kadr dla polityki; 3. Zapobieganie kryzysowi demokracji; 4. Określanie roli katolików w życiu społecznym i politycznym.

Społeczeństwo 1995 Rok V nr 1 (styczeń–marzec)

[III]

„Socjologię polską – zdaniem Jerzego Szackiego – cechuje [dziś] dość dynamiczny wzrost ilościowy; znajduje się ona w okresie głębokich zmian, których główną przyczyną jest transformacja ustrojowa i związana z nią konieczność reorientacji pod wieloma względami; rozporządza ona dość znacznym potencjałem naukowym, który w sprzyjających warunkach mógłby w pełni się ujawnić” (s. 25).

Jerzy Szacki: Stan obecny socjologii polskiej. *Kultura i Społeczeństwo* 1985 nr 1 s. 17–25

[18 V]

Katolicki Uniwersytet Lubelski uczcił jubileusz 50-lecia pracy naukowej prof. Jana Turowskiego. Profesor Turowski, uczeń ks. prof. Franciszka Mirka, „wyprowadził uprawiane w KUL nauki społeczne z izolacji, włączył je do współpracy ze środowiskami naukowymi w Polsce [oraz] do międzynarodowego życia naukowego” (s. 35–36).

Droga do socjologii. Rozmowa z E. Hałas. *Przegląd Uniwersytecki* 1995 nr 5 s. 12–13; E. Hałas: *Socjologia a etyka w KUL (1918–1988)*. W: *Pomiędzy etyka a polityką. 80 lat socjologii w KUL*. Lublin 1999 s. 13–44

[3 IX]

Zmarł po długiej chorobie Winnicjusz Narojek socjolog polityki (teoria społeczeństwa socjalistycznego), profesor Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, badacz współczesności PRL, nazwanej przez niego „upaństwowionym społeczeństwem”.

J. Garewicz: Winek. *Studia Socjologiczne* 1995 nr ¾ s. 7–11; [Nekrolog] Winnicjusz Narojek (21.01.1934–03.09.1995). *Studia Socjologiczne* 1995 nr ¾ s. 5

[7 IX]

Umiera w Jerozolimie Witold Jedlicki, socjolog (uczeń Stanisława Ossowskiego), publicysta (autor głośnego eseju „*Chamy*” i „*Żydy*” oraz monografii Klubu Krzywego Koła), emigracyjny działacz polityczny

---

Informacja Bieżąca PTS 1995 s. 20

[IX]

Ukazuje się obszerna antologia wybranych tekstów socjologii polskiej zawierająca prace począwszy „od Supińskiego” a skończywszy na pracy Szczeptańskiego. Teksty te poprzedza obszerny wstęp Jerzego Szackiego pt. *Krótką historia socjologii polskiej*, w którym po upływie ponad pół wieku zaprezen-

---

towano ponownie w naszym piśmiennictwie systematyczny i pełny wykład dziejów polskiej socjologii.

Sto lat socjologii polskiej. Od Supińskiego do Szczepańskiego. Wybór tekstów pod redakcją Jerzego Szackiego. Warszawa 1995 Wydawnictwo Naukowe PWN 923 s.

[25 X]

Wydział I PAN przyznał doroczną Nagrodę im. Ludwika Krzywickiego w dziedzinie socjologii dr Jackowi Tarkowskiemu (pośmiertnie) z Instytutu Studiów Politycznych PAN za pracę *Socjologia świata polityki. T. 2: Patroni i klienci* (1994).

Nauka Polska 1996 z. 3 s. 231

[9–10 XI]

Odbyła się w Toruniu, zorganizowana przez Instytut Socjologii UMK oraz PTS, konferencja na temat: „W służbie społeczeństwa czy władzy? Socjologia polska w latach 1944–1989”. Nie wydano tomu pozjazdowego z powodu nie nadesłania tekstów przez część uczestników konferencji. Większość z nadesłanych wystąpień opublikowano w „Polish Sociological Review” (1998 nr 2), który ukazał się z podtytułem *Polish Sociology under Communist*.

[10 XI]

Z okazji Święta Niepodległości Premier rządu polskiego wręczył pięć nagród w uznaniu wybitnych osiągnięć na polu nauki. Wśród nagrodzonych znalazł się Piotr Sztompka, profesor socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Nauka Polska 1996 nr 3 s. 235

[5 XII]

W Instytucie Socjologii UW wręczono po raz pierwszy Nagrodę im. Stefana Nowaka „za osiągnięcia w zakresie metodologii nauk społecznych oraz za nowatorskie metodologicznie badania społeczeństwa polskiego”. Nagrodę tę przyznało jury profesor Krystynie Lutyńskiej z Łodzi za książkę *Surveye w Polsce. Spojrzenie socjologiczno-antropologiczne* (1993).

Studia Socjologiczne 1995 nr ¾ s. 229

[11 XII]

Zmarł w Konstancinie pod Warszawą Zygmunt Gross (historia doktryn politycznych i socjologia polityki), adwokat, dziennikarz, kompozytor, działacz PPS, inicjator powołania Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Krakowie, re-

daktor „Robotniczego Przeglądu Gospodarczego”, „Pracy i Opieki Społecznej” oraz „Przeglądu Zagadnień Socjalnych”. W PRL „był na bocznym torze” (J. Chałasiński), wyemigrował z Polski w 1968, powrócił do kraju w pół roku przed śmiercią.

Bliski F. K.: Dr Z. G. (1903–1995). Prz. Pol. 1996 (18 I) s. 5; J. Chałasiński; [Opinia]. AAN, MSzW, sygn. CK-I/3083

Wydawnictwa książkowe (w wyborze):

Beskid Lidia i inni: Polacy a nowa rzeczywistość ekonomiczna. Procesy przystosowania się w mikroskali. Warszawa 1995 Wyd. IFiS 250 s.

Elity w Polsce, w Rosji i na Węgrzech. Wymiana czy reprodukcja. Ivan Széleny, Don Treiman, Edmund Wnuk-Lipiński. Warszawa 1995 ISP PAN 210 s.

Garlicki Jan: Społeczeństwo przyszłości. Reformy systemowe i perspektywy kraju w świadomości młodego pokolenia Polaków. Warszawa 1995 ISP PAN 218 s.

Ludzie i instytucje. Stawanie się ładu społecznego. Pamiętnik IX Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego. Lublin, 27–30 VI 1994. Lublin 1995 Wyd. UMCS t. 1, 480 s. t. 2, 304 s.

Michalczyk Tadeusz: Wybrane zagadnienia z patologii społecznej. Studium z zakresu teorii socjologii. Opole 1995 Wyd. Uniwersytet Opolski 162 s.

Powroty i kontynuacje. Zygmunta Baumanowi w darze. Red. E. Tarkowska. Warszawa 1995 Wyd. IFiS PAN 321 s.

Reszke Irena: Stereotypy bezrobotnych i opinie o bezrobociu w Polsce. Warszawa 1995 Fundacja im. F. Eberta 149 s.

Socjologia Europy Środkowo-Wschodniej 1956–1990. Red. Janusz Mucha, Mike F. Keen. Warszawa 1995 Wyd. IFiS PAN 242 s.

Starosta Paweł: Poza metropolią. Wiejskie i małomiasteczkowe zbiorowości lokalne a wzory porządku makrosocjalnego. Łódź 1995 Wyd. UŁ 256 s.

Sto lat socjologii polskiej. Od Supińskiego do Szczepańskiego. Wybór tekstów. Red. J. Szacki. Warszawa 1995 Wyd. Naukowe PWN 923 s.

Świat elity politycznej. Praca zbiorowa pod red. Włodzimierza Wesołowskiego i I. Pańków. Warszawa 1995 IFiS PAN 323 s.

Zybertowicz Andrzej: Przemoc i poznanie. Studium z nieklasycznej socjologii wiedzy. Toruń 1995 Wyd. UMK 412 s.

Żebracy w Polsce. Red. S. Marmuszewski i A. Bukowski. Kraków 1995 Wyd. Baran i Suszczyński 255 s.

Przekłady na język polski:

Bauman Zygmunt: Wieloznaczność nowoczesna, nowoczesność wieloznaczna. Przekł. Janina Bauman. Warszawa 1995 Wyd. Naukowe PWN 336 s.

Bauman Zygmunt: Wolność. Przekł. Joanna Tokarska-Bakir. Kraków 1995 Znak 125 s.

Berger Peter L.: Rewolucja kapitalistyczna. Pięćdziesiąt tez o dobrobycie, równości i wolności. Przekł. Zygmunt Simborowicz. Warszawa 1995 Oficyna Naukowa X, 370 s.

Cichocki Ryszard: Socjologiczne implikacje Filozofii Floriana Znanieckiego. Poznań 1995 Wid. UAM 132 s.

Dobry Michel: Socjologia kryzysów politycznych. Przekł. Krzysztof Wakar. Warszawa 1995 Wyd. Naukowe PWN 298 s.

Podgórecki Adam: Społeczeństwo polskie. Przekł. Z. Pucka. Rzeszów 1995 Wyd. WSP 308 s.

Sumner Wiliam G.: Naturalne sposoby postępowania w gromadzie. Studium socjologiczne znaczenia praktyk życia codziennego, manier, zwyczajów, obyczajów oraz kodeksów moralnych. Przekł. M. Kempny i K. Romaniszyn. Warszawa 1995 Wyd. Naukowe PWN 606 s.

Winch Peter. Idea nauki o społeczeństwie i jej związki z filozofią. Przekł. B. Chwedeńczuk. Warszawa 1995 Oficyna Naukowa VIII, 143 s.

Zestawił Włodzimierz Winclawski